

**T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI**

**MURABAHA İŞLEMLERİ VE MUHASEBE
UYGULAMALARI**

Yüksek Lisans Tezi

Hava ÇETİN TORUN

Çorum 2020

MURABAHA İŞLEMLERİ VE MUHASEBE UYGULAMALARI

Hava ÇETİN TORUN

**Sosyal Bilimleri Enstitüsü
Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**TEZ DANIŐMANI
Dr. Öğr. Üyesi Cihat SAVSAR**

ÇORUM-2020

KABUL VE ONAY

Hava ÇETİN TORUN tarafından hazırlanan *Murabaha İşlemleri ve Muhasebe Uygulamaları* başlıklı bu çalışma, 25/12/2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Doç. Dr. Miriban COŞKUN ARSLAN (Başkan)

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Cihat SAVSAR (Danışman)

İmza

Doç. Dr. Eşref Savaş BAŞCI

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza

Prof. Dr. Muhammed Asif YOLDAŞ
Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı beyan ederim. (25/12/2020)

İmzası

Hava ÇETİN TORUN

ÖZET

ÇETİN TORUN, Hava. *Murabaha İşlemleri ve Muhasebe Uygulamaları*, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2020.

Çalışmanın amacı; faizsizlik yapısına uygun araçlar geliştiren katılım bankalarının, murabaha işlemlerine muhasebe nasıl uygulanır sorusuna cevap aramaktır. Bu amaç doğrultusunda Kamu Gözetim Kurumu (KGK) tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Muhasebe Standardı (FFMS)-28 “Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar” ve mevcut düzenlemeler ile yapılan muhasebe kayıtları nitel araştırma yöntemi ile karşılaştırılmıştır. Türkiye’de kullanılan murabaha sisteminin uygulanabilirliği ile ilgili çalışmaların yeni olması sebebiyle, yapılan karşılaştırmanın ve katılım bankaları tekdüzen hesap planında önerilen yeni hesapların literatüre katkı sağlamasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak FFMS-28 ilk kez stok kavramından ve alıcının finansal tablolarından bahsetmiştir ve katılım bankalarının bu değişiklikleri önerilen hesaplar ile nasıl muhasebeleştirilecekleri anlatılmıştır. Mevcut uygulamada Türkiye muhasebe standartlarına göre murabaha konusu varlık, alındığındaki maliyet fiyatı kadar borçlanıp, kar pay tutarı ve alınan vergiler ayrı kaydedilmiştir. FFMS’e de murabaha konusu varlık önce stok hesaplarına alınarak, müşteri kredi hesabıyla borçlandırılmış, ardından satış işlemi yapılarak, elde edilen fark (kar payı) düzenleyici bir hesap olan ertelenmiş kar hesaplarında gösterilmiştir.

Anahtar Kavramlar: Katılım Bankacılığı, Murabaha Standardı, Murabaha İşlemleri, Muhasebe Uygulamaları

ABSTRACT

ÇETİN TORUN, Hava. *Usury Transactions and Accounting Practices*, (Master Thesis), Çorum, 2020.

The purpose of the study is to find an answer to the question of how accounting should be applied to the usury transactions of participation banks, which develop tools suitable for the interest-free system. In line with this purpose, the accounting records prepared in line with the Interest-Free Finance Accounting Standard (FFMS) -28 "Usury and Other Term Sales" published by the Accounting and Auditing Standards Authority (AASA) and the current regulations were compared with the qualitative research method. Since the studies on the feasibility of the usury system used in Turkey are very new, we believe that this comparison and the new accounts suggested for the uniform account plans of the participation banks, will make important contributions to the literature.

As a result, for the first time, FFMS-28 referred to the concept of inventory and the financial statements of the buyer, and explained how participation banks should recognize these changes with the proposed accounts. In the current practice, the asset that is the subject of usury is recognized as debt in the amount of its purchase cost, and profit amount and the taxes received are recorded separately, in line with the accounting standards of Turkey. According to FFMS, the asset that is the subject of usury is first recorded in the stock accounts, then written as debt using the credit account of the client and sold. The resulting difference (profit) is shown in the deferred profit accounts, which is a valuation account.

Keywords: Participation Banking, Usury Standard, Usury Transactions, Accounting Practices

TEŞEKKÜR

Bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Öğretim Görevlisi Harun KISACIK'a,

Çalışmanın uygulama kısmında emeği geçen Ziraat Katılım Bankası Çorum Şubesi Müdürü Özkan AKTA ve Ziraat Katılım Bankası Mali Kontrol Yöneticisi Mevlüt TOPÇU'ya,

Hayat boyu öğrenme düsturu ile yetiştirildiğim, her zaman yanımda olan aileme, Lisans eğitiminde tanıdığım, tanıdığım günden itibaren beni cesaretlendirerek yolumu açan sevgili eşim Hakkı Tarık TORUN'a,

Örnek olmak için çıktığım bu yolculukta sevgileriyle yoluma ışık tutan, gösterdikleri sabırla beni daha da güçlendiren kızlarım Eylül Duru TORUN ve Deniz TORUN'a teşekkürlerimi sunarım.

Bu tezi kızlarıma ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
KISALTMALAR	xi
ÖNSÖZ	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KATILIM BANKACILIĞI

1.1. DÜNYADA KATILIM BANKACILIĞI	4
1.1.1. Tarihçesi.....	4
1.1.2. Çalışma Sistemi.....	7
1.1.2.1. Cari Hesap.....	9
1.1.2.2. Katılma Hesabı.....	9
1.2.3. Ekonomik Hacmi	9
1.2. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKACILIĞI	13
1.2.1. Tarihçesi.....	13
1.2.2. Çalışma Sistemi.....	15
1.2.2.1. Özel Cari Hesap	17
1.2.2.2. Katılma Hesabı.....	17
1.2.3. Ekonomik Hacmi	18
1.2.4. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları.....	20
1.3. KATILIM BANKALARINDA KULLANILAN FİNANSAL YÖNTEMLER	22
.....	22
1.3.1. Destek Uygulamaları.....	22
1.3.1.1. Teverrük.....	23
1.3.1.2. Karz.....	23

1.3.1.3. Vekalet	24
1.3.2. Ticaret Modelleri.....	25
1.3.2.1. Murabaha	25
1.3.2.2. Selem.....	25
1.3.2.3. İcare.....	26
1.3.2.4. İstisna	28
1.3.3. Ortaklık Modelleri.....	28
1.3.3.1. Mudaraba	28
1.3.3.2. Müşareke	30
1.3.3.3. Diğer Ortaklık Modelleri	30
1.3.4. Diğer Finansman Modelleri	31
1.3.4.1. Tekafül	31
1.3.4.2. Sukuk	32
1.4. KATILIM BANKALARI VE KONVENSİYONEL BANKALAR ARASINDAKİ FARKLAR.....	33

İKİNCİ BÖLÜM MURABAHA İŞLEMLERİ

2.1. MURABAHA KAVRAMI	37
2.1.1. Murabahanın Tanımı.....	37
2.1.2. Murabahanın Tarihçesi	38
2.1.3. Murabahanın Türleri	41
2.1.3.1. Klasik Murabaha	41
2.1.3.2. Çağdaş Murabaha.....	42
2.1.4. Murabahanın Diğer Fon Kullanırma Yöntemlerinden Farkı	43
2.2. ÇAĞDAŞ MURABAHA SÖZLEŞMESİ İŞLEYİŞİ	45
2.2.1. Sözleşme Öncesi	45
2.2.2. Murabaha Sözleşmesi:	47
2.2.3. Murabaha Sözleşmesinin İşleyişi.....	49
2.2.3.1. Murabaha Sözleşmesinde Sipariş Yöntemi ve İşleyişi	51
2.2.3.2. Murabaha Sözleşmesinde Vekalet Yöntemi ve İşleyişi.....	52
2.3. MURABAHANIN KATILIM BANKALARINDA UYGULANIŞI	55
2.3.1. Kurumsal Finansman Desteği	55

2.3.2. Bireysel Finansman Desteği.....	55
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KATILIM BANKALARINA YÖNELİK MUHASEBE DÜZENLEMELERİ

3.1. İSLAMİ MUHASEBE	61
3.1.1. İslami Muhasebe Kavramı	61
3.1.2. İslami Muhasebenin Tarihsel Gelişimi	62
3.1.3. Geleneksel Muhasebe ve İslami Muhasebe Arasındaki Farklar	63
3.2 KATILIM BANKALARINA YÖNELİK MUHASEBE DÜZENLEMELERİ	64
.....	
3.2.1. Katılım Bankalarının Muhasebe Uygulamalarında Tarihsel Gelişim.....	64
3.2.2. Faizsiz Finans Muhasebe Standardı (FFMS) 28- Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar	67
3.2.3. Katılım Bankalarının Muhasebe Politikaları.....	69
3.2.4. Katılım Bankaları Hesap Planı ve Finansal Tabloları.....	71
3.2.4.1. Hesap Planı	71
3.2.4.2. Finansal Durum Tablosu	72
3.2.4.3. Gelir Tablosu.....	74
3.2.4.4. Nakit Akış Tablosu	75
3.2.4.5. Ortaklara Düşen Özkaynaklar Değişim Tablosu veya Dağıtılmamış Kârlar Tablosu.....	75
3.2.4.6. Kısıtlı Yatırımlar Değişim Tablosu.....	75
3.2.4.7. Zekât ve Sadaka Fonunun Kaynakları ve Kullanımları Tablosu (Banka Zekâtı Toplama ve Dağıtma Sorumluluğunu Yüklendiğinde).....	75
3.2.4.8. Karz Fonunun Kaynakları ve Kullanımları Tablosu.....	75

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM MURABAHA İŞLEMLERİNDE MUHASEBE UYGULAMALARI

4.1. ÇALIŞMANIN AMACI	77
4.2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ	77
4.3. ÇALIŞMANIN KAPSAMI	78

4.4. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE KISITLARI	78
4.5. LİTERATÜR TARAMASI.....	78
4.5.1. Uluslararası Alanda Yapılan Çalışmalar	79
4.5.2. Ulusal Alanda Yapılan Çalışmalar.....	81
4.6. MURABAHA İŞLEMLERİNDE MUHASEBE UYGULAMALARI	82
4.6.1. Murabaha Örneği (Bireysel)	83
4.6.1.1. TMS-TFRS'ye Uygun Yapılan Kayıtlar	83
4.6.1.2. FFMS-28 Murabaha ve Vadeli Satışlar Standardına Uygun Yapılacak Kayıtlar.....	87
4.6.2. Murabaha Örneği (Kurumsal).....	89
4.6.2.1.TMS-TFRS' ye Uygun Yapılan Kayıtlar	90
4.6.2.2. FFMS-28 Standardına Uygun Yapılacak Kayıtlar	92
4.6.3 İşletmeler Açısından Murabaha İşlemlerinin Muhasebe Kaydı.....	95
4.6.3.1. Örnek 1.....	95
4.6.3.1.1. İlk Kez Finansal Tablolara Alma	96
4.6.3.1.2. Sonraki Ölçüm	96
4.6.3.2. Örnek 2.....	97
SONUÇ	102
KAYNAKÇA.....	106

TABLolar DİZİNİ

Tablo	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1 : 2018 yılı dünyanın en iyi islami finans kurumları.....	7
Tablo 1.2 : Katılım bankalarında ürün ve hizmetlerin yıllar itibariyle gelişimi	8
Tablo 1.3 : Katılım bankalarının fon toplama yöntemleri ve özellikleri.....	17
Tablo 2.1 : Klasik ve çağdaş murabaha sözleşmeleri arasındaki şekil farkları.....	43
Tablo 2.2 : Finansman desteği ve kredi farkları	58
Tablo 2.3 : Taşıt ve konut finansmanının gelişimi	59
Tablo 3.1 : Katılım bankalarının yasal dayanakları/ hukuki statüsü ve muhasebe uygulamalarının tarihsel gelişimi.....	64
Tablo 3.2 : Tekdüzen hesap planına ilişkin BDDK düzenlemelerinin tarihsel gelişimi	66
Tablo 3.3 : Finansal durum tablosu örneği- varlıklar	73
Tablo 3.4 : Finansal durum tablosu örneği-yükümlülükler	74
Tablo 4.1 : Kredi geri ödeme planı	83
Tablo 4.2 : Kurumsal finansman destek kredi geri ödeme planı.....	90
Tablo 4.3 : Anlaşılın kar payı tutarları	97

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1 : Faizsiz finans varlık dağılımı	10
Şekil 1.2 : Küresel islami finans varlıkları	12
Şekil 1.3 : İslami varlıkların küresel ve ülke içindeki payları	12
Şekil 1.4 : İslami finans temel prensipleri	15
Şekil 1.5 : Katılım bankacılık sistemi	16
Şekil 1.6 : Katılım Bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı	19
Şekil 1.7 : Katılım bankalarının şube ve personel sayıları	20
Şekil 1.8 : Selem sözleşmesinin aşamaları	26
Şekil 1.9 : İcra sözleşmesi aşamaları	27
Şekil 1.10 : Mudaraba Sözleşmesi Aşamaları	29
Şekil 2.1 : Murabaha modelinin katılım bankacılığında işleyişi	50
Şekil 2.2 : Murabaha modelinde kullanılan sipariş formu	51
Şekil 2.3 : Murabaha modelinde kullanılan vekalet formu	54
Şekil 2.4 : Katılım bankalarında gerçekleştirilecek işlemlerin geçerlilik şartları	56
Şekil 4.1 : Müşteri Eylül Duru'nun borçlandırılması işlem kaydı	84
Şekil 4.2 : Taksitlendirme yapılan tutarların muhasebe kaydı	84
Şekil 4.3 : Kredi kar payı reeskont işlem kaydı	85
Şekil 4.4 : Kredi kar payı reeskont iptali için işlem kaydı	85
Şekil 4.5 : Kredi kar payı için tahakkuk işlem kaydı	86
Şekil 4.6 : 1.Taksit tahsilatı muhasebe kaydı	86
Şekil 4.7 : Murabahaya konu varlığın satın alınması kaydı	87
Şekil 4.8 : Müşteri Eylül Duru'nun borçlandırılması işlem kaydı	88
Şekil 4.9 : Murabaha konusu varlığın maliyet işlem kaydı	88
Şekil 4.10 : İlk taksit tahakkuk kaydı	89
Şekil 4.11 : İlk taksit ödeme kaydı	89
Şekil 4.12 : Torun Limited Şirketi adına tanımlanan murabahanın muhasebe kaydı	90
Şekil 4.13 : Kar payı reeskont hesaplaması kaydı	91
Şekil 4.14 : Kredi kar payı reeskont iptali için işlem kaydı	91
Şekil 4.15 : Kredi kar payı ve vergiler için tahakkuk kaydı	92

Şekil 4.16 : İlk taksit için hesaplanan anapara, kar payı ve vergi tahsili muhasebe kaydı	92
Şekil 4.17 : Murabahaya konu varlığın satın alınması kaydı	93
Şekil 4.18 : Müşteri Torun Limited Şirketinin borçlandırılması işlem kaydı	93
Şekil 4.19 : Murabaha konusu varlığın maliyet işlem kaydı	94
Şekil 4.20 : İlk taksit tahakkuk kaydı	94
Şekil 4.21 : İlk taksit ödeme kaydı	94
Şekil 4.22 : Hammadde alım kaydı	95
Şekil 4.23 : Murabaha ile alınan kredinin ilk taksit ödemesi kaydı	95
Şekil 4.24 : Alınan Kredi için muhasebe kaydı	97
Şekil 4.25 : Tahakkuk edilen kar payı	98
Şekil 4.26 : Kar payı ödemesi peşin olarak yapılan işlemin muhasebe kaydı.....	98
Şekil 4.27 : 1. Yıl dönem sonunda muhasebe kaydı	98
Şekil 4.28 : 780-Finansman gideri hesabı ve 781- Finansman gideri yansıtma hesabı..	98
Şekil 4.29 : 2. yıl tahakkuk eden kar payı muhasebe kaydı	99
Şekil 4.30 : 300-Banka kredileri hesabı borçlandırılıp 100-Kasa hesabı alacaklandırılarak peşin ödemesi	99
Şekil 4.31 : 2. Yıl dönem sonunda muhasebe kaydı	99
Şekil 4.32 : 780-Finansman gideri hesabı ve 781- Finansman gideri yansıtma hesabı..	99
Şekil 4.33 : 258 nolu hesaptaki bakiye	100
Şekil 4.34 : Muhasebe kaydı	100
Şekil 4.35 : 3. Yıl için kar payı tahakkuk kaydı	100
Şekil 4.36 : 3. Yıl için kar payı miktarının peşin ödeme kaydı	100
Şekil 4.37 : 3.Yılın kar payının bilançoya aktarılma kaydı.....	101
Şekil 4.38 : Kar Payının finansman giderinden yansıtma hesabına alınış kaydı.....	101
Şekil 4.39 : 3. Yıl Sonunda kredinin tamamının ödenmesi muhasebe kaydı.....	101

KISALTMALAR

AAOIFI	: Accounting and Auditing Organisation for Islamic Financial Institutions (İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu)
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.Ş.	: Anonim Şirket
ATKB	: Albaraka Türk Katılım Bankası
BAE	: Birleşik Arap Emirliği
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BSMV	: Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
BKİİY	: Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik
EKB	: Emlak Katılım Bankası
FFK	: Faizsiz Finans Kuruluşları
FFMS	: Faizsiz Finans Muhasebe Standardı
FFS	: Faizsiz Finans Standardı
FOIBFI	: Financial Accounting Organization for Islamic Banking and Financial Institution (İslami Bankalar ve Finansal Kuruluşlar İçin Finansal Muhasebe Organizasyonu)
HSBC	: Hongkong and Shanghai Banking Corporation (Honkong ve Shangai Bankacılık Şirketi)
IASB	: International Accounting Standards Board (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu)
IFRS	: Islamic Financial Services Board (İslami Finansal Hizmetler Kurulu)
İBK	: İslam Bankacılığı Kongresi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KGK	: Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KKDF	: Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
KTKB	: Kuveyt Türk Katılım Bankası

KYB	: Kalkınma ve Yatırım Bankaları
MB	: Mevduat Bankası
NCB	: The National Commercial Bank (Ulusal Ticaret Bankası)
NGD	: Net gerçekleştirilebilir değer
OPEC	: Organization of Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç eden Ülkeler)
ÖFK	: Özel Finans Kurumları
PWC	: PricewaterhouseCoopers (Çokuluslu Muhasebe Firması)
RG	: Resmi Gazete
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
THP	: Tekdüzen Hesap Planı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TFKB	: Türkiye Finans Katılım Bankası
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUDESK	: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
VKB	: Vakıf Katılım Bankası
VUK	: Vergi Usul Kanunu
ZKB	: Ziraat Katılım Bankası

ÖNSÖZ

Faizsizlik terimi, bankacılık sistemine öz, niyet, sosyal sorumluluk ve toplumsal temelliliğin hakim olduğu bir sembol olmuştur. Bu sembolün içinde barındırdığı hizmetleri kullanan faizsiz bankalar, kimleri ve neyi finanse edeceği noktasında oldukça titiz davranarak, finans endüstrisi içinde kendilerine yer bulmuşlardır. İslami bankacılık sanatı gelişme sürecine girmiş ve finans sektörü analizi yapılırken, muhasebe birimi de ön plana çıkmıştır. Çalışmada katılım bankacılığına genel çerçevede bakılmış, atıl onların ülkemiz ekonomisine katkısı noktasında faiz içermeyen ürünlere yönelmiş oldukları görülmüştür. Murabahanın bu ürünlerden biri olması sebebiyle, ikinci bölümünde bu kavrama geniş olarak yer verilmiş, murabaha satışının, bankaların finansal işlemlerine bakıldığında yaygın olarak kullanıldığı ancak bazı çevrelerce de eleştiriye maruz kaldığı görülmüştür. Mevcut muhasebe uygulamaları dışında uluslararası muhasebe standartları kapsamında örnekler geliştirilerek uygulamada yer bulması düşünülmüştür.

Yüksek lisans eğitimine başlangıcımдан bitirme sürecime kadar varlığını hep hissettiren, tez konusu belirleme ve bitirmekte emeği, desteği ve katkılarını esirgemeyen değerli danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Cihat Savsar'a şükranlarımı sunarım.

GİRİŞ

Tutum; bireyin kendisi veya çevresindeki belirli objelere, toplumsal konuya veya herhangi bir olaya karşı bir tavır alış, davranışsal, zihinsel ve duygusal bir tepkidir. Kişilerin inançları da finansal tutumlarına yön verir ve sosyal yaşamlarının yanında finansal kararlarını da etkilemektedir. İslam dinini benimseyenlerin inancına göre faiz(riba) kazancı haramdır ve bu dine mensup birçok birey, tasarruflarını değerlendirme noktasında faizden kaçınmaktadır. Bu hassasiyetteki tasarruf sahipleri, içinde faiz barındırmayan araçlara yönelip yatırım yapma düşüncesi içinde olmuşlardır. Bu sebeple ilk olarak Mısır'da ortaya atılan, vakıf sisteminden bankacılık işlemlerinin yürütüldüğü ve uluslararası literatürde "İslami finans", ülkemizde "katılım bankacılığı"olarak adlandırılan sistem kurulmuştur.

Katılım bankacılığının temel kaynakları kur'an, icma, kıyas ve sünnet olup, çalışma prensipleri ise faiz, garar-belirsizlik ve kumardan uzak durmak, kar ve zararı paylaşmak, helal olan mal ve hizmetleri alıp satmak, paradan para kazanmamak ve sözleşmelere önem vermektir. Sistemde geleneksel bankacılıktan öz ve biçim olarak ayrılan düşünce yapısına uygun yöntemler geliştirilmiştir. Bunlar, yapısı gereği kar ve risk paylaşımı gözetilerek, ortaklık, ticaret, destek uygulamaları ve bunlardan hariç diğer uygulamalar başlıkları altında kaynak sağlamaktadır. Katılım bankaları, geleneksel bankacılık işlemlerinin yanında cari ve katılma hesaplarıyla reel sektörden fon toplayıp fon kullandırmaktadırlar.

Faizsiz finans kuruluşları ile taraf olanların finansal ve diğer tüm işlemlerinde şekil ve öz bakımından, İslam felsefesine uyulup uyulmadığını göstermeye katkı sağlama ihtiyacı, faizsiz finans ilkelerini doğurmuştur. Bu ilkeleri oluşturan, revize eden, denetleyen yayınlayan kuruluş 1991 tarihinde kurulan İslamî Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI) olmuş, 2015 yılında aslı Arapça olarak yayınladığı 58 standart tercüme edilerek farklı coğrafyalarda kullanılmaya başlanmıştır. Standartlar Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) desteği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) öncülüğünde Türkçe'ye çevrilmiş, finans çevresi ve katılım bankacılığına bir kaynak olarak kazandırılmıştır.

Murabaha işlemleri, etkili sözleşmeler olup katılım bankalarınca da yaygın kullanılması sebebiyle finansal tablolarda da çok önemli bir yere sahip olmuşlardır.

Ayrıca kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verebilen ve standart belirleyici otoritelerce yapılan güncellemeler ile yayımlanan standartların ön plana çıktığı görülmüştür. Ancak standartların tam olarak anlaşılması, uygulaması ve tam bir uyum sağlanması için belirli bir süreç gerekmektedir. Bu süreç içerisinde çalışmanın konusu, murabaha işlemlerinin finansal tablolara alınması ve daha önce yapılmış çalışmalardan farklı olarak FFMS-28 ile beraber getirilen yeniliklerin neler olduğunun ortaya konulmasıdır.

Murabaha işlemleri, mevcut düzenleme ile daha önce yayımlanan standartlara getirilen yeniliklerin anlaşılmasındaki zorluğun ve bilgi açığının mevcut olduğu bir konudur. Yapılan çalışma bu bilgi açığını kapatmak üzere yazılmış olup, yenilikleri değerlendirme noktasında öncü olma gayretini taşımaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde katılım bankalarının dünyada ve ülkemizde ortaya çıkışı, gelişim aşamaları hukuki statüleri, işleyişleri ve ekonomik hacimleri hakkında bilgiler verilmiştir. Katılım bankalarının fon toplama yöntemleri hakkında bilgilere değinilerek katılım bankaları ve konvansiyonel bankaları arasındaki farklar anlatılmaktadır.

İkinci bölümde, bir fon kullandırma modeli olan “*Murabaha*” kavram olarak açıklanmış ve tarihsel sürecinden bahsedilmiştir. Klasik ve çağdaş olarak ayrılan murabaha sistemi ve işleyişleri ayrı ayrı tanımlanmış ve aralarındaki farklılıklar gösterilmiştir. Çağdaş bir murabaha modelinin katılım bankalarında nasıl kullanıldığı, yapılan sözleşmeler ve örnekler yardımıyla anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde, İslami muhasebe tanımlanarak, geleneksel muhasebe ile aralarındaki farklar anlatılmıştır. Katılım bankalarının Türkiye’de ilk olarak Özel Finans Kurumları (ÖFK) olarak yollarına başladıklarında kullandıkları muhasebe sistemleri, yasal dayanakları ve hesap planları ile günümüze gelindiğinde, hangi sistemi kullandıkları yıllar itibarıyla anlatılmıştır. Katılım bankalarının muhasebe politikaları, hesap planları ve kullandıkları finansal tablolar anlatılmıştır. Ayrıca bu bölümde Faizsiz finans muhasebe standartlarına ilişkin genel tanımlamalar yapılarak, 28 numaralı standart olan “Murabaha ve Vadeli Satışlar” standardı anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde “Murabaha işlemlerinde muhasebe uygulamaları” başlığı altında, çalışmanın amacı, yöntemi ile ulusal ve uluslararası alanda yapılan çalışmalar anlatılmıştır. İlk olarak Türkiye muhasebe standartları çerçevesinde kendilerine özgü hesap planları ile uyguladıkları murabahanın katılım bankaları ve alıcı işletme için nasıl

muhasebeleştirildiği örneklendirilmiştir. Ardından FFMS-28 standardına göre yapılması gereken muhasebe işlemleri örneklendirilmiş, farklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sonuç kısmında ise çalışmada yer verilen konulara genel olarak değinilmiş, amaç, kapsam ve uygulama kısmında yapılan ve yapılması önerilen muhasebe kayıtları değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI

Uluslararası alanda ilk olarak Mısır'da devlet yönetimine karşı başlatılan, risk, para ve vakıf kavramlarının karışımı ile alternatif bir yöntem olarak karşımıza çıkan sistem; İslami bankacılık, faizsiz bankacılık ya da katılım bankacılığı olarak adlandırılmaktadır. Öz yönünden birbirlerine benzeyen bu kavramlar, çalışmada katılım bankacılığı olarak geçecektir.

1.1. DÜNYADA KATILIM BANKACILIĞI

Katılım bankalarının ortaya çıkışı İslami hassasiyetlerin finansal kaynak ihtiyaçlarıdır. 1973 de yaşanan petrol krizi ile başlayan gelişim süreci, küreselleşmenin beraberinde getirdiği gelişmeler ile ivme kazanmıştır.

1.1.1. Tarihçesi

Tarih boyunca, finansman bulmanın faiz yoluyla sağlanması çeşitli yöntemler ile uygulanmışlardır. En yaygın olanı; elinde sermayesi veya malı olan kişi ya da kuruluşların, finansman açığı olanların bu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sermayelerini veya mallarını borç verirken belirledikleri bir fazlalık(faiz) uygulayarak, verilen anapara ya da mal ile birlikte geri alması işlemidir (Aktepe, 2010, s. 80).

Mısır'da tüm bankaların devlet yönetimi akımına karşı başlattıkları bir sistem olmuştur. Sistem; tarım ile uğraşarak geçimini sağlayanların, risk, para ve vakıf kavramlarının karışımı ile alternatif bir yöntem olmuştur. Sisteme dahil olanların oluşturdukları kuruluş "faizsiz bankacılık" adı altında özgün bir model meydana getirmesiyle meşruluk kazanmıştır. Bu modelin temelinde bankacılık, ortaklıklar (emek-sermaye yada kar-zarar) sigortalar (tekafül) ve finansal araçlar yer almaktadır (Sümer ve Onan, 2015, s. 298).

Bu noktada temelde faiz yasağı ile başlayıp, İslami kurallar çerçevesinde finansman sağlayan kuruluşlara "Katılım Bankaları" ifadesi kullanılabilir.

Katılım bankacılığının Milattan önce 2123-2081 yılları arasında Babil hükümdarı Hammurabi'ye kadar uzanan bir geçmişi vardır. 1963 yılında Mit Gamr İslam Bankası'nın faaliyete başlaması ilk kabul edilmiş, sadece dört yıl aktif performans

sergileyen bankanın İslam coğrafyasında bir heyecan yarattığı gözlenmiştir (Coşkun, 2004, s. 241).

1970 yılında Cidde’de daha sonra Karaçi’deki toplantılarda alınan kararlar ile İslam ülkeleri arasında ekonomik iş birliğine gidilerek, faizsiz bir bankanın kurulması gerekliliği üzerinde uzlaşmıştır. Mısır’daki sistem de kar paylaşımı esasıyla 1971 yılında teori olmaktan çıkarak ilk faizsiz banka olan *Nasır Sosyal Bankası*’nın kurulması ile resmiyet kazanmıştır. 1975 yılına gelindiğinde İslami esaslara uygun işlemler yapacak, İslami birikimlerin değerlendirilmesini sağlayacak “İslam Kalkınma Bankası” 43 ülkenin katılımlarıyla ve Suudi Kral Faysal’ın desteği ile kurulmuştur (Can, 2014, s. 79).

İslam coğrafyasında başlamış olsa da faizsiz bankacılık işlemleri uluslararası alanda yer almaya başlamıştır. İngiliz sömürgesi altındaki Hindistan’ın bazı Müslüman bölgelerinde "kooperatif bankacılık" adı altında finansman sağlayan faizsiz kuruluşların varlığından söz edilir. Amerika Birleşik Devletleri ise İslam ülkelerindeki bu fon, arz-talebine kayıtsız kalmamış, örgütlenmeleri için fırsat tanımıştır. 1978 yılında ise Lüksemburg’da ilk İslami banka kurulmuştur, Müslüman ülke dışında ilk banka özelliğini kazanmış olan banka 1983 yılında hizmet vermeye başlamıştır (TKBB, 2005, s. 20).

Asya, Afrika ve Cidde de kurulan İslam Kalkınma Bankalarının kamu ve özel kesim ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandığı görülmüş hatta yetersiz bulunmuştur. Özel kesim için sağlanacak finansman boşluğunu da Birleşik Arap Emirliği, Kuveyt ve Suudi zenginler İsviçre’de kurdukları "Dallah Baraka Grubu" ile doldurmaya çalışmışlardır. Orta Doğu’da ise faizsiz yürütülen finansal faaliyetler hızla yayılmış, Uzak Doğu’daki finansal kuruluşlar ve bankalara da sıçrayarak bölgede ekonomik büyümede önemli rol model olmuşlardır. Katılım bankacılığı, ekonomik sebeplerden ötürü ortaya çıkmış gibi görünse de temelindeki neden dini inançların, bireylerin sosyal yaşamlarının yanında finansal kararlarını da etkilemesidir (TKBB, 2005, s. 20).

Bu bağlamda İslami bankacılık tarihini doğuş, gelişme ve olgunluk dönemleri olarak özetlemek mümkündür (Türkmenoğlu, 2007, s. 14).

- **Doğuş Dönemi:** Bu dönem 1972 ile 1975 yılları arasını kapsamaktadır. Piyasalarda döviz kurlarının sabitlendiği bir sistem olarak bilinen Bretton Woods’un çöküşü ve değişken faiz oranlarında yaşanan riskler ile petrol gelirlerinde yaşanan artışın olduğu dönemdir.

- Gelişme Dönemi: Bu dönem 1976 ile 1983 yıllarında İslami bankacılığın ağırlık merkezinin Körfez'den, batıda İngiltere, doğuda ise Malezya'ya kadar geliştiği dönemdir. Aynı zamanda İslam hukukuna uygun çeşitli ürün ve hizmetin geliştiği de bir dönemdir.
- Olgunluk Dönemi: 1983'den günümüze kadarki dönemdir. Körfez ülkelerinin petrol gelirlerinde azalma, faiz oranlarda değişiklik, ülkelerarası sermaye çıkışları gibi etkenlerle yaşanan ekonomik gerilemenin olduğu bir dönem olsa da klasik bankacılık işlemlerinin yanında faizsiz birim kuran Citibank, HSBC, Union Bank gibi geleneksel bankalar da olmuştur.

Dünyada 92 ülkede 350'den fazla müessese “faizsiz finans kuruluşu” niteliğinde çalışmakta olup 300'den fazla “İslami Bankacılık” tarzında faaliyet gösteren konvansiyonel banka mevcuttur. Faizsiz finans aktifleri 2018 yılsonu itibariyle yaklaşık olarak 2,3 trilyon dolardan fazla olan bu kurumların 2020 yılında aktif toplamlarının 3,2 trilyon dolar olması beklenmektedir (TKBB, 2015, s. 13).

İslami finans, küresel İslami finansal varlıkların sadece %1'ini temsil etmekte olsa da yıllık %10- %12 büyüme oranı ile geleneksel finanstan daha hızlı bir şekilde büyümekte ve gelişmektedir. Körfez ülkeleri ve bazı coğrafyadaki İslami bankalar artık Müslüman müşterileri doğrudan kendi bünyelerine çekmek için batı bankalarıyla rekabet eder duruma gelmiştir. Son yıllarda “Global Finance” dergisi tarafından açıklanan 2018 yılı “Dünyanın En İyi İslami Finans Kurumları” (World's Best Islamic Financial Institutions) listesi Tablo 1.1'de verilmiştir. Türkiye bu listede Kuveyt Türk Katılım Bankası ile yer almıştır. Çoğu bankanın isimlerinde “İslami” kelimesinin geçtiği ve Afrika'da Albaraka Grubu, Asya'da Maybank İslamic, Orta Doğu'da Katar İslami Bankası ve Avrupa'da KT Bank en iyi finansal kurum alanında listeye girmiştir (Globe Newshire, 2019).

Tablo 1.1 : 2018 yılı dünyanın en iyi islami finans kurumları

Afganistan	Afghanistan International Bank
Cezayir	Banque Al Baraka D'Algérie
Bahreyn	Al Baraka Bank Bahrain
Bangladeş	Islami Bank Bangladesh
Tanzanya-Darüsselam	Bank Islam Brunei Darussalam
Mısır	Abu Dhabi Islamic Bank Egypt
Endonezya	Bank Muamalat Indonesia
Ürdün	Jordan Islamic Bank
Kazakistan	Al Hilal Bank
Kuveyt	Boubyan Bank
Lübnan	Arab Finance House
Malezya	Maybank Islamic
Fas	Umnia Bank
Nijerya	Jaiz Bank
Umman	Meethaq Islamic Banking
Pakistan	Meezan Bank
Filistin	Palestine Islamic Bank
Katar	Qatar Islamic Bank
Suudi Arabistan	Al Rajhi Bank
Singapur	Maybank Islamic
Güney Afrika	HBZ Bank
Sirilanka	Amana Bank
Tayland	Islamic Bank of Thailand
Tunus	Al Baraka Bank Tunisia
Türkiye	Kuveyt Türk Katılım Bankasi
Birleşik Arap Emirlikleri	Emirates Islamic

Kaynak: Global Finance Magazine

İslami Bankacılığın giderek artan trendi ise tüm dünyada olduğu gibi dijital bankacılık uygulamalarıdır. PricewaterhouseCoopers (Çokuluslu Muhasebe Firması) (PwC)'nin 2018 Dijital Bankacılık Tüketici Anketine göre, mobil bankacılığın, özellikle gençler arasında hızla artan popülaritesi ile sadece dijital şubeler veya fiziksel şubeleri olmayan bankaların sayısı artmıştır. Özellikle Gulf International Bank, Bahreyn ve Suudi Arabistan'daki Meem ve Almanya gibi büyük Müslüman topluluklara sahip Avrupa ülkelerinde inşa edilen Albaraka Grubu gibi yalnızca dijital iştiraklerin varlığı buna örnek olmuşlardır (PWC, 2019).

1.1.2. Çalışma Sistemi

Katılım bankacılığın işleyiş sistemi, fon toplama ve fon kullandırma olarak iki ana fonksiyon üzerine oturmaktadır. Bankacılık sisteminin işleyiş mantığı ise geleneksel bankalar ile aynı şekildedir. Bu sistemdeki tek nüans İslami sınırlar çerçevesinde, uygulamada kendilerine has yöntemlerinin olmasıdır (Cüre, 2017, s. 6).

Katılım bankaları, reel sektörde atıl olan tasarrufları toplayarak, faizsiz finansman yöntemi ile mali sektöre fonlama yöntemi ile aktarırlar. Bu fonlar sanayi ve ticarete değerlendirilerek, ortaya çıkan kâr ya da zararı tasarruf sahipleriyle paylaşılır. Burada paylaşılan kar veya zarar, katılma işlemini ve dolayısıyla bankacılığın türünü ifade etmektedir. Sistemin işleyişi ise şu şekildedir; ticarete ve sanayide ihtiyaç duyulan emtia, hammadde, makine ve teçhizat ile gayrimenkulün temini, katılım bankacılığı prensiplerine uygun bir şekilde fonlama ile finanse edilir. Bunun yanında banka yabancı para ya da ülke parası ile vadeli hesaplar açarak fon toplar. Aynı zamanda halkın ihtiyacı olan diğer bankacılık hizmetlerini de sunma görevini yerine getirir (Pekcan, 2006, s. 11).

Katılım bankacılığında kullanılan ürün ve hizmetlerin yıllar itibarıyla arttığı ve çeşitlendiği gözlenmiştir. Bu gelişimi Tablo 1.2’de özetlemek mümkündür.

Tablo 1.2 : Katılım bankalarında ürün ve hizmetlerin yıllar itibarıyla gelişimi

Dönemler	1970’öncesi	1970’ler	1980’ler	1990’lar	2000 Sonrası
Ürün ve Hizmetler	-Temel	-Ticari	-Tekafül	-Yatırım ve Menkul	-İleri
	Bireysel	Bankacılık	-Proje	Kıymet Fonları	Hazine
	Bankacılık	Hizmetleri	Finansmanı	-Sukuk	Hizmetleri
	Hizmetleri		-Emtia	-Faizsiz Menkul	-Yenilikçi
			Finansmanı	Kıymetleştirme	Portföy
			-Sendikasyon	-Finansal	Yönetimi
			Kiralama(Leasing)	Hizmetleri	
			-İcare		

Kaynak: TKBB dergisi(<https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Yasayan-ve-Gelisen-Katilim-Bankaciligi.pdf>)

Katılım bankaları ürün ve hizmetleri sunarken, öncelikle İslâm hukuku çerçevesinde belirlenen sınırları ilke edinerek faaliyetlerini yürütmek istemektedirler. Bu ilke ve özellikler şöyle özetlenebilmektedir (Hazıroğlu, 2006, s. 2)

- Faiz ve türleri yasaklanmıştır,
- Faaliyet alanları reel ekonomi olmuştur, bu sebeple faaliyetlerini varlığa dayalı sürdürülmesi gerekir,
- Temelini ahlâkın oluşturduğu bir iktisadi model olmuştur,
- Riski tarafların birlikte üstlenmesi ve riskin paylaşılması esastır,
- Fon kullandırma ve fon toplamada ortaklık önemlidir,
- Haksız kazanç, müdahale ve karaborsacılık yasaklanmıştır,
- Alışveriş sözleşmelerinin net olarak tanımlanması gerekmektedir,
- Para ticari bir mal değildir, mübadele aracı olarak görülmektedir,

- Belirsizliğin her türlüünden uzak durulmalıdır,
- Faaliyetlerin yürütülmesinde ve ürünlerin seçiminde meşruluk temel alınmalıdır,
- Her durumda adaletin uygulanması esastır.

Ülkeler arası bankacılık mevzuatları değişiklik gösterdiğinden genel olarak tanımlanan katılım bankaları fon toplama araçları şunlardır:

1.1.2.1. Cari Hesap

Bu tip hesaplar, tasarruf sahiplerinin (mudi) paralarının güvenliği için açtıkları ve istedikleri zaman çekebildikleri ancak karşılığında kar payı ödenmeyen hesaplardır. Hatta bazen verilen hizmet karşılığında servis ücreti alınabilen hesap türüdür. Katılım bankaları kar payı ödemeyi taahhüt etmemektedir (Aktepe, 2015, s. 65).

Katılım Bankaları cari hesaplara yatırılan mevduatı, fona yatırmak suretiyle işletir ve buradan doğan karı kendisi alır. Bu esnada yani paraların kullanımını sırasında yapılacak yanlış ticari tercihler sebebiyle, paralarda azalma, yok olma durumları yaşanabilmektedir. Bu durumda katılım bankasının yükümlülüğü, hesap sahiplerine borcu ödemektir. Dolayısıyla, bankanın cari hesaptaki parayı kullanması sonucunda oluşacak kar /zarar da yalnızca katılım bankasına aittir. Tasarruf sahipleri bu hesap türünde ne kara ne de zarara ortak olmamaktadır (Aktepe, 2010, s. 81).

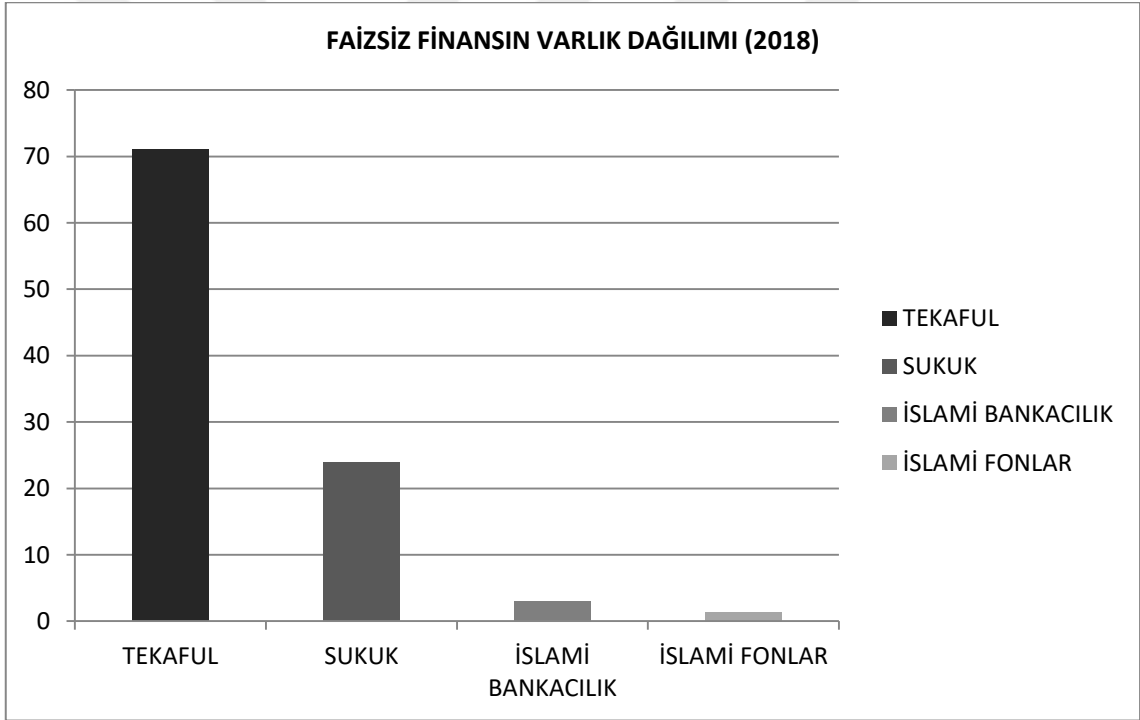
1.1.2.2. Katılma Hesabı

Bu hesap, katılım bankalarına yatırılan mevduatların işletilerek, meydana gelmiş kar ve zarar ortaklığı ile karşılığında önceden belirlenmiş miktarı hesap sahibine ödemesi ve anaparanın aynen iadesi garanti edilmeyen hesaplar olarak tanımlanmaktadır (Çürük, 2013, s. 129).

1.2.3. Ekonomik Hacmi

2019 İslami Finans Geliştirme Raporu'na göre, İslami finans endüstrisinin varlıkları 2018'de yüzde 3 artışla 2,4 trilyon Amerika Birleşik Devletleri (ABD) dolarından 2,5 trilyon dolara yükselmiştir. Bu büyüme önceki yıllara göre yavaşlarsa da özellikle endüstrinin daha geniş ekonominin durgun olduğu bazı ana pazarlarında göze çarpmaktadır. Bankacılık sektörünün İslami bankacılık, küresel ekonomi için

yavaşlayan büyümeye paralel olarak 2018'de yüzde 2'ye gerilediği gözlenmiştir. İslami bankacılık varlıkları ise toplamda 1.76 trilyon ABD Doları olmuştur. Birçok İslami banka ya da pencere de yeniden düzenleme ya da dönüşüm geçirmektedir. Yavaş büyümeye rağmen, Etiyopya, Cezayir ve Afganistan'da görüldüğü gibi yeni bankalar pazara girmeye devam etmektedir. Ayrıca, Umman, İngiltere ve Pakistan'da görüldüğü gibi mevcut İslami bankacılık piyasalarının büyümesine yardımcı olmak için yeni likidite araçları geliştirme çabasına girmişlerdir. Rapor aynı zamanda faizsiz finansın varlık dağılımını da göstermektedir. Grafik 1.1. 'de bu dağılım verilmiştir. Buna göre 2018 yılında sektördeki toplam varlıkların %71,7 si İslami (faizsiz)bankacılığı, %24,2'si Sukuk işlemleri, %2,8 İslami Fonlar ile %1,3 Tekafül işlemleridir (IFSB, 2019, s. 10).

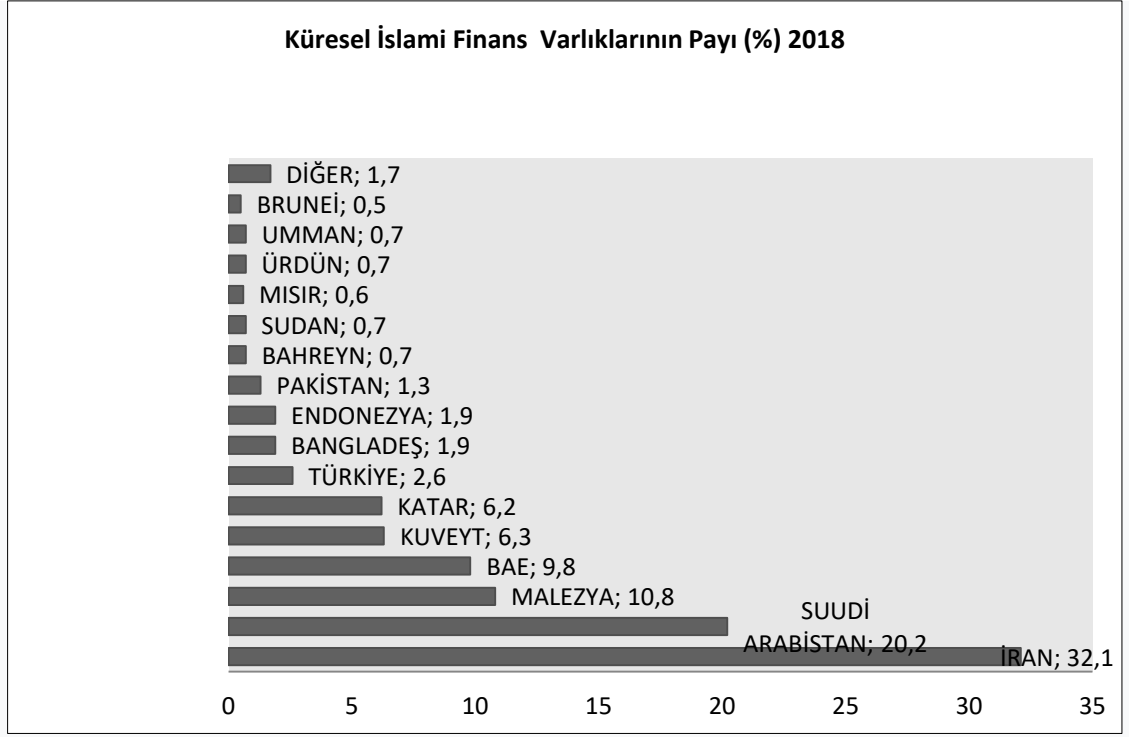
Şekil 1.1 : Faizsiz finans varlık dağılımı

Kaynak: IFSB

Küresel yavaşlama diğer sektörlerin aksine sukuk varlık sınıfının güçlü büyümesini sürdürmesini engellememiş, 2018'de yüzde 10 artışla 470 milyar ABD dolarına yükselmiştir. 2018 yılında Sukuk ihraçları da benzer şekilde toplam 125 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. İlk olarak 2017'de Malezya'da tanıtılan ve 2018-2019 yıllarında waqf, blockchain tabanlı ve altın tabanlı sukuk gibi yenilikçi Sukuk formları

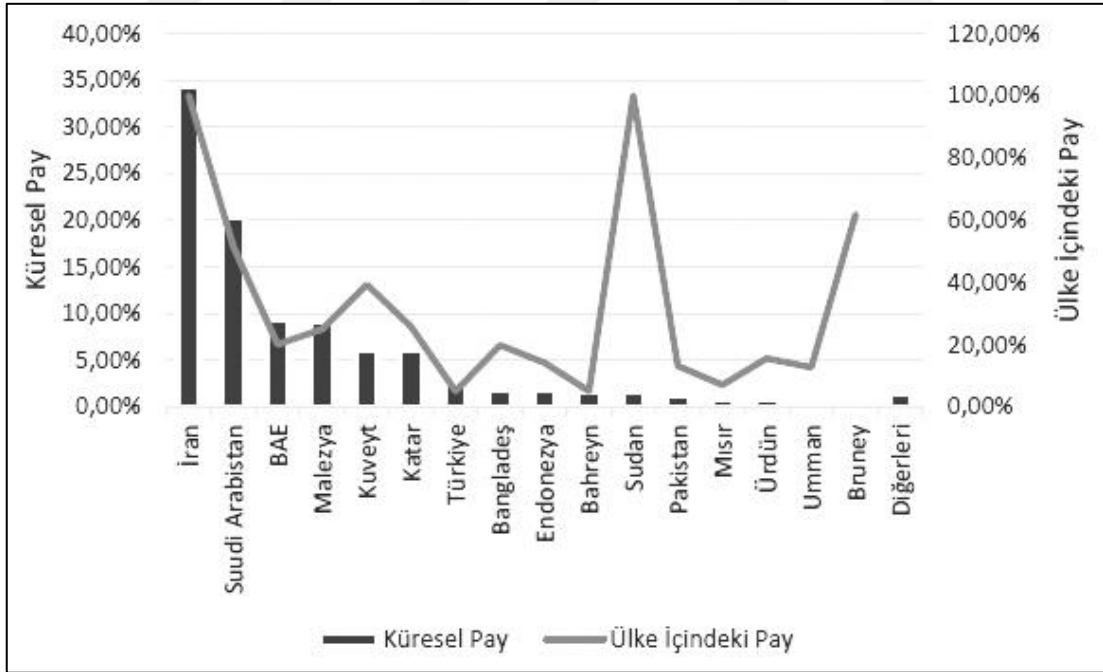
ve yapıları ortaya çıkmıştır. Yeni pazarlara açılan yeşil sukukun yanı sıra 2017 yılında güçlü bir performans sergileyen İslami fonlar, küresel ekonomik yavaşlamaya paralel olarak 2018'de 108 milyar dolara gerilemiştir. Hükümetler ayrıca, endüstrinin belirli sektörlerini ve destekleyici ekosistemlerini ilerletmek için yol haritaları ve yönetmelikler geliştirmede rol oynamışlardır. Böyle bir örnek, ülkenin İslami finans endüstrisi için bir kalkınma çerçevesi, stratejileri ve eylem planları içeren Endonezya'nın Şariat Ekonomisi 2019-2024 Masterplan'ıdır. Düzenleyici çerçeveler de geliştirilmektedir. BAE ve Malezya şu anda Şariat denetimini geliştirmek için çalışmış, Fas, Filipinler ve Bangladeş 2019'da yeni İslami finans düzenlemeleri başlatmıştır (Jeddah, 2019).

İslami bankacılık varlıklarına ilişkin gelişim gösteren ilk on ülke grafik 1.2. ve 1.3. de verilmiştir. Buna göre; en üst yetki alanları açısından değerlendirilen İran, 2018 yılında küresel İslami bankacılık endüstrisinin %32,1'inde bir miktar düşüşle, en büyük paya sahip olarak tarihsel konumunu sürdürmüştür. Bunu % 20,2 ile Suudi Arabistan , % 10,8 Malezya , %9,8 ile BAE ve % 6,3 ile Kuveyt takip etmiştir. Özellikle 2018'de Malezya, tahmini İslami finansman pazar payında yaklaşık %71'lik bir artış yaşamış ve bu da bölgedeki İslami finansın büyümesinin ana itici gücü olmuştur. En büyük 10 İslami bankacılık ülkesinde büyüklük sırasına göre diğer ülkeler Katar, Türkiye, Bangladeş, Endonezya ve Bahreyn olmuştur (IFSB, 2019, s. 12).

Şekil 1.2 : Küresel İslami finans varlıkları

Kaynak: IFSB

Şekil 1.3 : İslami varlıkların küresel ve ülke içindeki payları

Kaynak: IFSB

İslami varlıklarda ve bankacılıkta bir diğer dikkat çekici gelişme, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne ulaşılmasına yardımcı olabilecek İslami

sosyal finans uygulamalarına yönelik dijital platformların ortaya çıkmasıdır. Bu gelişmenin öne çıkan örneklerinden biri, zekat fonlarının çevrimiçi olarak başarılı bir şekilde toplanmasını sağlayan Mülteci Zakat Fonu'dur. Bu fon tüm bölümlerin performansının toplu bir şekilde değerlendirilmesini sağlayarak İslami Finans endüstrisinin genel gelişimini ölçen bileşik ağırlıklı bir endekstir (IFDI, 2020).

1.2. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI

Faize, karşıt tutum sergileyerek parasını dışarda tutan bireyleri sisteme dahil eden katılım bankalarının gelişimi, Türkiye'deki bankacılık sektörü açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

1.2.1. Tarihçesi

Katılım bankacılığının Türkiye başlangıcına 1913 yılında kurulan Adapazarı İslam Ticaret Bankası ve 1975 yılında kurulan Devlet Sanayi İşçi ve Yatırım Bankası önemli tecrübeler kazandırmış, ÖFK'lar ile birlikte değerlendirilmiştir (Özdemir M.,Aslan H., 2017, s. 17).

Banka statüsünde kabul edilmeyen ÖFK'lar 1983 yılında 7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile resmiyet kazanmıştır. ÖFK olarak yola çıkan bu kuruluşlar uluslararası alanda ve yurtiçi ilişkilerinde isimlerinden dolayı sıkıntı yaşamışlar ve bu sıkıntıyı gidermek için banka niteliği kazanmayı istemişlerdir. Ancak faiz ve din üzerine yaşanan tartışmalarda "İslam" kavramının zarar görmemesi adına, yatırım ve tasarruf sahiplerinin kar ve zarara katılımındaki hesaplarından esinlenerek "Katılım Bankası" adı daha uygun görülmüştür (Hazıoğlu, 2016, s. 2).

ÖFK'lar Aralık 1999'da 4389 sayılı Bankalar Yasasına tabi olmuşlardır. Bu yasa "16.12.1983 tarihli ve 83/7506 sayılı Özel Finans Kurumlarının Kurulması, Faaliyetleri ve Tasfiyelerine İlişkin Esas ve Usullere Dair Bakanlar Kurulu Kararı ile bu Karara istinaden çıkarılmış tüm mevzuat yürürlükten kaldırılmıştır" (4389 sayılı kanun)" şeklinde açıklanmıştır.

2001 yılında ise 4672 sayılı kanunda yapılan değişiklik ile konsolide ve öz kaynak tanımları getirilmiş, bu tanımların yetkilisi BDDK olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu kanun ile ÖFK'larda toplanan tasarrufların korunması amaçlanarak kurulacak birlik ile "Güvence Fonu" oluşturulmuştur. Amaçlanan diğer bir husus ise ÖFK'ların mali

sistem içerisinde tabi olacakları kural ve ilkeler belirtilerek, bankacılık esaslarına paralel bir yapıya kavuşmasını sağlamak olmuştur. 1 Kasım 2005 tarih 2583 sayılı Resmi gazetede bankacılığın hukuki yapısı ve yasal düzenlemeler yapılarak Ocak 2006'da yürürlüğe giren 5411 sayılı bankacılık kanununda yapılan değişiklikler ile ÖFK'lar yerini "katılım bankacılığına" bırakmıştır (Tenekeci, 2017, s. 21).

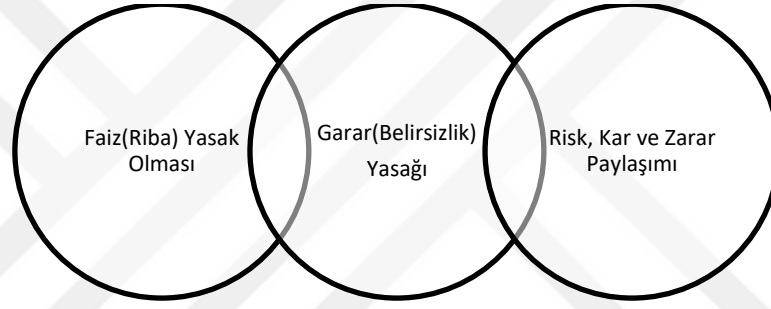
Bu noktada bankacılık kanununa tabi olan bu kuruluşlar mevduat ve yatırım-kalkınma bankaları ile benzer statüye sahip olmuşlardır. Körfez sermayesinin Türkiye'ye çekilme noktasında katılım bankaları önemli bir rol üstlenmektedir. Türk Hazinesinin gerçekleştirdiği kira sertifikası (sukuk) ihraçlarıyla, kaynak açığı bulunan ülkemize Körfez bölgesinden önemli miktarda sermaye çekilmesi mümkün olabilmektedir (TKBB, 2015).

Katılım Bankalarının kurulmasındaki ana hedef ve beklentiler şöyle ifade edilebilir; “

- Petrol İhracatçısı İslam ülkelerinde biriken fonların, sermaye ve Yurtdışı Cari Hesaplar yoluyla ülkemize çekilmesi,
- 50 milyar dolar olarak tahmin edilen, ülkemiz atıl tasarrufunun harekete geçirilmesi,
- 1980 yılında başlatılan dışa açılma politikalarına uyum sağlayarak tarihi ve manevi bağlarımız bulunan İslam ülkeleri ile finansal ve ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi,
- Bu ülkelerdeki yoğun kalkınma çabaları ve yatırımlar ile büyük ölçüde artan ithalatlardan daha büyük paylar almak ve ortak girişimleri bu yollarla finanse etmek,
- Arap Finans Dünyasındaki Dış Fonların bu kurumlar yoluyla kullanılması ve ekonomik sorunlarının çözümünü kendi aralarındaki iş birliğinde gören İslam Ülkelerinin İslam Bankası- İslam Konferansı Teşkilatı – Organization of Petroleum Exporting Countries (petrol ihraç eden ülkeler- OPEC)- Arap Birliği -Kalkınma Fonları- İslam Finans Kurumları gibi kurdukları teşkilatların bir kısmına üye olan Türkiye'nin bunlara uyan mali teşkilatlarını oluşturmasıdır (Ustaoglu, 2014, s. 28).”

1.2.2. Çalışma Sistemi

Katılım bankalarının çalışma prensipleri genel olarak İslami perspektifle ortaya çıkan, fon toplama ve fon kullandırma ile faaliyetlerini yürütmesi olarak ifade edilir. Yürütme aşamasında risk söz konusudur ve bu riskleri minimize etmek amacıyla, toplanan fonların ticari bir alanda kullanılması amaçlanır. Faizin değil ticaretin helal olması, bankaları ticari amaçlı işlere yöneltmektedir. Katılım bankaları kaynaklarını tedarik etme de faiz ödemezler, kaynaklarını kullandırırken de faiz almazlar. Müşterilerine sermaye sağlayarak yatırıma iştirak edebilirler. Bu noktada elde edilen kar paylaşılabilir. Karın nasıl bölüşüleceği belli iken ne kadar bölüşüleceği belirsizdir (Özulucan, Deran, 2009, s. 88).

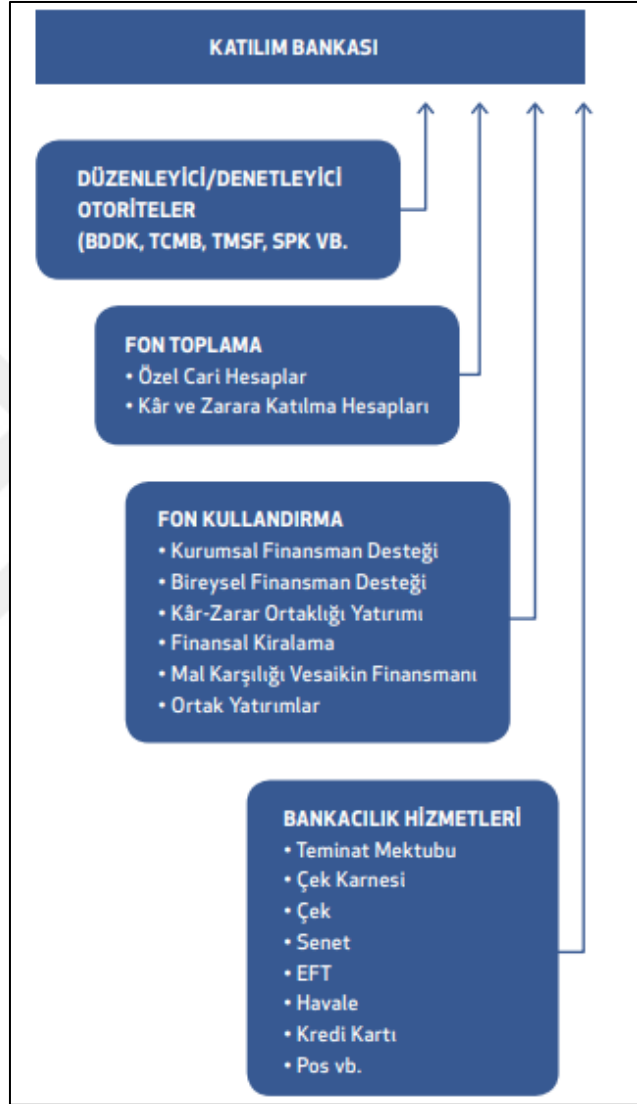
Şekil 1.4 : İslami finans temel prensipleri

Kaynak: Kaynaklardan yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 1.1.'de görüldüğü gibi katılım bankaları, bankacılık sisteminde üç ana fonksiyonu yerine getirmek üzere kurgulanmış yapıya sahiptir. Çalışma sistemi mali işlemler ile mal ve hizmet hareketlerinin bir bütün olarak değerlendirildiği, mutlaka bir ortaklık sistemine dayanan; gelirin ise, kâr ve zarar ortaklığına ya da emek-sermaye ortaklığına göre bölüşüldüğü bir sistemdir. Bunları yerine getirirken kendi değerlerini esas almak ve kuruluş temeli olan “faizsizlik ilkesine” bağlı kalmak durumundadırlar (Özulucan, Deran, 2009, s. 89).

İslami bankacılığın işleyişinde, dayanak varlık ve İslami prensiplerle şekillendirilmiş finansal ürünler kullanılmaktadır. Bunların yanında cari hesap, katılım hesabı, kredi kartı, havale, transfer işlemleri, çek, senet, çek karnesi, teminat mektubu verme, yabancı para, altın hesapları açma, akreditif işlemleri gibi bankacılık işlemleri de faaliyet konuları içinde yer almaktadır. Modern çağa ayak uyduran ve rekabetten geri kalmayan kurumlar, dijital bankacılık hizmetleri ile blok zinciri tabanlı ürünleri de hizmetleri arasına eklemiştir (Gonçalves, 2019).

Katılım bankaları kuruluşundan, çalışmalarını yürütmesi sürecine kadar belli denetleyici ve düzenleyici kurumlara tabiidir. Topladığı fonlar için bir havuz oluşturarak, bu kaynağı ihtiyaç sahiplerine kullandıran banka, tüm bankacılık işlemlerini de işleyiş sistemine katmıştır. Sistem içerisinde dahil olduğu alanlar aşağıdaki şekilde verilmiştir (TKBB, 2015).

Şekil 1.5 : Katılım bankacılık sistemi

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Yasayan-ve-Gelisen-Katilim-Bankaciligi.pdf>

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre; “özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini” kapsayan bankalara katılım bankası denilmektedir. Aynı kanunda katılım bankasının kullanmış olduğu hesaplara ilişkin bazı kavramların da tanımı şu şekilde yapılmıştır:

1.2.2.1. Özel Cari Hesap

“Katılım bankalarında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır” (5411 sayılı kanun 3.m)

1.2.2.2. Katılma Hesabı

Katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır (5411 sayılı kanun 3.m).

c) Katılım Fonu: “Katılım bankaları nezdinde açtırılan gerçek ve tüzel kişilere ait özel cari hesap ve katılma hesaplarında yer alan parayı” (5411 sayılı kanun 3.m) ifade etmektedir. “

Tablo 1.3 : Katılım bankalarının fon toplama yöntemleri ve özellikleri

Özel Cari Hesaplar “	Katılım Hesapları
Özel cari hesaplar vadesizdir, istenildiği zaman istenilen miktar çekilebilir.	Katılım Hesapları vadelidir, 1 ay, 3 ay, 6 ay, 1 yıl ve 1 yıldan uzun olmak üzere hesap açılabilir. Vade süresi bitmeden istenilen miktar çekilemez.
Türk Lirası veya yabancı para cinsinden açılabilir	Kar ve zarara katılma esasına göre Türk Lirası veya yabancı para cinsinden hesap açılabilir.
Banka tarafından, hesap sahibine anapara dışında her hangi bir getiri sunulmaz.	Banka tarafından hesap sahiplerine yatırdıkları miktar ve süre üzerinden kar payı verilir.
TMSF güvencesi altındadır.	TMSF güvencesine alınmış ancak yüz elli bin TL olarak sınırlandırılmıştır.
Bankanın tasfiye edilmesi durumunda hesap sahipleri, öncelikli olarak anaparanın tamamını alırlar	Banka hesapların işletilmesinden doğan kar veya zararın yüzde 20’sinden fazlasını almaz, hesap sahibinin alacağı kar oranını arttırabilir.
Özel cari hesaplarda para yatırma ya da çekme için herhangi bir şart söz konusu değildir.	Katılım hesabının açılması, işletilmesi ve kar/zarar ilavesi safhalarında farklı değer ölçüleri kullanılır. Bunlar Birim Değer, Hesap Değeri ve Birim Hesap Değeri.
Bu hesap türünde katılım bankası sadece üçüncü kişilere finansman sağlayabilir.	Banka katılım hesaplarında toplanan fonları, faizsiz finansman yoluyla kullanılmaktadır.”

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılım bankaları için 25983 sayı ve 19.11.2005 de yayımlanan Bankacılık Kanunu ile, bankacılık faaliyet konuları ve kavramsal çerçeve, denetleme gibi konulara açıklık getirilmiştir. Buna göre bankalar, daha önce çıkarılan kanunlarda öngörülen hükümler saklı kalmak şartıyla şu faaliyetleri gerçekleştirebilirler:

a) Katılım fonu kabulü

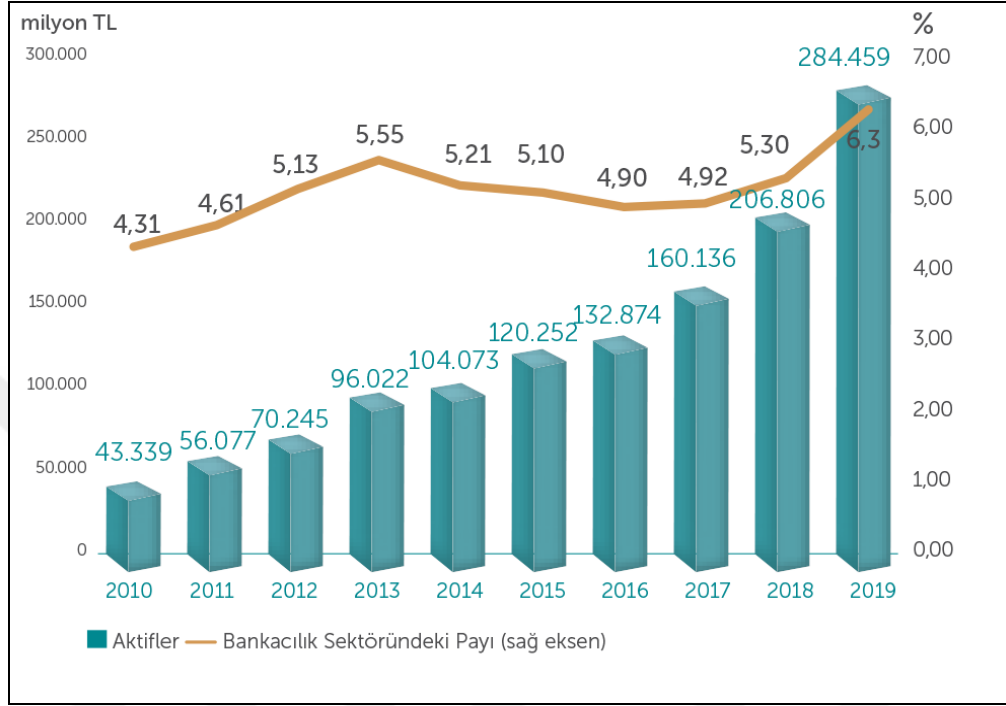
- b) Saklama Hizmetleri
- c) Nakdi, gayr-ı nakdi her türde kredi verme işlemleri
- d) Her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri
- e) Çek ve kambiyo senetlerinin vadesinden önce ödenmesi
- f) Portföy yönetimi
- g) Banka kartı, kredi kartı gibi ödeme araçlarının faaliyetlerinin yürütülmesi
- h) Kambiyo işlemleri, para piyasası araçlarının alım-satımı, kıymetli maden alım-satımı veya emanete alınması
- i) Türev araçların alım-satımı
- j) Sermaye piyasası araçlarının alım-satımı, geri alımı veya tekrar satımı ile her türlü aracılık işlemleri
- k) Teminat mektubu verme
- l) Yatırım danışmanlığı
- m) Faktoring ve forfaiting işlemleri
- n) Bankalar arası piyasada alım ve satım işlemlerine aracılık
- o) Finansal kiralama işlemleri
- p) Sigorta acenteliği
- q) Bireysel emeklilik aracılık hizmetleri
- r) Kurulca belirlenen diğer hizmetler (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 2005, s. 9540).”

Katılım bankacılığının geleneksel bankacılığa göre iki avantajı olduğu söylenebilir. Birincisi, katılım bankalarının dini anlayışının yüksek ahlaki standarda bağlı olduğu algısıdır. Sorumsuz bir şekilde risk almayacaklar veya yöneticilerine büyük miktarlarda ekstra ödeme yapmayacaklardır. İkincisi, kazançların şeffaf olmayabilen türev ve menkul kıymet birleşimleri yerine tanımlanabilir varlıklardan elde edilmesidir. Katılım bankaları faiz yoluyla para kazanamadıkları için, gayrimenkul ve öz sermaye gibi maddi varlıklarla işlemlerini yürütürler (Globe Newshire, 2019).

1.2.3. Ekonomik Hacmi

Grafik 1.4’de verilen dağılıma göre katılım bankalarının Türk Bankacılık sektörü içindeki aktif büyüklüğü 2019 yılı ekonomik göstergelerine göre bir önceki çeyreğe göre %0,9 artmış ve 284.459.000 olmuştur. Türkiye’de 34 Mevduat, 13 Kalkınma ve Yatırım, 6 Katılım Bankası olmak üzere toplam 53 banka faaliyet

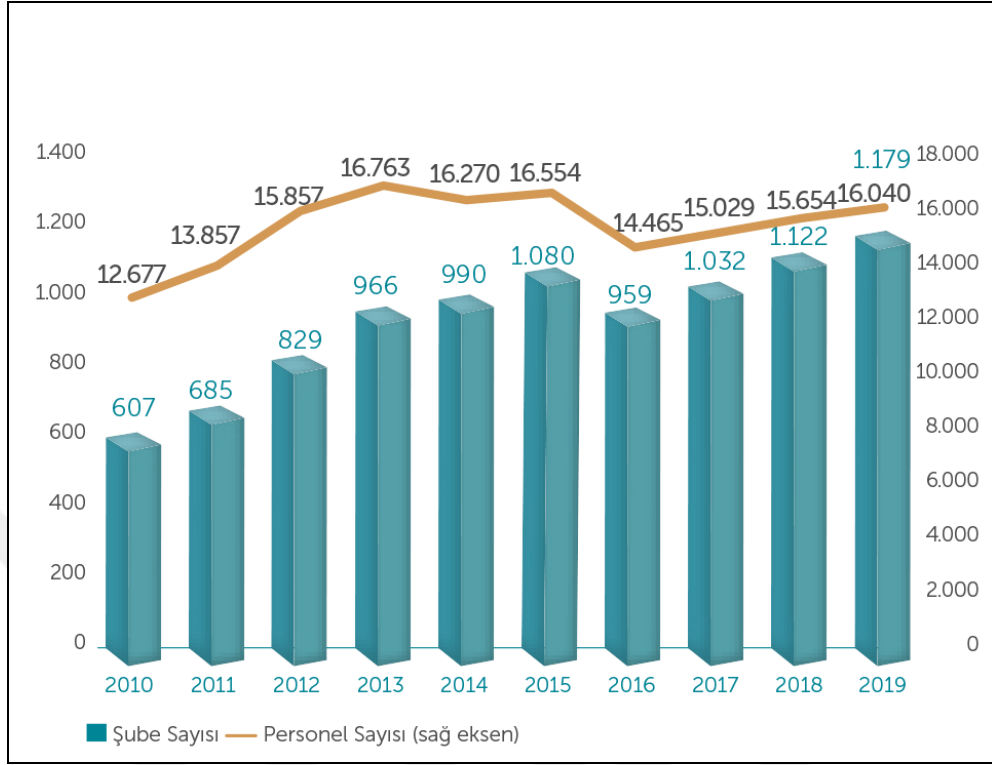
göstermektedir. 2019 Eylül döneminde, bankacılık sektörünün toplam aktiflerine göre mevduat bankaları %87, kalkınma ve yatırım bankaları %7 ve katılım bankaları %6 paya sahiptir (BDDK, 2020).

Şekil 1.6 : Katılım Bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı

Kaynak: TKBB

Grafik 1.5' de görüldüğü gibi 2019 yılsonunda bir önceki yıla göre katılım bankalarının şube sayısı 65 adet, toplam çalışan sayısı 532 kişi azalmıştır. 2019 yılı aralık dönemi itibariyle toplam şube sayısı 11.374 adet, toplam personel sayısı 204.626 kişi olarak kaydedilmiştir. Türkiye'de bankacılık sektörü içerisinde her geçen yıl daha başarılı bir seyir izleyen katılım bankaları, sağlıklı ve sürdürülebilir bir büyüme gerçekleştirmektedir. Türkiye'de katılım bankaları; toplam aktifleri, öz kaynakları, topladıkları fonlar, verdikleri krediler, sermaye yeterlilik standart oranları ve net kârlılık oranları açısından 2019 yılında başarılı sonuçlara imza atmışlardır. Bilançonun pasifinde yer alan ve halktan toplanan tasarrufların oluşturduğu yükümlülük kaleminde; kâr ve zarara katılma yöntemi sabit oranlı yükümlülüğe nazaran katılım bankalarına rahatlık sağlayarak krizlerin aşılmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca faiz riski taşımayan katılım bankaları, açık pozisyon yaratmayarak kur riski de yüklenmemişlerdir (TKBB, 2015).

Şekil 1.7 : Katılım bankalarının şube ve personel sayıları

Kaynak: TKBB

1.2.4. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

Türkiye’de bankacılık sektörü içerisinde her geçen sene daha başarılı bir seyir izleyen katılım bankaları, hem büyümeye hem de sektörden aldıkları payı artırmaya devam etmektedirler. 2020 yılı itibari ile Türkiye’de altı katılım bankası faaliyet göstermektedir (TKBB, 2020).

Bu bankalar ve yapıları şöyledir: “

Albaraka Türk Katılım A.Ş.: Faizsiz bankacılığın öncülerinden olan banka 1984 yılında kurulmuş 1985 yılında aktif olarak hizmet vermeye başlamıştır. 5411 sayılı Bankacılık kanuna uygun şekilde faaliyetlerini sürdüren bankanın, Haziran 2019 itibariyle ortaklık yapısı şöyledir: %65,99 yabancı ortaklar, %8,77 yerli ortaklar, %25,23 ise halka açık pay oranıdır (ATKB, 2020).

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.: Banka,” TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası)’nın 28 Şubat 1989 tarihli izni ve “Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş.” unvanı ile 31 Mart 1989 tarihinde ÖFK statüsünde faaliyetine başlamıştır. 1999 yılında diğer özel finans kurumlarıyla birlikte 4389 sayılı Bankacılık Kanunu’na tabi

olmuş, 2006 yılında ise bugün de kullanmakta olduğu Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. (Kuveyt Türk) adını almıştır. Ortaklık yapısı ise %62,24'ü Kuveyt Finans Kurumu'na, %18,72'si Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, %9'u İslam Kalkınma Bankası'na, %9'u Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kuruluşu'na, kalan %1,04'lük kısmı ise gerçek ve tüzel kişilere aittir (KTKB, 2020).

Türkiye Finans Katılım A.Ş.: 1991 yılında tamamı yerli sermayeli ilk ÖFK olarak kurulan "Anadolu Finans" ile 1985 ile 2001 yılları arasında "Faisal Finans Kurumu" adıyla katılım bankacılığı faaliyetlerini sürdüren "Family Finans" kuruluşlarının 2005 yılında BDDK'nın kararıyla birleşerek "Türkiye Katılım Bankası A.Ş." olarak banka faaliyetlerine başlamıştır. 2008 yılında %60 hissesi The National Commercial Bank (NCB) tarafından satın alınmıştır (TFKB, 2020).

Ziraat Katılım Bankası A.Ş.: BDDK'nın 15.10.2014 tarih ve 29146 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 10.10.2014 tarih ve 6046 sayılı izniyle kurulmuş, 12.05.2015 tarih, 6302 sayılı kararı ile faaliyetlerine başlamıştır. Tamamı T.C. Hazinesi tarafından ödenmiş 675.000.000 -TL sermayesi ile başlayan banka 2018 yılında alınan kararla sermayesini 1.750.000.000 -TL'ye yükseltmiştir (ZKB, 2020).

Vakıf Katılım Bankası A.Ş.: BDDK'nın 03.03.2015 tarih ve 29284 sayılı Resmî gazetedeki yayımlanan ve 27.02.2015 tarih ve 6205 sayılı kuruluş kararı ile A.Ş. olarak kurulmuş ve 2016 tarihinde faaliyet izni alarak katılım bankası olarak faaliyetlerine başlamıştır. Ödenmiş sermayesi 1.020.000.000- TL olup ortaklık payları şöyledir: Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bayezid Han-ı Sani Vakfı, Murat Paşa Vakfı, I. ve II. Mahmut Vakfı (VKB, 2020).

Emlak Katılım Bankası A.Ş.: Yoluna Emlak ve Eytam bankası olarak başlayan banka, 2001 yılında tasfiye sürecine alınan Türkiye Emlak Bankası A.Ş.'nin 2017 yılında bu süreçten çıkmış ve 2018 yılında yapılan Genel Kurul'da ana sözleşmesi onaylanarak yeni statüsü katılım bankası olarak belirlenmiştir. Banka'nın unvanı 2018 yılında "Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş." olarak tescil edilmiştir. Banka 2019 yılsonuna kadar şube sayısını 15'e çıkarmayı hedeflemektedir. 2018 yılsonu rakamlarına göre Türkiye'de faaliyet gösteren 5 katılım bankasının yurt içi ve yurt dışı toplam şube sayısı 1.122'dir. Katılım bankalarının şube sayısı, bankacılık sektörü şube ağının yaklaşık %9,7'sini oluşturmaktadır (EKB, 2020).

1.3. KATILIM BANKALARINDA KULLANILAN FİNANSAL YÖNTEMLER

Katılım Bankaları, işleyişi gereği yatırımcı ve tasarruf sahiplerini bir araya getirir. Toplanan fonların önceden getiri garantisi yoktur. Yatırımcının ortaya çıkacak riskleri, tasarruf sahibi ve banka tarafından paylaşılmaktadır. Fon toplama ve fon kullandırma aşamasında kullanılan yöntemler İslami usul ve esaslarına göre olmalıdır. Katılım bankaları satış ve ortaklık sözleşmeleri ile fon kullandırır. Bu noktada fon ihtiyacı olan yatırımcının veya kuruluşun ihtiyacının sebebi ve nasıl değerlendireceği önemlidir. İhtiyacı belirlenen yatırımcı ile banka arasında sözleşmeler kurularak ve sonuçlarına birlikte katlanılarak fon kullandırılmaktadır.

Bankanın mevzuatında fıkhi olarak belirlenen faaliyet alanlarının (yasaklanan durumların) dışında finansman teknikleri kullanabilirler. Bunların başında ortaklık ve ticari modeller gelmektedir (Çürük, 2013, s. 41).

Katılım Bankalarında Kullanılan Finansal Yöntemler:

1. Destek uygulamaları: Teverruk, Karz ve Vekalet
2. Ticaret Modelleri: Murabaha, Selem, İcara ve İstisna
3. Ortaklık Modelleri: Mudaraba, Müşareke ve diğer ortaklık modelleri
4. Diğer Finansman Modelleri: Tekafül ve Sukuk'tur.

Modeller İslam hukuku perspektifinin önemli bir alanı olan “akit” lere dayanır. Akit yani sözleşme, mukavele veya kontrat olarak dilimize geçmiş kavramlardır. İki ya da daha fazla tarafın bir “şeyi” yüklenmesi veya taahhüt etmesi anlamına gelir. Bunun için de tarafların irade beyanlarını ortaya koymaları mutlakdır. Hukûki sonuç doğuran, birbirine uygun olan ve bir şeyi ortaya çıkaran her karşılıklı irade akittir (TKBB-finans sözlüğü).

1.3.1. Destek Uygulamaları

Destek uygulamalar, doğrudan bir getiri sağlamayan fakat sistemde diğer modeller ile birlikte kullanılan ve süreç içerisinde kendisine yer bulmuş uygulamalardır. Bunlar teverruk, karz ve vekalet'tir.

1.3.1.1. Teverrük

Amacı nakit bulmak olan bir şahıstan, vâdeli olarak alınan emtiayı bir başka şahsa peşin olarak satmaya “teverruk satışı” denilir (Aktepe, 2015, s. 109).

Teverrük, katılım bankaları tarafından ödeme sıkıntısına düşmüş müşterilerine destek olmak amacıyla meydana gelmiş bir finansal üründür. Nakit ihtiyacı duyan müşteri, ilk olarak piyasada nakit dönüşümü problemsiz herhangi bir malı, kendisine vadeli bir biçimde satılmasını talep eder. Talep üzerine katılım bankası bahsi geçen malı satın alır. Ardından müşteriye vadeli olarak satışını gerçekleştirir. Sürecin sonunda müşteri banka aracılığıyla aldığı malı (murabaha işlemi), satarak nakit ihtiyacını karşılar (Çürük, 2013, s. 43).

Müteverrik (teverrük yoluyla para sağlayan kişi), ister pazarlık yoluyla, isterse de murabaha işlemiyle olsun, tüm fihki kurallara uymak durumundadır. Ayrıca;

- Emtianın fiili olarak var olmasına,
- Emtia satışı üçüncü tarafa yapılmadan önce mutlaka satıcının mülkiyetine geçmesine,
- Bağlayıcı bir taahhütte bulunulmuş ise bunun tek taraflı olmasına,
- Sözleşme konusunun döviz, altın veya gümüş olmamasına dikkat etmelidir (FFS-30 Teverrük, 2005, s. 744).

1.3.1.2. Karz

Karz, terim olarak “borç verme” anlamındadır. Bir parça koparmak fiilinden türemiştir. Bir kimsenin nakit veya emtia birikiminden birparça almak olarak da açıklanabilir. İslam çevresinde tek bir karz’a izin verilmiştir. Bu da Karz-ı Hasen yani faizsiz iyi, güzel borç anlamına gelen çeşididir. İhtiyaç sahibine ya da düşmüş birine karşılıksız verilen borç, ödünç işlemidir (Abdul-Rahman, 2015, s. 97)

Piyasada benzeri bulunan standart bir malın mülkiyetini, daha sonra iade edecek kişiye devretme işlemine “Karz” denir. Karz bir sözleşme türü olup belirli şart ile kurularak meydana gelir. Bunlar;

- Karz sözleşmesi, borç ve ödünç kelimeleri ile bu kelimelerle aynı anlamı taşıyan tüm kelime ve davranışlar ile gerçekleştirilen karşılıklı davet ve kabul sonucunda meydana gelir,
- Karz veren kişinin teberrü ehliyetine sahipliği şarttır,

- Karz alan kişinin tasarruf ehliyetine sahipliği şarttır,
- Karz sözleşmesine konu olmuş malın, kullanımını dine uygun, misli ve belirli olması gerekir,
- Karz alan kişi, sözleşme konusu malı, teslim aldığı anda o malın sahibi olurken, bedelini de ödemekle yükümlü olur,
- Genel kural olarak söz konusu malın bedeli, teslimat yerinde geri ödenmelidir (FFS-19 Karz, 2005, s. 512).

Karz yöntemi ödünç işlemine benzetilse de ikisi arasında önemli bir fark vardır. Karz sözleşmesinde borç alınan mal satılarak harcanır, yerine başka bir mal yani misli ödenir. Ödünç işleminde ise alınan mal aynen iade edilmektedir.

Karz işleminin sadece kişiler arasında gerçekleşmediği vakıf, finans kurumları hatta devlet tarafından da kullanıldığı gözlenmiştir. Ülkemizde ise fıkhi ve meşru yönleri tartışma konusu olmuştur.

1.3.1.3. Vekalet

Vekalet sözcüğü kişinin, belli bir durum veya tasarrufta, başkasını kendi yerine koyabilmesidir. Vekalet işleminin meşrûiyeti hususunda en küçük bir tereddüt sözkonusu değildir. Vekalet sözleşmesi sözlü olabileceği gibi yazılı da olabilir ancak açıkça beyan etmedikçe vekalet verilmiş olmamaktadır. Vekilin ise kendisine verilen vekâlet işleminden haberdar olması şarttır. Vekalet verilen kişinin açıkça belli edilmesi de gerekir (Aktepe, 2013, s. 104).

Faizsiz finans standartlarına göre vekalet sözleşmesinde; sözleşmenin niteliği vekil tarafından biliniyor olmalı, Müvekkil (vekalet veren) vekalet konu mal üzerinde mülkiyet sahibi olmalı veya malın üzerinde tasarruf yetkisi bulunmalı ve bahsi geçen mal veya hizmet vekalet elverişli olmalıdır. Vekalet, tüm mali sözleşmeler ile kişinin kendi için yapması, mümkün olan tüm tasarrufları kapsamaktadır. Yani kişi, kendisi için yapması mümkün olabilecek bütün sözleşmeler için başkasına vekalet verebilmektedir. Aynı zamanda vekaletin yerine getirilmesi için fikhî bir engel olmamalıdır (FFS- 23, 2015, s. 603).

Katılım bankacılığında vekalet sözleşmeleri, bir nevi acentelik sözleşmesi şeklinde kullanılmaktadır. Vekalet sözleşmeleri özellikle murabaha ve selem olmak üzere, birçok finansman modelinde uygulanan bir ön aşama olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3.2. Ticaret Modelleri

Ticaret modelleri kârlı satış olarak da adlandırılan murabaha, vadeli teslimat işlemi olan selem ile aynı zamanda eser sözleşmesi olarak da bilinen istisna ve finansal kiralama olarak da bilinen icara'dır.

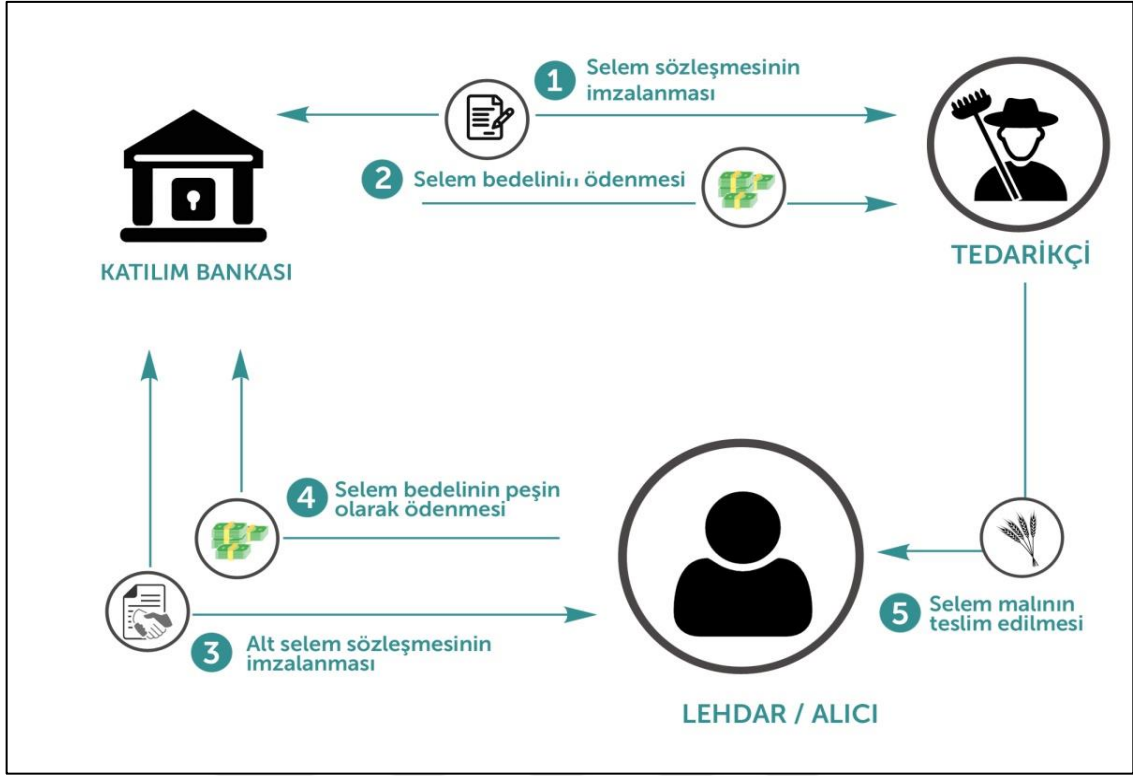
1.3.2.1. Murabaha

Murabahanın Türkçe karşılığı “karlı satışır”. Bu yöntemde, katılım bankası müşterisinin ihtiyaç duyduğu mal, mamul, hammadde, makine veya teçhizat, ilgili piyasalardan peşin olarak satın alınır. Fon kullanmak isteyen yatırımcıya veya müşteriye peşin bedelle ya da vadeli olarak satılır. Türkiye’de daha çok vadeli satış olarak uygulanmaktadır. Bu yöntemde amaç, peşin olarak alınan ürüne kar payı eklenerek taksitler halinde müşteriye satmaktır. Yöntem ile ilgili geniş bilgi çalışmanın ikinci bölümünde detaylı olarak verilecektir.

1.3.2.2. Selem

Bir malın peşin ödeme karşılığında teslimi ertelenmiş şekilde alınması ya da satılmasıdır. Selem akdi, peşin bir bedel karşılığında, nitelikleri ait oldukları kişiyle belli bir malın satışır. Bu satış karşılıklı irade beyanları ile kurulur (FFS-10, 2015, s. 271).

Şekil 1.3.’de görüldüğü gibi selem anlaşması ilk aşamada tedarikçi ile nitelikleri, teslim tarihi ve teslimat yeri belirli olan malların ileri bir tarihte satın alınmak ve banka tarafından ödemenin peşin yapılması işlemidir. Taraflar arasında imzalanan akit ile kurulan ortaklıkta, ileri bir vadede teslim alınacak malın başka bir müşteri ile aynı vade ve aynı mal için yapılan sözleşmesine “paralel selem” denir (Yatbaz, 2019, s. 70).

Şekil 1.8 : Selem sözleşmesinin aşamaları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Selem işleminin gerçekleşmesi için malın miktarının (ölçü-adet-tartı), niteliğinin (cinsi-nev'i- sıfatı) açık ve net olması, fiyatın ve teslim şartlarının açık açık belirtilmiş olması gerekmektedir.

1.3.2.3. İcare

Anlam olarak “kiralama” içerik olarak “kullanım hakkının devri” şeklinde ifade edilebilir. Bir varlığın veya emtianın kullanım hakkı bulunan sahibi (kişi veya kurum) tarafından belirli bir getiri karşılığında kiralamasıdır. Kira sözleşmeleri; İslam hukukunda önemli bir yer tutmaktadır. Bir yere ulaşım araçlarıyla giderken, yük taşırken, evi kiraya verirken veya kiralarken, işçi çalıştırırken yazılı veya yazısız kira sözleşmesi yapılır. İslam hukuku bu konuya yabancı kalmamış ve İslam dininin ilk dönemlerinden itibaren kira sözleşmesini düzenleyen kurallar ortaya koymuştur. Fıkıh kitapları da bu sözleşmeyi “*İcare Akdi*” adı altında ele alıp işlemiştir (Aktepe, 2010, s. 118).

Kira sözleşmesi her iki tarafı da bağlar bu yüzden tek taraflı olarak fesih veya sözleşme maddelerinde değişiklik yapılamaz. Finansal Kiralama (leasing); kira

müddetinin bitiminde kiracının mülkiyetine geçmek üzere bir malın kiraya verilmesidir. Kısaca “mülk edinmekle sonuçlanan kira akdi” diyebileceğimiz finansal kiralama sözleşmelerinde mülkiyetin hangi yolla devredileceği sözleşmeden bağımsız bir belge ile tespit edilmelidir (FFS-9, 2015, s. 237).

Şekil 1.9 : İcara sözleşmesi aşamaları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılım bankası, müşterisinin talebini değerlendirmeye aldıktan sonra kira sözleşmesini onaylar. Sözleşmeye göre, kiralama konusu varlık, tedarik edilerek kiralama vaadinde bulunmuş olan müşteriye kiralanır. Taraflar karşılıklı olarak beyanlar imzalanır bu aşamada etkinlik sunulur ve proje uygulaması başlar. Talep edilen mal tedarik edilmek ve teslimat işlemine kadarki süreçleri takip etmek amacıyla vekalet işlemi gerçekleşir. Satın alınan varlık için ödeme banka tarafından tedarikçiye yapılır. Müşteri ki artık kiracı olmuştur, bu aşamada malı teslim alır. Sözleşme uyarınca kiracı sabit kira ödemelerini gerçekleştirir. Son olarak da kira ödemeleri tamamlandığında mülkiyet kiracıya devrolur (Yatbaz, 2019, s. 75).

1.3.2.4. İstisna

Üretim ve ticaret faaliyetlerini desteklenmekte İslami finans büyük rol üstlenmektedir. İhtiyaçlardaki farklılıklar ve işleyiş, beraberinde sektörel farklılıkları da getirmişlerdir. Bu bağlamda bazı sektörler için standart ürün/hizmet sistemdeki talebi karşılayabilirken bazı durumlarda kişiye özel proje ya da ürünlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tarzdaki ihtiyaçların karşılanması için geliştirilen ürünlerden birisi istisnadır (Çürük, 2014, s. 58).

İstisna uygulamalarında banka, sözleşme öncesinde konusu olan mala ya da bu malın hammaddesine sahip olmasa bile, eser sözleşmesi kurabilir. Müşteri ise eser sözleşmesinden doğacak masrafın tutarı ve hedeflenen kâr miktarını belirlerken, farklı kurumlardan fiyat teklifi alabilir. Şartların tamamı gerçekleştiğinde eser sözleşmesi, her iki taraf için bağlayıcıdır. Bir eser sözleşmesinde aranan şartlar ise şunlardır; "Sözleşmeye konu olan eserin/yapıtın cinsinin, türünün, miktarının, istenen özelliklerinin tam olarak açıklanması, sözleşme bedelinin belirli olması ve eğer varsa vadenin tespit edilmesidir." Eser sözleşmesi imalat sonrasında doğal hâlden bambaşka bir hâle dönüşebilen maddeler için söz konusudur. Bu sebeple yüklenici taraf, bir eseri üretmeyi vaat edip, işi üstleniyorsa istisnâ sözleşmesi ortaya çıkmış olur (FFS-11, 2005, s. 295).

Günümüzde istisna modelinin inşaat yapımı, fabrika kurulumu ile birçok sermaye varlığının ya da kişiye özel bir ürünün finansmanında kullanıldığı görülmektedir. Amaç, önceden belirlenmiş ücret karşılığında ve üzerinde anlaşılmış olan zamanda, niteliği de önceden belirtilmiş bir ürünü üretmek ve teslim etmektir.

1.3.3. Ortaklık Modelleri

Ortaklık modelleri; emek ve sermaye birlikteliğine dayanan mudaraba, sermaye ile sermaye+emek ortaklığı olan müşarake ile diğer ortaklık modelleri olarak kullanılmaktadır.

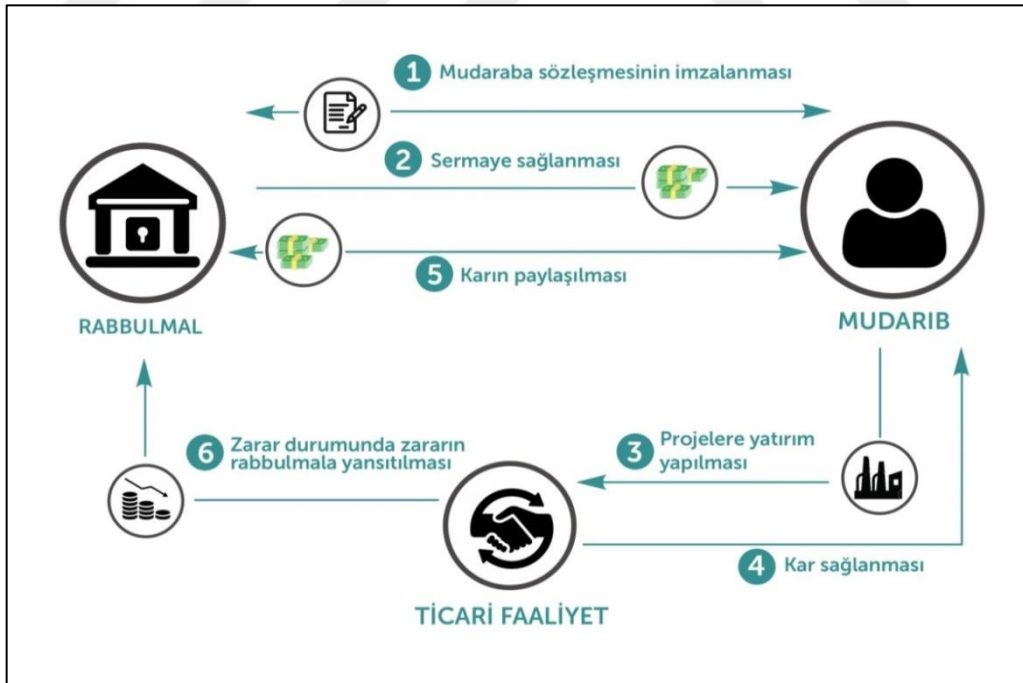
1.3.3.1. Mudaraba

İşletmeler kuruluş aşamasından, üretime geçişte, stoklamada ve satış aşamasında yani genel faaliyetlerini yürütmede finansman ihtiyacı duymaktadırlar. İşletmeler, yetenek, beceri veya birikim sahibi olsalar da mevcut sermayelerini arttırma ve yatırım

yapma noktasında firmalarının devamlılığını ve büyümeyi sağlama çabasına girişirler. Bu noktada izlenecek en uygun yol mali gücü yüksek kuruluşlar ile kendi birikim ve becerilerini birleştirmektir (Odabaşı, 2010, s. 22).

Mudaraba sistemi şöyle işler: Finansman ihtiyacı olan ve emeğini ortaya koyacak girişimci katılım bankasına başvurur ve girişimcinin projesi incelenir. Banka detaylı bir incelemenin sonunda projeyi onaylar ve taraflar tüm konular üzerinde mutabık kalırlar ise ortaklık ilişkisi kurulur. Ortaklık ilişkisi bittiğinde süreç içerisinde, ortaya çıkan kar, taraflar arasında daha önceden anlaşıldığı oranlarda dağıtılır. Kâr sabit bir miktarda değil yüzde (%) olarak belirlenmektedir. Kar değil de zarar ortaya çıkarsa taraflar, sermayeye verdikleri katkılar oranında zararını yüklenirler (Ustaoglu, 2014, s. 51).

Mudaraba'da sermaye sahibi: Rabbü'l- Mal, emek sahibi: Mudarib, amil veya Mukariz olarak adlandırılır. Bu yöntemin işleyişi şekilde şöyle anlatılmıştır. Sözleşme imzalanarak sermaye sağlanır, sermaye yatırım için proje çalışmalarında kullanılarak kar sağlanmaya çalışılır. Kar sağlanırsa taraflar arasında paylaşılır, sağlanamaması durumunda rabbü'l-mal'a zarar yansıtılır (Yatbaz, 2019, s. 77).

Şekil 1.10 : Mudaraba Sözleşmesi Aşamaları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Mudaraba, finansman ihtiyacı olan girişimcinin emeğinin, faizsiz bankanın ise sermayesinin ortaya konduğu, ticari bir projenin hayata geçirilmesini sağlayan finansman yöntemidir. Türkiye katılım bankalarında çok tercih edilen bir yöntem değildir.

1.3.3.2. Müşareke

Bir projenin gerçekleştirilme aşamasında taraflardan birinin bilgi ve birikim sahibi gerçek veya tüzel kişiliğe sahip işletmenin hem emeğini hem de sermayesini ortaya koyduğu, diğer tarafın ise sadece sermayesini ortaya koyduğu ortaklık modeline Müşareke denir (FFS, 2018, s. 36)

Ortaklık İşlemi Katılım bankası ile müşterisinin yeni bir proje ya da var olan bir projeye tarafların eşit ya da değişen oranda sermayelerini ortaya koymaları ile kurulur. Böylece her iki taraf da devamlı ya da azalan oranda sermaye sahibi olurken daha önceden belirledikleri oranda da kar payı alırlar. Yaşanan zarar ise sermayedeki katılım oranlarına göre paylaşılmaktadır (Yatbaz, 2019, s. 78).

Bu yöntemde taraflar hak sahibi olarak aktif rol üstlenmişlerdir. Müşareke ortaklık sözleşmeleri normal ve azalan müşareke olarak ikiye ayrılırlar:

Normal Müşareke: Bu finansman yönteminde amaç, tarafların finansman kullanıp ya da kullandırarak kurdukları işletmenin devamlılığını sağlayarak, büyüme ve kar elde etmesidir.

Azalan Müşareke: Bu finansman yönteminde ise amaç ortaklar arasında anlaşarak, kuruluştan sonra bir ortağın, diğer ortağın hisselerini satın almasıdır. Katılım bankaları genellikle ortaklık devam ederken şirketin hisselerini, emek ve sermaye koyan diğer ortağa devrederek ortaklıktan çıkmakta böylece şirketin mülkiyeti diğer ortağa geçmektedir.

1.3.3.3. Diğer Ortaklık Modelleri

İslami finans modellerinde kullanılan diğer ortaklık sözleşmeleri arasında, müzâraa, müsâkat, muğarase modelleri sayılabilir. Özellikle tarım sektöründe yaygın olarak kullanılan modellerdir. Bir tarafta arazi, diğer tarafta işgücü olmak üzere, çıkacak mahsülün belli bir oranda paylaşılması üzerine kurulan ortaklığa müzâraa ortaklık modeli denir. Bu modelin bir başka türde ortaklığına “muhâbere”de denilmektedir. Müsâkat ortaklık modeli ise bir tarafta bahçe bir tarafta ağaçların bakımı olmak üzere

bağ-bahçe ortaklığı şeklinde ifade edilmektedir. Boş bir araziyi bir kimseye teslim ederek ağaç dikme ve dikilen ağaçların mahsüllerine ortak olmak durumu ise muğarase ortaklığıdır (Çürük, 2014, s. 70).

Ticaret hayatı kadar üretime de önem veren İslami yapı, finansal olarak toprağın işlenerek ekonomik yapı içerisinde bir değer oluşturmasını da önemsemiştir. Bu sebeple herhangi bir sebepten, toprağını işlemekte zorlanan kimseler için bu ortaklık modelleri tavsiye edilmiş ancak günümüz şartlarında çok tercih edilen ortaklık modelleri olmamışlardır.

1.3.4. Diğer Finansman Modelleri

Modern çağda kendisine uygulama alanı bulmuş diğer finansman modelleri ise tekafül (islami sigorta) ve sukuktur.

1.3.4.1. Tekafül

Tekâfül kelime olarak “dayanışma” anlamına gelmekte ve kefalet’den türetilmiş Arapça kökenli bir sözcüktür. İslam dünyasında farklı ülkelerde, çeşitli yorumlarla uygulanmaktadır. Birbirinden oldukça farklı olarak yorumlanmışlar olsalar da genellikle şu ilkeler genel kabul görmüş niteliktedir:

- Kâr amacı gütmeyen sigortalıların bir araya geldiği kooperatif sigortacılığı.
- Sigorta şirketinin biriktirdiği fonların faiz dışı yatırım araçlarında değerlendirilmesi.
- Hasar ve sorumlulukların katılımcıların paylarına göre bölündüğü bir toplumsal sigorta havuzu modeli (Tekafül Sigorta, 2020).

Geleneksel sigortacılıktan tekafül sistemini ayıran temel özellikler vardır. Tekafül de faiz, aşırı risk ve belirsizlik yokken, klasik sigorta sistemi faiz, risk ve şüphe içermektedir. Geleneksel sigorta şirketleri, müşterileri tarafından ödenen primleri beklenen riskler karşılığında kendilerine ayırmışlardır. Tekafülde ise, toplanan primler bir havuzda birikerek, diğer katılımcıları da korumak adına fona aktarılmaktadır. Geleneksel sigorta şirketleri mevcut yasa ve mevzuata tabidirler. Tekafül de ise mevcut mevzuat ile birlikte İslami hukuka da uygunluk beklenmektedir. Geleneksel sigorta şirketleri, ödenen poliçelerden elde edilen miktarları kar olarak değerlendirip, hissedarlara dağıtmaktadır. Katılımcıların herhangi bir açığı olması durumunda tekafül

sistemi, biriken fonlardan borç vererek (karz) açığı kapatırken, geleneksel sigorta sisteminde direkt şirket tarafından açık kapatılır (Yıldırım, 2014, s. 52).

Tekafül, İslam kültürünün benimsediği güvence sistemi olarak değerlendirilir ve bundan dolayı İslami hukukuna da uygun bir finansal üründür.

1.3.4.2. Sukuk

Sukuk kelimesi kökeni Arapça “Sak”tan gelen ve sözlükte “sertifika”ya da “vesika” olarak açıklanan bir terimdir. Sukuk; “onaylanan bir varlığın değişimi ya da sahipliği üzerine temellendirilmiş ve istenilen şekilde ticareti yapılabilen bir İslami katılım sertifikası” olarak tanımlanabilir. Faiz ve risk içermeyen, İslami perspektifte geçerli tüm faaliyete dayanan, bir menkul kıymettir. Varlık finansman ihtiyaçları doğrultusunda çıkarılmakta olup, genellikle ihraç işlemi ile elde edilen varlıktan yada yatırımdan edinilmiş gelirin, sahiplerine belirli dönemlerde verilmesi esasına dayanmaktadır (Çürük, 2013, s. 71).

Sukuk, mevcut olan mal, hizmet veya menfaat durumunda bulunan varlıkların üzerinde mülkiyet ya da bir projedeki varlıklarda veya özel bir yatırımın faaliyetinde ortaklaşa durumdaki payları ifade eder. Birbirine eşit değerde meydana gelerek ihraç edilen sertifikalardır. Bu sertifikalar arz tamamlanıp, sertifika üzerindeki bedeller tahsil edildikten ve ihraç edildikleri amaca uygun kullanılmaya başlandıktan sonra, ortak mülkiyet ifade ederler (FFS- 17, 2015, s. 460).

Pek çok çeşidi olan yatırım sertifikalarından bazıları; kiralanan malların aslına malik olmayı sağlayan sukuk, menfaate malik olmayı sağlayan sukuk, Selem akdine dayalı sukuk, istisna akdine dayalı sukuk, murabaha akdine dayalı sukuk, ortaklığa dayalı sukuktur. Yatırım sertifikası (Sukuk), kiralanan yada kiralanması vadedilmiş tüm varlıkların mülkiyetini temsil ederler. Yatırımcıların satın alındıkları sertifikalar, ihraç başladıktan tasfiye dönemine kadarki süreçte ikincil piyasalarda işlem görebilir (FFS-17, 2015, s. 460-472).

Sukuklar geleneksel finans işlemlerinden “tahvil” yapısına benzetilirler. Ancak tahvil yapısı gereği faize dayalı bir borçlanma modelidir. Sukuk ise, faiz ve risk içermeyen, varlığın menfaat veya mülkiyetine ilişkin payını göstermektedir.

1.4. KATILIM BANKALARI VE KONVENSİYONEL BANKALAR ARASINDAKİ FARKLAR

Katılım Bankaları, Bankacılık Kanunu'na uygun şekilde yapılan yasal düzenlemeler ile dünya genelinde yerleşik mevduat ve İslami bankacılık faaliyetleri alanında bütünleşmeye çalışmaktadır.

Bankaların çeşitli biçimlerde birleştiği evrensel bankacılık çağında yaşadığımız bu günlerde katılım bankacılığına köklü bir değişim süreci olarak bakmak mümkündür. Geleneksel bankaların yapı ve işlevlerinin zaman içinde gerçekleştiği iddia edilebilir. Katılım bankaları da geleneksel bankalar gibi mevduat alımı, yatırım, ipotek, finansal kiralama, birim vb. işlemleri yapsalar da konvensiyonel bankaların evrimleşme süreçleri yüzyıllar sürmüştür. Özellikle ticari alanda evrensel finansman yapıları türünde katılım bankalarının çoğunun henüz bebeklik döneminde olduğu söylenebilir (Zubair, 2019, s. 17).

Katılım bankaları ile konvensiyonel bankalar arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklarda mevcuttur, bu farklılıklar şu şekildedir:

- Çalışma prensiplerine göre farklılıklar: Katılım bankalarında kar- zarar ortaklığı esası vardır. Bankacılık temel ilkesi faizsizliktir. Para, alışverişi olmadığından ticari bir varlık olarak görülmemektedir. Mevduat yerine katılım hesabı, kredi kullanımında murabaha gibi ortaklık sözleşmeleri kullanılır ve tüm bankacılık hizmetleri verilir. Konvensiyonel bankalar, vadeli hesaplarında mevduat toplar, miktar ve süresine göre faiz tahakkuk ettirir. Dolayısıyla para alım-satımı yani ticareti yapılır. Vadeli hesaplar her zaman gelir getirir, zarar etmezler. Bu bankalarda tüm bankacılık hizmetlerini yerine getirirler.
- Fon toplama yöntemlerine göre farklılıklar: Katılım bankalarını diğer bankalardan ayıran özelliği kullandığı hesap türüdür. Kaynak sağlarken özel cari hesap ve katılma hesapları aracılığıyla fon toplarlar. Burada özel cari hesaplar vadesiz, katılım hesabı ise kar ve zarara ortak olarak vadeli işlem görürler. Katılım hesabından alınan fazlalığa katkı payı, katılım payı denir. Konvensiyonel bankalar, vadeli ve vadesiz mevduat hesapları ile müşterilerinden fon sağlarlar. Vadesi olmayan ve her an çekilebilecek nitelikteki hesaplar vadesiz hesap, ticari nitelikte ve mevduatları karşılığında

önceden belirlenmiş oranlarda aldıkları faiz ile paralarını değerlendirdikleri hesaba vadeli hesap denir. Dolayısıyla konvansiyonel bankalar, herhangi bir ortaklık olmadan borç-alacak ilişkisini doğuran yöntemler aracılığıyla kaynak sağlarlar. Vadeli hesaplarda oluşan fazlalık faizdir.

- Fon toplama maliyetine göre farklılıklar: Katılım bankası hesaplarından özel cari hesaplarda toplanan fonların herhangi bir maliyeti yoktur. Bu hesaplara ödeme yapılmaz. Katılma hesaplarında toplanan fonlar için sistem gereği herhangi bir getiri garantisi zaten verilmemektedir. Konvansiyonel bankalar için tüm fon toplama hesaplarının belirli bir maliyeti vardır.
- Fon kullandırma yöntemlerine göre farklılıklar: Katılım bankaları, nakit ihtiyacı olan müşterisine peşin ödeme yaparak kredi kullandırmaz. Fon kullandırma genellikle murabaha, mudaraba gibi ortaklık yöntemiyle, mal alım satımı aracılığıyla gerçekleşir. Toplanan fonlar yatırım veya üretim amacıyla, dinen uygun olan işlerde kullanılabilir. Bu yöntemlerle gayrimenkuller, üretim araçları alımı, proje ortaklığı yapılabilir. Konvansiyonel bankalar ise krediyi nakit olarak, vadesi ve ödeme şekli belirlenerek oluşan faiz karşılığında kullandırır. Kullanılan kredinin amacı sorgulanmadığı gibi banka herhangi bir mal veya gayrimenkul alım satımı yapmaz bu sebeple kullanılan kredi, üretim veya yatırım haricinde de kullanılabilir.
- Kullandırılan fonun maliyeti yönünden farklılıklar: Katılım bankası müşterileri, bankanın çalışma prensibi gereği risk üstlenmezler. Yani vade ve ödeme tutarı önceden belirlenir ve katlanılacak maliyet değişmez. Konvansiyonel bankalarda müşteriler için bazen fon kullanma ve ödeme süreçlerinde endeks yöntemi uygulanır ve bu durumda maliyet değişiklik gösterebilir.
- Kullandırılan fonun süresi yönünden farklılıklar: Katılım bankaları daha çok yatırım amaçlı ve daha uzun süreli projeler için fon kullandırırken konvansiyonel bankalar, kısa ve uzun vadeli daha çok ticari amacı olan işler için fon kullandırır.
- Finansal kiralama yönünden farklılıklar: Katılım bankaları, doğrudan müşterisine kaynak sağlayabilmektedir. Finansal kiralama yapma yetkisi

vardır. Konvensiyonel bankalar ise kiralama şirketleri aracılığıyla yani dolaylı yoldan müşterisine kaynak sağlar. Finansal kiralama yetkisi yoktur.

- Risk yönünden farklılıklar: Katılım bankacılık sisteminde müşteri, katılım hesaplarında bulundurduğu mevduatları için kar ya da zarar ortaklığını, dolayısı ile doğabilecek tüm riskleri de kabul etmiş sayılır. Genel bir risk durumunun varlığı sistem içerisinde belirtilmiştir. Konvensiyonel bankacılıkta alınan mevduatlar için kar elde edilip, faiz işletildiğinden sistem herhangi bir risk taşımamaktadır.
- Güven yönünden farklılıklar: Katılım bankası ile müşteri arasında güvence bedeli olarak teminat alma, ipotek koyma yöntemleri uygulansa da yatırım yapılacak bir projenin büyüklüğü de önem arz etmektedir. Bu sebeplerle müşteri ve katılım bankası arasında güven oldukça önemlidir. Konvensiyonel bankacılık, sistemi teminat ve ipotek ile çözümlenmiştir.
- İktisadi sistem yönünden farklılıklar: Katılım bankalarının kuruluş ve yönetim sistemi genel hatlarıyla İslam iktisadına göredir. Dünya üzerinde yerleşik katılım bankalarının bu sistemi ve fihhi uygunluğu tam olarak uygulayıp uygulamadıkları tartışma konusu olmuştur. Konvensiyonel bankacılık ise kapitalist iktisat sistemini benimseyerek faaliyetlerini yürütmektedir.
- Yatırımlar ve borç ilişkisi yönünden farklılıklar: Katılım bankaları müşterisini nakit borçlandırma yapmaz. Yapılacak yatırım veya proje için finansman sağlar. Dolayısıyla kurumlardan çok projeler öne çıkmaktadır. Konvensiyonel bankalar ise nakit borçlandırma yaparak, verilen teminat karşılığında tüm finansmanı sağlarlar.
- Finansal araç kullanımları yönünden farklılıklar: Katılım bankaları, genel yapısı itibariyle fihhi kurallara uygunluğu konusunda fetvası verilmiş finansal araçları kullanabilirler. Yani islami sınırlamalar çerçevesinde kullandıkları enstürümanlar da sınırlıdır. Konvensiyonel bankalar ise bankaya getirisi olacak ve kar elde edeceği tüm enstürümanları kullanabilirler. Bu noktada repo, ters repo işlemlerini geleneksel bankalar kullanırken, katılım bankalarının kullanamaması örneği verilebilir.
- Makro ekonomik yönden farklılıklar: Katılım bankaları, yatırım ve proje bazlı fon kullandırdıklarından reel ekonomiyi direkt olarak etkilemektedir.

Halka halka artarak yapılan yatırımla birlikte, istihdam, üretim kapasitesi ve sektörlerde de gelişim sağlanmaktadır. Böylece uzun dönemde makro ekonomik verilerde artış sağlanıp, kayıt dışılıkta da azalma söz konusudur. Konvansiyonel bankalarda, teminata dayalı sistemin dezavantajı olarak kullanılan fonun ne kadarlık kısmının yatırım, ne kadarlık kısmının tüketim ya da rant amaçlı kullanıldığı bilinmemektedir. Bu sebeple reel ekonomiye ve makro yapıya etkisinin de ne kadar olduğu kesinlik kazanamamıştır.

- Tabii oldukları kuruluşlar yönünden farklılıklar: Katılım bankalarının “Türkiye Katılım Bankaları Birliği”ne üye olma zorunlulukları varken konvansiyonel bankalar ise “Türkiye Bankalar Birliği”ne üye olmak zorundadırlar.”

Yukarıda genel çerçevede anlatılan bu karşılaştırmalar, her iki bankacılık sisteminin özünü ve çalışma prensiplerini ortaya koymak üzere ele alınmıştır. Katılım bankaları ve konvansiyonel bankalar, birçok yönden birbirleri ile benzeşen ve faaliyet konuları da Bankacılık Kanunu ile belirlenen mevzuata uygun şekilde yürütülürler. Mevzuat gereği yapılan işlemler benzerlik gösterse de gerçekleştirilen işlemlerin yapılış ve işleyiş şekillerindeki fark ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

MURABAHA İŞLEMLERİ

2.1. MURABAHA KAVRAMI

Murabaha teorik olarak “*faizsiz bir finansman yöntemi*” olarak tanımlanabilir. Finansal ihtiyaçlarını faiz kavramının yer aldığı bir kurumdan sağlamak istemeyen bireylerin, kısmen ya da tamamen finansman desteği almayı tercih ettikleri bir yöntemdir.

2.1.1. Murabahanın Tanımı

Tarafların alış fiyatı ve maliyetten haberdar olduğu satış işlemi güvene dayalı (*bey'u'l-emane*) sözleşmelerdir. Bir malı maliyetine satmaya Tevliye (*bey'u'l tevliye*), bir malı maliyetinden daha düşük bir bedelden satmaya Vedia (*bey'u'l vedi'a*) bir malı maliyetine belli bir kar ekleyerek satmaya Murabaha (*bey'u'l murabaha*) denir (Bayındır, 2005, s. 77).

Murabaha; alış fiyatına veya malın maliyeti üzerine, belli bir kar ilavesi ile karşılıklı güven anlayışına dayalı bir sözleşmedir. Güvene dayalı bir sözleşme olduğundan satıcı taraf mal ile ilgili fiyat/maliyet ve diğer hususları alıcıya apaçık izah etmelidir (İslam ansiklopedisi 31. Cilt s. 150).

Murabaha; satıcı tarafın bir varlığa maliyet ve kar ekleyerek sağladığı bir İslami finansman türüdür. Faiz elde edilen bir kredi değil, İslam hukuku çerçevesinde kabul edilebilir “kredi kullandırma” şeklindedir. Öncelikle murabaha işlemi müşteri kendisi için bir ürün satın alması için bankaya bir dilekçe verir. Müşterinin talebine uygun bir şekilde banka, maliyet, kar ve taksitler ile geri ödeme planını oluşturduğu bir sözleşme hazırlar. Yapılan işlemlerde alınan miktar faiz niteliğinde değil ücret niteliğindedir. Katılım bankalarında, para; sadece bir değişim aracı olarak görüldüğünden yapılan işlemlerde faiz tahsil edilmesi yerine bankaların faaliyetlerini sürdürmeleri için gerekli sabit bir ücret alınması yasal ve uygundur. Murabaha sözleşmeleri farklı sektörlerdeki kredilere ikame olarak kullanılır. Tüketici gurubu gayrimenkul, araba satın almak için kullanırken, işletmeler hammadde, makine, teçhizat almak için kullanırlar. Murabaha

aynı zamanda kısa vadeli ticaretlerde ithalatçılar için kredi mektubu verme işlemlerinde yaygın olarak kullanılır (Young, 2020, s.1).

2.1.2. Murabahanın Tarihçesi

Murabaha, İslam dininin geliştiği dönem olan 7. yüzyıla kadar dayanan bir sistemdir. Klasik murabahanın kökeni de bu yüzyıla dayanmaktadır. Ancak çağdaş anlamda murabaha sözleşmesi ilk olarak 1976 yılında ve katılım bankalarının da olduğu bölge olan Mısır'da ortaya çıkmıştır. Sami Hasan Hammûd, Senhurî'nin talebesi olup, doktora tezinde çağdaş murabaha fikrinden ilk söz eden kişidir. İkili klasik murabadan farklı olarak "*müşterinin talebi üzerine satıcının elinde olmayan malı maliyet ve karla satması*" şeklindeki işlemden yola çıkmış, yeni modelin üç taraflı olarak uygulanmasını teklif etmiştir (Cebeci, 2017, s. 77).

İlk olarak İslam Bankacılığı Kongresi'nin (İBK) 1979 yılında düzenlediği toplantıda, elli dokuz ilim adamının uygun gördüğü murabaha hükümlerine değinilmiştir. Ardından düzenlenen kongre ve toplantılarda alınan kararlar ile murabaha sözleşmesi, sözleşmeye duyulan şüpheler ve çözüm arayışları devam etmiştir. 1983 yılındaki kongrede oy birliği ile bankanın tüm sorumluluğu alarak malın maliki olduktan sonra, murabaha yöntemiyle satış yapması için taraflar arasında vaat uygun görülmüştür. Hatta oy çokluğu ile bu vaadin bağlayıcı olması da kabul edilmiştir (Cebeci, 2017, s. 79)

Katılım bankaları hizmetlerini sunarken İslami hukukta yasaklanmamış olanları yaparlar. Bu sebeple ihtiyacı olan bireylere tarih boyunca taleplerini karşılayacak, en az riske girdikleri yöntemlerle finansman sağlamışlardır. Osmanlıdan günümüze kadarki süreçte mal satmak ve borç almak yolu ile bireylere kaynak sağlamışlardır. Bankalar ve bireyler için borç alma ve mal satma iki farklı türde sözleşme olmuştur. Osmanlı döneminde muamele(alış-veriş) yoluyla veya karz (ödünç almak) yoluyla borç verilir, yapılan işlemde masraf adı altında belli bir ücret alınırdı. Mudarebe ve müzaraa gibi emek-sermaye ortaklığı yoluyla kara ortak olabilen bankalar, zarar ve iflas ihtimaliyle bu yöntemleri pek tercih etmezlerdi(www.ekremlugraekinci.com).

Vakıf kavramı genel olarak; maddi gücü olandan, olmayana gönüllü olarak yapılan servet transferi ve yukarıdan aşağıya ekonomik, sosyal hareketliliği artırma hedefinde politikalar izleyen, kar amacı olmayan kurumlar şeklinde tanımlanabilir. Osmanlı topraklarında devlet ve vakıf sistemi iş birliği içinde çalışmış, kimi zaman

vakıflar vergiden muaf tutulmuş, kimi zamanda devlet doğrudan finansal destek sağlamıştır. Ekonomik sistemde önemli bir yeri olan borçlanma ve fon kullandırma ihtiyaçlarının varlığı, para vakıflarını ortaya çıkarmış hatta bu vakıfların bir bankacılık modeli olduğu iddia edilmiştir. Para vakıfları o dönemde muamele-i şer'iyeye ile fon kullandırmış, kar-sermaye oranı gibi farklı yöntemlerde denemiş ancak bu yöntemlerin başarısı uzun olmamıştır. Para vakıflarının kullandıkları fon yöntemleri şunlardır: (Çizakça, 2000, s. 21):

- a) Mudaraba (emek-sermaye ortaklığı)
- b) Bidaâ (sermaye-anapara)
- c) Murabaha veya Muamele-i şer'iyeye'dir.

Mudaraba, kişiler arasında kurulan emek ve sermaye ortaklığıdır. Bir yatırım için bilgi ve tecrübesi olan taraf, sermayeyi işletir, kar elde edilirse, hem sermayeyi hem de önceden belirlenmiş oransal karı geri öder. Zarar durumunda ise bir taraf emeğinin karşılığını alamazken bir tarafta sermayesinden olur. Mudaraba, çeşitli sebepler ile istismar edilmiş ve kendisine Osmanlı para vakıflarında kullanım alanı bulamamıştır. *Bidaa* sistemi ise ihtiyaç sahibine verilen sermaye için karın tamamen kendisinde kalması olarak ifade edilir. Karın tamamının vakfa verilmesi, mülkiyetinde vakıfta olması temeline dayanır. Karın önceden bilinmemesi, geri ödemenin miktarı ve süresi açıklanmadığından bu sistem de kişiler tarafından tercih edilmemiştir (Cantürk ve Görkaş ve Önk, 2016, s. 75).

Murabaha (Muamele-i Şer'iyeye), paranın geri dönüşüm hızı en yüksek olduğu fon kullandırma yöntemi olup Osmanlı para vakıflarınca uygulama alanı en fazla olan sistemdir. Ekonomik sistemde fon fazlası olanlar, karşılıksız olarak fon vermeyi istememiş, diğer taraftan para vakıfları da mülkiyetinde bulunan sermayeyi vakfın devamı için belirli bir getiri üzerinden sağlamayı hedeflemişlerdir (Cantürk ve Görkaş ve Önk, 2016, s. 77).

Ayrıca zaman içerisinde karlar ve verilen miktarlar geri ödemede sabit olmayı yitirmiş, isteyen istediği kadar kar sağlamaya başlamıştır. Bu sebepler ile sistem klasik murabahadan çıkarak amacından sapmış, bu işlemlerden sağlanan kazanç, riba adını almış, riba(faiz) ile para işletilmeye başlanmıştır. Bu durum zaman içerisinde murabahanın tefecilik ile eş değer görülmesine sebep olmuş ve bankerlere de "murabahacı" denilmesine yol açmıştır. Hatta yayınlanan fermanlar ile faiz kanuni hale

getirilmiş, “murabaha nizamnamesi” ile şekil yönünden uygulama anlatılmıştır. 1887 yılı Murabaha Nizamnamesi esasları şöyledir: (Ekinci, 2008, s.2).

1. Ticari işler için uygulanacak en yüksek faiz yüzde dokuzdur. Nizamnamedeki bu orana ilişkin düzenleme yürürlükte oldukça dar tutulmuştur. Adi işler için borçlar kanununda belirtilen oran yüzde beş olduğundan, nizamname dışı tutulmuştur. Ayrıca ödünç para verenler (meslek olarak) için de başka bir kanunla uygulanacak faiz oranı düzenlenmiştir.
2. Bu nizamnameye göre, belirlenen kanuni faiz oranından fazla bir oranla sözleşme imzalanmış ise, alınacak faiz, kanuni faiz oranından hesaplanan miktar kadar olmalıdır.
3. Geri ödeme süresi ne kadar olursa olsun, alınacak faiz miktarı anaparayı aşmamalıdır.
4. Faizin faizi alınmamalıdır.

Son zaman Osmanlı bankaları da bu nizamname usulüne göre çalışmalarını yürütmüşlerdir. Banka veznesinde görevli memur, vekil sıfatıyla, elindeki malları, kredi isteyen kimseye anapara (100 altın olsun) dışında olmak üzere yüzde dokuz (9 altın) oranında satarak borç verme işlemini gerçekleştirmiş olur (geri ödenecek tutar 109 altın) (Ekinci, 2008, s.2).

Birçok değişikliğe uğrayarak, Cumhuriyet döneminde de uygulanmış olan murabaha nizamnamesinin, 09/ 07/1956 tarih ve 9353 sayılı resmi gazete ile ticaret işler hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır. Ticaret kanunu 8.maddesinde:

Ticari işlerde faiz miktarı serbestçe tâyin olunabilir. Mukavele ser- Uç aydan aşağı olmamak üzere faizin anaparaya eklenerek bestisi birlikte tekrar faiz yürütülmesi şartı, yalnız cari hesaplarla borçlu bakımından ticari iş mahiyetini haiz olan karz akidlerinde muteberdir. Ödünç para verme işleri, bankalar, tasarruf sandıkları ve tarım kredi kooperatifleri hakkındaki hususi hükümler mahfuzdur (TTK madde 8). ifadeleri ile ticari işlerde faiz miktarının serbest olması nizamnamenin tüm hükümlerini ortadan kaldırmıştır.

Osmanlı dönemindeki para vakıfları, Avrupa’daki benzer vakıflar gibi güçlü olamamışlardır. Bunun iki önemli nedeni olmuştur. Birincisi dini hukuk kurallarınca faizin yasaklanmış olması, ikincisi ise küçük girişimcileri finanse edip, büyük yatırımlara kalkışmamasıdır. Para vakıfları, 1924 yılında “Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne” aktarılmıştır (Çizakça, 2000, s. 24).

Geçmişte para vakıflarının fonksiyonel özelliklerini, günümüzde faizsiz bankaların sürdürdüğü görülmektedir. Benzer özellikleri, ihtiyacı olanlara kredi vermeleri ve atıl durumdaki tasarrufların değerlendirilmesine aracılık etmeleridir.

2.1.3. Murabahanın Türleri

Murabaha, Klasik ve Modern olarak ikiye ayrılır. Klasik murabaha tevliye, vedî'a ile birlikte anlatılırken, modern murabaha güven esaslı temelleriyle izah edilmektedir. Şekil ve işlev yönünden farklılıkları ve benzerlikleri bulunmaktadır. Klasik murabahanın amacı müşteriyi korumak ve satıcının tecrübelerinden yararlanmaktır. Çağdaş murabahanın amacı nakit sıkıntısı olan müşterinin ihtiyacını karşılamak, bankanın da bu malı taksitlendirerek elde etmek istediği kazançtır.

2.1.3.1. Klasik Murabaha

Klasik murabaha, vedî'a (malı maliyetinden daha düşük fiyata satma) ve tevliye (malı maliyetine satma) ile aynı kategoride değerlendirilen sözleşmelerdir. Satıcı tarafın alıcıya daha önceden edinmiş olduğu malın fiyatını belirtmeden yaptığı sözleşmedir. Murabaha işleminde temel özellik, müşterinin (alıcı taraf) söz konusu malın satıcıya maliyeti ve üzerine koyduğu karın anlaşılacağı yeni fiyatın bildirilmesidir. Bu yönleriyle ayrı bir tür olarak ele alınmakta ve kendine özgü şartları taşımaktadır (Cebeci, 2017, s. 30).

Satıcı tarafın, sözleşmeye konu olan varlık için, elinde bulundurmuş olduğu mala ilişkin satın aldığı fiyat, masraflar ve üzerine koyacağı oransal karı belirtip, alıcı tarafın da bunu kabul ettiğinde sözleşme kurulmuş olur. Görüldüğü üzere klasik murabaha, tamamen satıcının sözlerine duyulan güven esasına dayalı, diğer alım-satım sözleşmelerinden pek farkı olmayan ancak kendine özgü şartlar barındıran sözleşmedir.

Klasik murabaha; İslam hukuk literatürüne vadeli satış niteliğinde girmiş bir kavramdır. Modern murabaha ise tartışmalı da olsa klasik murabahanın faizsiz kurumlar tarafından uygulanan versiyonudur (Özyurt, 2015, s. 47).

Her ne kadar şekil ve işlev açısından klasik murabaha, kendi şartlarını taşısa da çağdaş murabaha ile birlikte ele alındığında birçok yönden benzedikleri görülmektedir. Bu benzerlikler şunlardır:

- Her iki sözleşmede de müşteri için malın edinilmesi için, karşılıklı kabul ile ihtiyacının karşılanması esası vardır.

- Müşteri her iki sözleşmede de malı almadan satıcı tarafın maliyetini ve eklediği karı bilmektedir.
- İki sözleşmede de malın kullanım hakkı, mülkiyetin devri murabaha yöntemi aracılığı ile gerçekleşir.

2.1.3.2. Çağdaş Murabaha

Çağdaş murabahada taksitli yöntem tercih edilmektedir. Ülkemizde bu yönteme “üretim desteği sağlamak”, Orta Doğu’da “satın alma emriyle murabaha” adı verilmektedir. Çağdaş murabaha, ihtiyacı olan hammadde, makine, sermaye, bina gibi ticari faaliyetlerinde kullanacağı tüm gereksinimlerini peşin alma durumunda olmayan kişi ya da işletmeler tarafından tercih edilen bir yöntemdir (Bayındır, 2005, s. 170)

Öncelikli olarak müşteri; ihtiyacı olan malı, satıcısını, fiyatını ön araştırma ile belirler. Ardından bedeli peşin olarak ödeyecek ve kendisine taksitle satacak olan finans kurumuna(banka) başvurur. Banka malın mahiyetini, müşterinin durumunu, ticari ve hukuka uygunluk olup olmadığını araştırır ve sonuç olumlu ise konusu geçen malı alacağını bildirir. Müşteri ve banka arasında, malın maliyeti, iki tarafın hak ve yükümlülükleri gibi gerçekleşmesi planlanan bir ticari faaliyetin kurallarının yer aldığı ön anlaşma yapılır. Bundan sonra banka, bizzat kendisi ya da vekil tayin ettiği kişi tarafından murabaha konusu malı peşin olarak satın alır, mülkiyet hakkı bankada iken mutabık kalınan anlaşma şartlarına göre müşteriye satar. Bankalar bu yöntem ile kişi ya da kuruluşlara, ihtiyaçları doğrultusunda sahip olmak istedikleri malları üçüncü kişilerden peşin alıp, vadeli olarak satmakla bir finansman desteği sağlamış olur (Bayındır, 2005, s. 170).

Bu sistemde önemli üç nokta vardır ki bunları iyi değerlendirmek gerekmektedir (Aktepe, 2010, s. 86).

1. Çağdaş murabaha, nitelik olarak bir veresiye(taksitli) satış hükmü taşıdığından, İslam hukukunda veresiye satışın hükümleri iyi araştırılmalıdır.
2. Çağdaş murabahada maliyet ve bankanın elde edeceği kar miktarı müşteri tarafından bilindiğinden, klasik murabaha görüşleri de dikkate alınmalıdır.
3. Çağdaş murabaha hakkında hukukçular tarafından yapılan değerlendirmeler, bankaların murabahayı uygulama şekilleri çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Murabaha işlemi, konvansiyonel bankalarda kullanılan kredi yöntemlerine benzetilmektedir. Konvansiyonel bankalar, kullanılan kredi (tüketici, konut, araba

vb) için başvuran kişiye talep ettiği miktarı “borç” olarak vermekte, karşılığında faizi ile anaparayı geri istemektedir. Ancak murabahada ihtiyaç duyulan varlığı, bankanın peşin olarak satın alıp müşterisine taksitli olarak satması söz konusudur. Malın maliyetine eklenerek oluşturulan taksitlerde eklenen “vade farkıdır” (Aktepe, 2010, s. 90).

Tablo 2.1 : Klasik ve çağdaş murabaha sözleşmeleri arasındaki şekil farkları

Klasik Murabaha	Çağdaş Murabaha
Klasik murabahada alıcı ve satıcı olmak üzere iki taraf vardır.	Çağdaş murabahada, alıcı(müşteri), satıcı ve malı satmak için alan banka olmak üzere üç taraf vardır.
Klasik murabaha işleminde satıcıda hazır olan mal satışa konu olur.	Çağdaş murabahada satın alınacak mal mevcut değildir.
Klasik murabahada icapçı satıcıdır.	Çağdaş murabahada icapçı alıcıdır.
Klasik murabahada satıcı, konusu olan malı önceden kendisi için ya da fiyatı uygun olduğu için almıştır.	Çağdaş murabahada satıcı, malı bankaya müşterinin talebi üzerine satar.
Klasik murabaha işleminin başlangıcında müşteri henüz yoktur.	Çağdaş murabaha işleminde işlem müşterinin talebi üzerine başlatılır.
Klasik murabahada vaat söz konusu değildir.	Çağdaş murabahada taraflar arası vaat murabahanın temelini oluşturur.
Klasik murabahada satış bedeli, fiyat sözleşme yapılacağı ortamda bellidir. Maliyet içerisine hangi giderler yazılacağı konusunda tartışmalar olabilir.	Çağdaş murabahada mala ilişkin bilgiler kesin olmadan da vaat bağlayıcıdır. Aynı zamanda malın maliyeti içerisine girecek masraflar belirlenmiştir.
Klasik murabaha işleminde satıcı taraf, sattığı mal ile ilgili tüm bilgilere sahiptir.	Çağdaş murabaha işleminde banka konusu geçen mal ile ilgili tüm bilgileri müşterisinden alır. Ya da hiç bilgi sahibi olmaz.
Klasik murabahada satıcı taraf tüccar(ticaret yapan) niteliğindedir.	Çağdaş murabahada satıcı taraf sadece alıcı için mal temin eden kişi ya da kuruluş niteliğindedir.
Klasik murabahada satışa konu olan mal, çeşitlilik göstermez. Herhangi bir mal olabilir.	Çağdaş murabahada mal, bazı konularda (risk taşıma, bakım masrafları gibi) seçilebilir.
Klasik murabahada söz konusu malda tadilat işleri yapılabilir.	Çağdaş murabahada mal hazır bir şekilde satın alınır. Tadilat işine girilmez.
Klasik murabahaya konu olan mal değişiklik gösterebilir.	Çağdaş murabahada malda yaşanacak değişiklik riskine girilmez.
Klasik murabahada satıcı tarafın mal ile ilgili tüm beyanları doğru olarak kabul edilir(eksikler olsa bile)	Çağdaş murabahada mal ile ilgili maliyet, fiyat, kar bilgisi sözleşme öncesi taraflarca bilinmektedir.
Klasik murabaha bazı riskler taşımaktadır.	Çağdaş murabaha fiyat artışları gibi bazı hususlar için sözleşme maddesi ekleyerek riski azaltmıştır.
Klasik murabahada kar; gayretin ve riskin getirisidir.	Çağdaş murabahada kar; ertelenmiş satışın getirisidir.
Klasik murabahada satış peşin/ vadelidir.	Çağdaş murabahada vadeli/taksitlidir.

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

2.1.4. Murabahanın Diğer Fon Kullandırma Yöntemlerinden Farkı

İslam dünyasında ticaret yapan bireyler, ellerindeki mal ve parayı yatırıma dönüştürmek üzere kaynaklarını etkin kullanma aşamasında çeşitli yöntemler kullanmışlardır. Sanayileşme ve küresel değişim bu yöntemleri ve bireylerin bakış açılarını da değiştirmiştir.

Murabaha tarihçesi modern dönem öncesine dayanmakta olup, bu modelin kullanılmasından önce mudaraba, müşareke, istisna ve selem yöntemleri finansman ihtiyacını karşılamak için kullanılmıştır. Mudaraba ve müşareke gibi ortaklık temelli modeller kar-zarar üzerine oturmuş, murabaha gibi yöntemler ise sabit getirisi ve maliyeti belli bir model olarak dengeleme yönünden tercih edilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda iktisadi açılardan murabahanın daha çok tercih edilmesinin sebepleri şunlardır: (Cebeci, 2010, s. 65).

- Murabaha kısa vadeliidir.
- Murabaha kullanan banka işleyişine uygun, düzenli ve dengeli bir biçimde mevduat dağıtabilir.
- Murabaha sözleşmeleri daha düşük maliyet içerir.
- Murabahaya konu malın özellikleri, fiyat, miktar, ödeme süresi gibi ayrıntılar önceden bilindiği için risk daha azdır. Hatta bu sebeplerden murabaha daha çok tercih edilir.
- Murabaha, geniş ölçeklidir. Mal ve hizmet alımına yönelik ihtiyaçların geniş bir alanı olması sebebiyle bu alanı kapatacak tek yöntem murabahadır denilebilir. Diğer ortaklık modellerinde emek veya sermaye için finansman sağlarken, murabahada tüm ihtiyaçların giderilmesine kaynak sağlanır.
- Murabaha, öncelikli tercihtir. Müşterilerin ihtiyaçlar için bir ortaklık kurmak yerine, kurumsal bir firmaya borçlanmak isteği, taksitle geri ödeyebilme özellikleri, murabahayı benimsemesinde önemli rol oynar.
- Murabaha daha inisiyatiftir.
- Murabaha uygulamada teoriktekinden daha hızlıdır. Teorik bilgiler batıdaki bankalardan İslami banka mevzuatlarına geçirildiğinden işlemlerde zorluklar yaşanmasına sebep olabilir. Bu da faizli bankacılık sistemine daha yakın olduğu düşünülen murabahayı, zorlukların en az yaşandığı bir sözleşme yapar.
- Murabaha rekabeti arttırır. Çünkü murabaha düşük riskli ve hızlı bir maddi döngüye sahiptir.
- Murabaha özel bir uzmanlık alanı gerektirmez.

2.2. ÇAĞDAŞ MURABAHA SÖZLEŞMESİ İŞLEYİŞİ

2.2.1. Sözleşme Öncesi

Murabaha sözleşmesi öncesinde satış aşamaları, işlem başlangıcında gerekli olan güvence bedeli, teminat ve vaat durumu ile alacaklı-borçlu ilişkisi FFS-8 Murabaha standardında anlatılmıştır (Faizsiz Finans Standartları-TKBB, 2005, s. 200). Buna göre:

- FFK (Faizsiz Finans Kurumu) müşterinin talebi üzerine malı satın alır ancak burada müşterinin talep ettiği malın fihhi açıdan uygunluğu şartı aranmaktadır.
- FFK, müşterinin talep ettiği malı başka bir yerden veya daha önceden belirlenmiş bir satıcıdan alabileceği gibi kendisi için daha avantajlı olan bir başka malı da müşterisine satmayı teklif edebilir.
- Müşteri FFK ya müracaat formu imzalayabilir. Aynı zamanda murabaha işlemi başlamadan müşteri, mallar için satıcı taraflardan fiyat teklifi alabilir. Fiyat teklifi müşteri adına ya da FFK adına düzenleneceği gibi isimsiz olarak da düzenlenebilir. FFK adına düzenlenirse ve imzalanırsa murabaha sözleşmesi başlamış olur.
- Satıcı ve müşteri arasında önceden yapılan bir anlaşma ile FFK murabaha sözleşmesini kurmaz çünkü taraflar arasındaki işlemin gerçek olması (göstermelik olmaması) gerekir. Malın sahibi olan satıcı tarafın müşteri ile akrabalık, evlilik gibi bir ilişkisinin olması durumunda ise bu satışın hileli ya da göstermelik olup olmadığını FFK garanti altına almalıdır.
- FFK veya müşterinin birlikte ya da ayrı ayrı işlemleri tamamlama veya tamamlamama hususunda serbest olmaları koşuluyla taraflar (FFK ve müşteri) karşılıklı olarak vaat verebilirler. Vaat ya da prensipte anlaşma murabaha sözleşme öncesi zorunlu olan unsurlardan değildir. Sözleşme öncesi FFK ve müşteri arasında vaat yapılırsa ve bu aşamada bazı şartlar (vade, karlılık) belirtilirse bunları değiştirmek mümkündür.
- FFK satın alacağı mallar üzerinde belirli bir süre kullanım hakkına sahip olmak şartı ile malı satın alabilir. Böylece müşterinin satış işleminden vazgeçmesi durumunda FFK bu mal ile ilgili iade ve tekrar satış işlemi yapma yetkisine sahip olacaktır.

- FFK murabaha sözleşmesi öncesinde müracaat, bağlantı ücreti, aracılık hizmet ücreti veya limit açma bedeli almaz. Ancak oluşacak masraflar sözleşmede tarafların birine ait olacak şekilde belirlenebilir veya belirlenmediyse taraflar arasında adil bir şekilde paylaşılabilir. Fizibilite veya etüt çalışması müşterinin talebi üzerine ve ücreti önceden belirlenerek yapılmış ise FFK komisyon ücreti talep edebilir.
- FFK murabaha sözleşme öncesi yapılan işlemler sebebiyle emek ve parasal bir kayba uğramamak için müşterisinden, malın ilk satıcı adına “kuruma karşı sorumlulukları yerine getireceğine” dair kefillik isteyebilir. Kefalet işlemi tüm sıfatlardan bağımsız bir özellik taşımalıdır. Malın nakliyesi veya depolanması sırasında oluşan hasar ve kayıp kefil olan tarafı bağlayıcı nitelikte değildir.
- FFK murabaha sözleşmesi öncesinde müşterinin taahhütte bulunması veya vadin olması durumunda bir güvence bedeli alabilir. Güvence bedeli yatırım amaçlı bir emanet olarak görülür. Burada amaç müşterinin ödeme gücünden emin olmak ve vaatten cayılması durumunda doğabilecek bir zararın karşılanmasını kolaylaştırmaktır. Buradaki zarardan kasıt ise satın alınan malın maliyet bedeli ile malın başkasına satışında alınan bedel arasındaki fark kadardır. Vaat tamamlanır, sözleşme imzalanırsa güvence bedeli iade edilir veya taksitler için mahsup edilebilir.
- FFK murabahaya konu olan malın mülkiyetini devralmadan önce bu yöntemi kullanarak satış işlemi gerçekleştiremez. Yani malı hükmen teslim almadan sözleşme geçerli sayılamaz. Ancak malın tasarruf hakkı alıcıya verilmiş veya müşteri malı teslim alacağına dair belgeleri almış ise malın hükmen teslimi gerçekleştirilmiş sayılır.
- Murabaha işleminde asıl kural, FFK tarafından doğrudan malı satıcıdan kendisinin almasıdır. Ancak FFK nam ve hesabına vekalet yöntemi ile de alım yapılabilir, bu durumda vekalet verilecek kişi müşteriden hariç üçüncü bir kişi olmalıdır.
- Vekalet verilerek yapılan alım işlemlerinde FFK malın bedeli olan miktarı satıcıya kendisi ödemeli ve satışın hakikaten var olduğunu gösteren tüm belgeleri satıcıdan almalıdır.

- FFK müşteriye vekil tayin ederek işlem yapmadıysa, murabaha sözleşmesi yapılmadan önce malın FFK adına alınması sırasında hazırlanan tüm belgeler FFK adına olmalıdır bu düzenleme sözleşmenin temel kurallarından biridir.
- FFK müşterisine murabaha yöntemi ile satış yapmadan önce malı, hükmen teslim almalıdır ve malın helak olması gibi durumlarda sorumluluğu FFK üstlenmelidir.
- Satışa konu olan varlıkların veya malların teslim alınma şekilleri, varlığın yapısına ve farklı teamüllere göre değişiklik gösterir yani malın fiziki veya hükmi teslimatı yapılabilir. Fiziki teslimat, malın müşteriye elden teslim edilmesi veya vekiline (FFK) nakledilmesi işlemidir. Hükmi teslimat ise malı alan tarafın tasarruf işlemi gerçekleştirilmesi için engellerin ortadan kaldırılması işlemidir. Gayrimenkul malların teslimi hükmi teslimat ile yapılırken menkullerin teslimatı ise yapısına göre değişiklik gösterebilir. İthal edilen mallarda ise yükleme belgelerinin alınması hükmi teslimat anlamına gelir.
- FFK satıcıdan malı bizzat kendisi veya vekili tarafından önceden belirlenmiş bir yerden veya satıcının deposundan teslim almalıdır. Bu sayede tüm hak ve sorumluluklar FFK ya ait olmaktadır. FFK malı sigortalayabilir, sigorta için tekafül modeli seçilir ve masraflar sözleşmeye eklenebilir.

2.2.2. Murabaha Sözleşmesi:

FFS-8 Murabaha standardı 31/ 05/2000 tarihinde kabul edilmiş, 16/ 05/2002 tarihinde yayınlanmıştır. Buna göre standart sözleşmede usul yönünden uygun olan taraflar şöyle ifade edilmiştir (TKBB, 2005, s. 210):

- FFK müşterinin talebi doğrultusunda alacağı malın mülkiyetini alsa dahi murabaha sözleşmesini, başka işlemler olmadan geçerli saymamalıdır. Sözleşmeyi imzalamak istemeyen müşterisini malı almaya ya da malın bedelini ödemeye de zorlamamalıdır.
- FFK müşterinin vaadinden (bağlayıcı nitelikteki) vazgeçmesi durumunda doğacak fiili zararın karşılanmasını isteyebilir. Buradaki fiili zarar: Malın başka alıcıya daha ucuza satıldığı bedel ile malın alış bedeli arasındaki fark kadarki kısımdır.

- FFK murabaha konusu malı peşin değil de vadeli olarak almış ise müşteriye bu durumu belirtmeli ve bundan kaynaklanacak ek masrafların olacağını açıklamalıdır. Çünkü güncel uygulamalarda malın alımı sırasında depolama, nakliye, sigorta ödemesi ve varsa akreditif ödemesi masraf niteliği taşımaktadır. Vadeli alım için yapılan ek bir ödeme müşterinin bilgisi dahilinde olmalıdır.
- Sözleşmenin temeli bilgi paylaşımına dayanır. Taraflar malın bedelini ve uygulanacak karı tam olarak bilmelidir. İleri bir tarihteki endekse dayandırılarak mal alışı veya kar oranı belirlenemez.
- Ekleneyecek olan kar miktarı, belirli bir tutar ya da malın alış bedeli ile tüm masrafların alış bedeline eklenmesiyle ortaya çıkan rakamın oransal olarak hesaplanması ile meydana gelen bir meblağ olabilir. Ancak burada taraflar tutarlarda karşılıklı olarak mutabık kalmalıdır.
- Mal bedelinin ödenmesinde kısa veya uzun taksitler taraflar arasında anlaşarak kararlaştırılır. Kararlaştırılan bedel müşteri için vadesi geldiğinde ödenmesi gereken bir borç niteliğindedir. FFK tarafından, taksitlerin ödenmesindeki gecikmelerde veya müşterinin taksitlerin uzatılması talebinde borç tutarında artış yapılmamalıdır.
- Sözleşme yapıldıktan sonra ortaya çıkacak sorunlardan, FFK sorumlu olmayacağını önceden beyan etmemiş ise tüm sorumluluk ve tazminat yükü kuruma aittir. Ancak murabaha sözleşmesi imzalandıktan sonra müşterinin yaşadığı mal ile ilgili kusurlar için FFK sorumlu olmamaktadır.
- FFK müşterisi ile murabaha sözleşmesini yaptıktan sonra, müşterinin vadesinde alması gereken malı almaması durumunda, sözleşmeyi sonlandırabilir veya malı müşterisi adına satma yetkisine sahip olma hakkını isteyebilir. Malı almış olan FFK bu durumda alacaklarını yeni bir satıştan sağlayabilir.
- Müşterinin vade tarihinde ödeme yapmaması durumunda FFK makul bir süre sonra ihtar çeker buna rağmen müşteri taksitlerden birini ödemez ya da geciktirir ise tüm borcun (taksitlerin tamamı) ödenmesini şart koşabilir.
- FFK müşteri ile bilmediği bir işe girişeceğinden kendisini garanti altına almak adına sözleşme yapılırken bazı teminatlar alabilir. Ancak kefil isteme, yatırım hesabına bloke koyma, menkul veya gayrimenkullerine rehin,

sözleşme konusu mala rehin gibi meşru olan teminat yollarına başvurması daha uygundur.

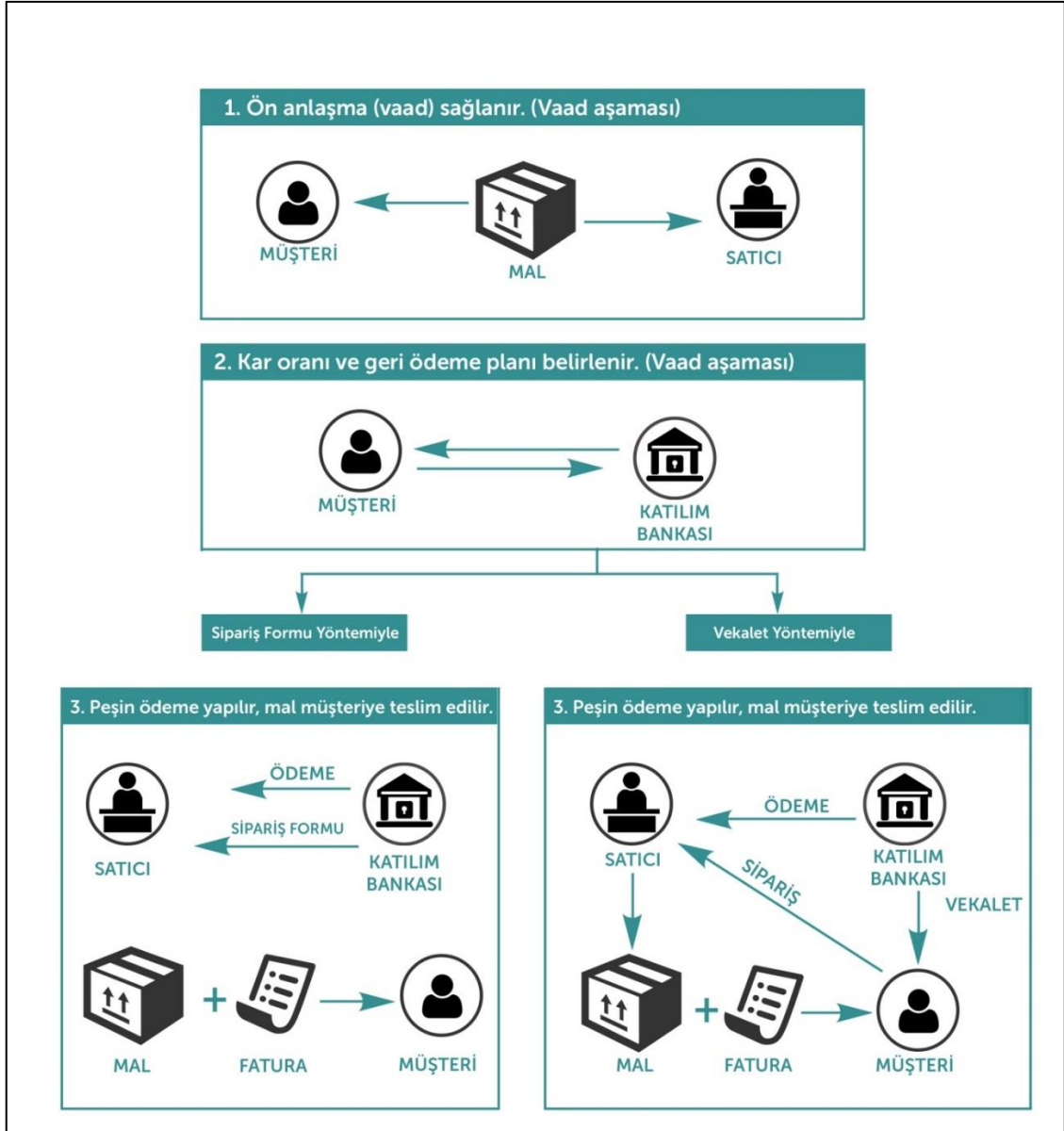
- Murabaha sözleşmesi taraflar arasında kurulduktan sonra ortaya çıkacak borçlar için teminat olması açısından, FFK sözleşme kurulmadan önce müşteriden çek veya senet kabul edebilir. Bu durumda sözleşmeye eklenecek bir madde ile borcun ödenmemesi durumunda alınan çek ve senetlerin vadesi gelmeden kullanılmayacağı belirtilmelidir.
- Sözleşme imzalanırken, borcun vadesinde ödenmemesi durumunda gecikme dolayısıyla belirli bir meblağ müşteriden talep edilebilir ve bunu hayır işlerine harcaması ve kurumunda buna aracılık etmesi maddesi eklenebilir.
- Müşteri borcu ödemede güçlük yaşar ise FFK borcun vadesini karşılıksız olarak uzatabilir. Ayrıca müşterinin borcu erken kapatma gibi bir durumu olduğunda erken ödeme indirimi yapılabilir.

2.2.3. Murabaha Sözleşmesinin İşleyişi

Murabaha uygulamaları incelendiğinde;

- Sürecin ön anlaşma (vaat aşaması) ile başladığı,
- Kar miktarı ve geri ödeme planının oluşturulduğu,
- Malın teslim işleminin gerçekleştirildiği,
- Taksitlerin ödenmesi ve dosyanın kapatılması ile sona erdiği görülmektedir.

Şekil 2.1’de murabaha sözleşmesinin nasıl işlediği görülmektedir.

Şekil 2.1 : Murabaha modelinin katılım bankacılığında işleyişi

Kaynak: Şerafettin Özsoy

Müşteri(alıcı) ihtiyacı olan malın sahibi olmak için yeterli finansman kaynağı olmadığından satıcı taraf ile ön anlaşma yoluyla (karşılıklı vaat) katılım bankasına başvurur. Banka, gerekli inceleme ve sözleşme öncesi yapılacak meşru yolları izleyerek (teminat, kaparo vb) müşterisi ile malın fiyatına oransal olarak belirlediği kar marjını ekledikten sonra ödeme planını belirler. Sipariş ve vekalet yöntemleri ile süreç devam eder. Katılım bankası bu süreçte malın mülkiyetini eline alır ve müşteriye satışını yapar. Müşteri malı teslim alır ve bankaya borcunu ödemeye başlar.

2.2.3.1. Murabaha Sözleşmesinde Sipariş Yöntemi ve İşleyişi

Sipariş yönteminde banka, müşterinin talebi doğrultusunda, mala ait detaylı bilgileri içeren bir sipariş formu ve proforma faturada belirtilen miktar ve fiyattan malı satın alır. İşlem sonunda fatura, müşteri adına kesilerek teslimat müşteriye yapılır. Borcun ödenmesi tamamlandığında dosya kapatılır.

SİPARİŞ FORMU	
SAYI	:
TARİH	: / /
GÖNDERİLEN	:
İRTİBAT KURULACAK KİŞİ	:
GÖNDEREN	: KATILIM BANKASI A.Ş. Operasyon Merkezi
İLGİLİ	:
<p>Bankacılık Kanunu, Katılım Bankacılığı mevzuat ve uygulamaları tahtında finansman sağlama yöntemimize uygun olarak, aşağıda/ekli proforma faturadaki malı mevcut olması ve satmayı kabul etmeniz halinde TL peşin bedelle satın alıyoruz. Satış bedelinin döviz olarak belirlenmiş olması halinde ödeme, fiili ödeme tarihindeki bankamız döviz alış kuru üzerinden hesaplanacak Türk Lirası şeklinde yapılacaktır. Malın, fatura ve irsaliyesini Müşterimiz adına tanzim ederek, müşterimiz ile mutabık kaldığınız teslim koşullarına uygun olarak müşterimize teslim ediniz.</p>	
<p>Saygılarımızla, KATILIM BANKASI A.Ş. Operasyon Merkezi</p>	
MALIN (her türlü emtia, menkul kıymet, gayrimenkul, hak ve hizmetin):	
CİNSİ VE MİKTARI	:
ÖDEME TUTARI VE MİKTARI	:
MAL TESLİM TARİHİ	: / /
DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR:	
<p>► Siparişimizden önce mal sevk edilmemiş, hizmet alınmamış, fatura ve irsaliye düzenlenmemiş olmalıdır.</p>	
<p>► Satıcı tarafından ASLI GİBİDİR ibaresi ile kaşelenip yetkililerce imzalanmış ve malın teslim alındığına dair müşteri tarafından kaşelenip yetkililerce imzalanmış fatura ve irsaliye sureti tarafımıza gönderilmelidir. (..... no'lu faksımıza ya da mail adresimize)</p>	
<p>► Firmanızın imza sirküleri ve ticaret sicil gazetesi, (.....) no'lu faksımıza ilgili personel dikkatine ya da mail adresimize gönderilmelidir.</p>	
<p>► Şubelerimiz dışında diğer bankalara gönderilecek havalelerden EFT masrafı alınır. Bu tutar tarafınıza gönderilecek satış tutarından düşülür.</p>	

Şekil 2.2 : Murabaha modelinde kullanılan sipariş formu

Kaynak: Suna Akten ÇÜRÜK

Katılım bankasının asaleten alım yapması şekil olarak en uygun olanıdır. Bu yüzden ilk bu yöntem zorlanmalı olmaz ise vekalet yöntemi kullanılmalıdır. Satıcıya gönderilen sipariş formunda katılım bankası, müşterinin istemiş olduğu malı satın

aldığını beyan etmektedir (İcapta bulunmaktadır). Sipariş formunda yer alan icap metni ise “finansman sağlama yöntemimize uygun olarak, aşağıda/ekli proforma faturada malı/hizmeti mevcut olması ve satmayı kabul etmeniz halinde firmanızdan TL bedelle satın alıyoruz.”şeklindedir. Burada katılım bankası(kurum)icapta bulunmuş olur.

Aynı zamanda belgede “Mal(lar)ın / Hizmetin, fatura ve irsaliyesini Müşterimiz adına tanzim ederek, müşterimiz ile mutabık kaldığımız teslim koşullarına uygun olarak müşterimize teslim ediniz. Mal(lar) / hizmet bedelinin havale edileceği banka hesabınızın, bankamıza bildirilmesini rica eder; bu vesileyle hayırlı işler dileriz” denilmektedir. Bu bölümde satıcı malı teslim eder ve hesap numarasını bildirirse icabı kabul etmiş sayılır. Formun sonunda “DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR” kısmında “Siparişimizden önce mal sevki yapılmamış, hizmet alınmamış, fatura ve irsaliye düzenlenmemiş olmalıdır” ifadesi yer almaktadır. Burada da murabaha sözleşmesinin aslına uygun şekilde hareket ederek önceden bir anlaşma yapılmadığının ispatı olarak görülmektedir (Odabaşı, 2014, s. 6).

2.2.3.2. Murabaha Sözleşmesinde Vekalet Yöntemi ve İşleyişi

Vekalet yönteminde banka; bir vekâlet sözleşmesi ile sözleşmeye konu olan mal/hizmeti sipariş etme, satın alma ve teslim- tesellüm olmak üzere alım satımın tüm gereklerini yerine getirmek için müşterisini vekil olarak tayin eder. İşlemlerde düzenlenen fatura banka adına yapıldığından ödeme satıcının hesabına yapılır. Banka peşin olarak satın aldığı mal/hizmeti müşteriye vadeli olarak satar. Müşterinin mal bedeline kar marjı eklenerek taksitlendirilen borcun tamamını ödemesiyle dosya kapatılır.

Satıcı taraf ile katılım bankasının karşılıklı görüşmesinin mümkün olmadığı durumlarda, müşteri vekil tayin edilerek işlem yapılır. Vekalet formu“ Vekalet sözleşmesinin uygulanmasına yönelik olarak, aşağıda evsafi belirtilen malı sizin vekiliniz olarak sizin nam ve hesabınıza satın ve teslim almış bulunmaktayım” şeklinde başlar. Burada, müşteri vekil sıfatı ile görevini yerine getirip, malı almak için icapta bulunduğunu ifade eder. Devamında “Size vermiş olduğum satın alma vaadine bağlı kalarak, toplamtutar ile satın aldım. Bu tutar maliyet bedeli ve kardan oluşmaktadır. Murabaha borcu aşağıda belirlenen taksitlerle ödenecektir” denir ve son kısımda “Yapmış olduğum bu icap için kabul yazısı göndermenizi rica ederim” (FFS 8, 2005, s. 216) ifadesi yer alır. Müşteri, malı teslim

aldığında katılım bankası adına (nam ve hesabına) almış olacak ve banka malı bekletmeden müşterisine satacaktır.

FFK icabı kabul edip, malı sattığı anda bir yazı ile müşterisine bildirir. Bu yazıda:

Bizim mülkiyetimizde olan ve aşağıda evsafı belirtilen malı satın alma yönündeki icabınızı içeren tarihli yazınızda tarafımıza yapmış olduğunuz icabı kabul ettik. İşlem konusu malı size toplam Tutar ile sattık. Bu toplam tutar aramızda imzalamış olduğumuz murabaha işlemlerine yönelik genel nitelikli sözleşme şartlarına uygun olarak Maliyet bedeli ve kardan oluşmaktadır (FFS 8, 2005, s. 216).

denilmektedir.

VEKÂLET FORMU

TARİH : / /

GÖNDERİLEN :

İLGİLİ :

GÖNDEREN : _____ KATILIM BANKASI A.Ş.
Operasyon Merkezi

İLGİLİ :

Değerli Müşterimiz,

___ / ___ / _____ tarihli müracaatınıza ve _____ no'lu projeye konu mal/hizmet alımı için sağlayacağımız finansman sebebiyle gerçekleştirilecek işlemlerde, Bankamız çalışma prensipleri gereği, mal/hizmeti satıcıdan adımıza sipariş edip, satın alma ve teslim-tesellüm gibi alım-satımın gereği olan işlemleri yapma konularında sizi vekil tayin ettik. Satış bedelinin döviz olarak belirlenmiş olması halinde ödeme, fiili ödeme tarihindeki Bankamız döviz alış kuru üzerinden hesaplanacak Türk Lirası olarak yapılacaktır. Vekil, malın bulunmasından, seçiminden, alınmasından, yükletilmesinden, taşınmasından, tesliminden ve sair mala ilişkin tüm hususlardan sorumludur. Vekâlet ilişkisi sadece yukarıda zikredilen proje ve yine yukarıda zikredilen iş/işlemler ile sınırlıdır; asla başka ilişkilere teşmil edilemez. Anılan iş/işlemlerin bitiminde başkaca bir bildiriye lüzum olmaksızın vekâlet ilişkisi kendiliğinden sona erer; bundan önce de Bankamız vekâlet ilişkisini dilediği zaman sonlandırma hakkına sahiptir.

Saygılarımızla,

KATILIM BANKASI A.Ş.
Operasyon Merkezi

SATICININ ADI ÖNVANI :

MALIN (her türlü emtia, menkul kıymet, gayrimenkul, hak ve hizmetin):

CİNSİ VE MİKTARI :

ÖDEME TUTARI VE MİKTARI :

MAL TESLİM TARİHİ : / /

Şekil 2.3 : Murabaha modelinde kullanılan vekalet formu

Kaynak: Suna Akten ÇÜRÜK

Her iki yöntem sonunda katılım bankası malın maliki olmaktadır ve satıcıya karşı söz konusu malın bedelini ödeme yükümlülüğü vardır. Bu sözleşmeler, katılım

bankası ile müşterisi arasında daha sonra yapılacak satış sözleşmesinden bağımsızdır. Bu noktada müşterinin, satıcı tarafa karşı hiçbir sorumluluğu yoktur. Çünkü alıcı taraf katılım bankası, satıcı taraf ise ilgili firmadır (Odabaşı, 2014, s.3).

2.3. MURABAHA NIN KATILIM BANKALARINDA UYGULANIŞI

Murabaha yöntemi ülkemiz katılım bankalarında uygulanan, 01.11.2006 tarih, 26333 sayılı Resmi gazetede yayımlanan Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik'in (BKİİY) 19. maddesinde faizsiz fon kullandırma yöntemleri başlığında usul ve esasları anlatılan bir sözleşme türüdür. Yöntem iki şekilde mevzuatta yer almış ve açıklanmıştır. Buna göre:

2.3.1. Kurumsal Finansman Desteği

Katılım bankası ile fonu kullanacak işletme arasında akdedilecek sözleşme dahilinde, işletmenin ihtiyaç duyduğu her türlü emtia, menkul kıymet, gayrimenkul, hak ve hizmet bedelinin satıcıya ödenmesi koşuluyla işletmenin borçlandırılması işlemidir. Bu yöntemle kullanılacak fonlarla ilgili alım satıma ilişkin belgenin bir suretinin katılım bankasınca muhafazası zorunludur (BKİİY, 2006, madde 19).

2.3.2. Bireysel Finansman Desteği

Bireysel ihtiyaçlar için, gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcılardan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, katılım bankası tarafından satıcıya ödenmesi koşuluyla alıcının borçlandırılması işlemidir. Bu yöntemle kullanılacak fonlarla ilgili alım satıma ilişkin belgenin bir suretinin muhafazası zorunludur (BKİİY, 2006, madde 19).

Aynı yönetmelikle 20.09.2001 tarih ve 24529 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri" hakkındaki yönetmelik de yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece Bankacılık Kanunu ile ÖFK yeniden adlandırılmış ve katılım bankalarının ekonomik birimlerin finansman ihtiyaçlarını karşılamadaki engeller ortadan kalkmıştır.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu 48. Maddesi- Krediler birinci fıkrasında kredi sayılan durumlar ve

Bankalarca verilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler

nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır (5411 Bankacılık Kanunu 48. m).

Birinci maddeye ek, ikinci fıkrada belirtilen

katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.

hükümü yer alır. Görüldüğü üzere Bireysel ve Kurumsal Finansman desteği kredi niteliği taşımaktadır.

Katılım Bankacılığı üç temel prensiple (faiz yasağı-garar yasağı-aşırı risk/kar-zarar paylaşımı) çalışmaktadır. Bu dini sınırlamalar ile katılım bankaları gerçekleştireceği işlemlerin geçerli olması prensibini aramaktadır. Şekil 2.4.'de bankaların işlemlerini gerçekleştirmekte aradığı şartları anlatmaktadır. Bunlar (Çürük, 2013, s.8).

ÜCRET	İLGİLİ ÜRÜN/HİZMET	TESLİMAT
<ul style="list-style-type: none">•Taraflarca bilinmeli•Kesin ve net olmalı	<ul style="list-style-type: none">•Mevcut olmalı•Sahipliği mümkün olmalı•Bir değeri olmalı•Kullanılabilir olmalı	<ul style="list-style-type: none">•Fiziksel olarak yapılmalı•Hükmi olmalı

Şekil 2.4 : Katılım bankalarında gerçekleştirilecek işlemlerin geçerlilik şartları

Kaynak: Suna Akten Çürük

Buna göre, bir varlığın finansman destek kredi konusu olabilmesi için şu özellikleri taşıması gereklidir:

1. Alınıp satılması mümkün olan bir varlığın olması (mevcut olmalı)
2. Kredi konusu malın para veya para yerine geçecek (altın, gümüş gibi) ürün olmaması
3. Kredi konusu mal, katılım bankaları prensiplerine uygun şekilde dini açıdan kabul edilebilir olmalı
4. Alıcı ve satıcı arasında alıcının katılım bankasından vekalet almış hali dışında bir anlaşma olmamalıdır.

Finansman desteği sağlanacak emtialar için genel kalıplar yukarıda anlatılmıştır. Desteğin kapsamında, bireysel ihtiyaçlar için konut, araç ve farklı gayrimenkuller örnek

olarak verilirken kurumsal destek kapsamında ise üretim aşamasında ihtiyaç olunan hammaddeler ile üretimde kullanılacak ekipmanlar örnektir (Çürük, 2013, s. 10).

Finansman desteği alamayacak varlıklar, sahipliği mümkün olmayan (gerçekte var olmayan) şeyler, bir değeri olmayan (parasal olmayan) varlıklar, kamu yararına olmayan (zararına olan) mallar, borç niteliği taşıyan şeyler (vergi, ceza, harç, vize ücreti-hac için geçerli değildir) ve dinen yasak olan şeylerdir (Aktepe, 2010, s. 63).

Üretim desteğinin aşamaları ve uygulaması şöyledir:

- Girişimciler malı temin edecek firma ile bir ön anlaşma(protoKol) sağlar,
- Girişimci, katılım bankası tarafından önceden tespit edilen ve kredi limiti çerçevesindeki talebini iletir.
- Daha önceden belirlenmiş olan gerekli teminatlar bankaya verilir.
- Taraflar arasında (katılım bankası ve girişimci) varılacak mutabakat ile geri ödemenin nasıl yapılacağı ve uygulanacak kar oranı belirlenir.
- Banka, firmaya sipariş verir.
- İlgili satıcı firma, siparişi onaylayıp imzalı ve kaşeli formu bankaya, fatura ve sevk irsaliyesi ile birlikte malları teslim eder.
- Katılım bankası ödemeyi yapar.
- Girişimci vade sonunda, borcunu bankaya ödedikten sonra tüm hesaplar kapatılır (Yardımcıoğlu ve Coşkun ve Kocamaz, 2012, s. 124).

Tüm bankalar, tasarruf sahibi bireyler ile yatırımcılar arasında köprü vazifesindeki aracı kurum niteliğindedirler. Bu aşamada kaynakların kullanılış yöntemleri bankaları yapısal olarak birbirinden ayırmaktadır. Konvansiyonel bankalar ve katılım bankaları bu noktada ayrılırlar. Konvansiyonel bankalar, müşterilerine nakit vererek, kredi kullandırma işlemini yaparken, bu işlem için faiz ile birlikte geri ödeme yapmasını bekler. Katılım bankaları ise nakit yerine müşterisinin istediği malı alarak destek sağlar. Ayrıca banka için kaynak ihtiyacı olan kişi ya da kurumun bu kaynağa duyduğu ihtiyacın nedeni, değerlendirme şekli, bir getirisinin olup olmadığı son derece önemlidir (Tenekeci, 2017, s. 59).

Murabaha-finance desteği, geleneksel bankacılık işlemlerinden “kredi” ile benzerlik göstermekle birlikte, nitelik yönünden birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Adı ile özdeşleşen ve finansman ihtiyacı olanlara “destek” sağlayan işlem, ihtiyacının niteliğine bakılmaksızın verilen borç bu iki kavramı birbirinden ayırmak için yeterli görünmektedir. Bu kavramlar arasındaki farklar afarklar şöyledir:

Tablo 2.2 : Finansman desteği ve kredi farkları

Kredi	Finansman Desteği
Kredi işleminde iki taraf vardır bunlar: Banka ve müşteridir.	Finansman desteğinde banka, müşteri ve satıcı olmak üzere üç taraf vardır.
Kredi işleminde müşteri doğrudan parayı alır. Banka müşterinin iradesine karışmaz.	Finansman desteđinde, banka nakit para vermeden, müşterinin talep ettiği mal için ödeme yapar.
Kredi kullanılacak müşteri için kapsamı oldukça geniş tutulmuştur.	Finansman desteği sağlanırken dini kısıtlamalar çerçevesindeki varlıklar sınırlandırılmıştır.
Kredi için alınan fazlalık faizdir ve borç işlemi doğurur.	Finansman desteği bir alışveriş olduğundan alınan fazlalık kar payı olarak verilir.
Kredi işlem limiti müşterinin talebi ve ödeme gücü ile belirlenir. Dolayısıyla yüzde yüz finansman sağlanmış olmayabilir.	Finansman desteği limiti, müşterinin alacağı malın fiyatının tamamı içindir.
Alınan kredinin ihtiyaca uygun değerlendirilmemesi, risk oranını yükseltir.	İhtiyaç doğrultusunda destek alındığından, risk daha azdır.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Bankalar, kredi genel hükümlerince;

Müşteri, Sözleşme ile açılan kredinin kısmen veya tamamen “Kredinin Kurumsal Finansman Desteği Şeklinde Kullanılması” halinde, “Kredinin Kurumsal Finansman Desteği Şeklinde Kullanılmasına” ilişkin hükümler yanında işbu Genel Sözleşme’nin ilgili diğer hükümlerinin aynen geçerli olacağını kabul eder. Şeklindeki sözleşmeyi de müşteriye imzalatırlar.

Murabaha işlemleri uygulamada fazlaca tercih edilen bir yöntem olup, konut ve taşıt desteği bunların başında gelen işlemlerdir. Konut finansman için yapılan işlemlerin aşamaları şöyledir:

- 1. Teklif:** Bu aşamada, müşteri bankaya konut finansmanı için gelir, vade süresi belirlenir. Belirlenen vade müşteri için cazip ise işlem başvuru aşamasına geçer.
- 2. Başvuru:** Bu aşamada, müşteri ile ilgili yapılan istihbarat sonucu, geliri ve harcamaları araştırılırken, kefil istenip istenmeyeceğine karar verilir.
- 3. Limit Tahsil Edilmesi:** Başvurusu değerlendiren müşterinin mali durumuna göre şube yetkisinde olan veya genel müdürlükten alınan onay ile istenilen limit tahsisi yapılır.
- 4. Sipariş veya Vekalet:** Limit tahsisi yapıldıktan sonra sipariş işlemi başlar ancak banka müşterisine vekalet vererek sipariş verecekse, öncelikle vekalet sözleşmesi imzalanır.

5. **Proje Aşaması:** Bu aşamada, müşteriden alınacak ilk ödeme, avans ödemesi veya teminat bilgileri kontrolleri yapılarak, proje banka operasyon birimine aktarılır.

6. **Ödeme Aşaması:** Bilgilerin ve belgelerin kontrolü yapıp, vekalet ve yeni tapu tarihi onaylandıktan sonra, ödeme satıcı hesabına aktarılır.

Ayrıca ödeme garantisi için konut alımında tapuya ipotek konulacağı gibi taşıt finansmanında ruhsata rehin işlemi yapılabilir. Vade bitiminde ödeme tamamlanırsa rehin ve ipotek kaldırılır. Bankalar çeşitli teminatlar ve kefil de isteme yetkisine de sahiptirler. Burada müşteri ile banka arasında kurulacak güven ilişkisi önem kazanmaktadır.

Son yıllarda konut dışında taşıt finansman desteği ülkemizde yaygınlaşmıştır. Uygulama, gerçek kişilerin veya kurumların edinmek istedikleri taşıt, katılım bankası tarafından alınıp, kar payı eklendikten sonra karşılıklı anlaşılmış vadeye göre ödemesi şeklindedir(www.tkbb.org.tr).

BDDK tarafından yayınlanan 2019-Eylül raporuna göre taşıt ve konut finansman verileri tablo 2.3 de verilmiştir.

Tablo 2.3 : Taşıt ve konut finansmanının gelişimi

BDDK Türkiye'de Bankacılık Sektörü Raporu Eylül 2019 Milyar TL

Yıl	Taşıt	Konut	Toplam tüketici krd. (bireysel kk dâhil)
2010	6	62	173
2011	7	75	224
2012	8	86	266
2013	9	111	332
2014	7	126	356
2015	6	144	385
2016	7	164	489
2017	7	192	489
2018	7	188	505
2019/9	6	187	538

Kaynak: TKBB- katılım finans dergisi

Burada konut finansmanının yıllar itibariyle artış gösterdiği görülürken, taşıt finansmanı istikrarlı bir büyüme gösterememiştir. İslam Finansal Hizmetler sanayi kararlılık raporuna göre; Asya ve özellikle Kuveyt gelir akışını çeşitlendirmiş, toplam

gelir ve verimlilik raporuna göre aktif getirisini 2017 yılında 1,7 milyar ABD dolarından 2,6 milyar dolara yükseltmiştir. Bankacılık faaliyetlerinin geniş bir yelpazesi olan mülk alım ve satımı, kiralama ve ticaret gibi gelirlerin %60'ını sağlar. Kalan %40 ise büyük ölçüde hazine ve yatırım faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır. Kişisel emlak finansmanı ve bankalar arası finansman, İslami bankaların toplam varlıklarının yaklaşık %60'ını sağlamaktadır. İşlemlerin çoğu toplam finansman portföyünün %46'sını temsil eden murabaha işleminden yapılırken ikinci sırayı teverrük almaktadır (TKBB, 2015).

Katılım bankalarının murabaha işlemlerinde uygulayacakları kar payı oranları genellikle haftalık oranlar olarak belirlenir. Ancak ekonomik göstergeler ve gelişmeler bu süreyi arttırıp azaltabilir. Bankalar arası güncel kar ve zarar durumları, reel ekonomideki kredi faiz oranları, piyasalarda yaşanan gelişmeler, yıllık enflasyon oranı gibi faktörler kar payı oranını etkileyebilir (Özyurt, 2015, s. 62).

Bu çerçevede murabaha işlemi nasıl fiyatlanır sorusu akla geldiğinde, ilk olarak taraflar için uygun olan hedef kar oranı belirlenmelidir cevabı verilebilir. Ancak hedeflenen kar marjı hassas bir şekilde belirlenmelidir. Düşük belirlenmesi halinde bankanın olası bir zarar durumu yaşaması ihtimali vardır. Yüksek kar marjı müşteri için alternatif bankalara gitme ihtimaline sebep olabilir. Murabaha işleminde fiyatlandırma şöyle yapılır (Yatbaz, 2019, s. 69):

$$\text{Kurum kar payı tutarı} = \text{Alış fiyatı} \times \text{Kar payı oranı}$$

$$\text{Toplam satış fiyatı} = \text{İlk alış bedeli} + \text{Kurum kar payı tutarı} + \text{Kanunen zorunlu bedeller (eksper, sigorta, ipotek masrafı gibi)}$$

Kar payı oranı ile taksit sayısı doğru orantılı olmalıdır. Vade uzadıkça taksit sayısı ve kar payı oranı artar, vade kısa olursa taksit sayısı ve kar azalır. Bunun sebebi, uzun vadede ödenen taksitlerin miktar olarak düşük olması bankanın da faaliyetlerini sürdürmesi için enflasyon gibi etkenlere karşı kendini korumak istemesidir (Yatbaz, 2019, s. 70).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKALARINA YÖNELİK MUHASEBE

DÜZENLEMELERİ

3.1. İSLAMİ MUHASEBE

Muhasebe sözcüğü kelime anlamı olarak “hesap işleri” genel tanımıyla tüm dünyada kabul görmüştür. Muhasebenin gelişiminde özellikle din, ticaret ve teknolojiadaki ilerleme etkili olmuştur. Muhasebe bilimi, İslam hukukunda belirtilen prensipleri dikkate alıyorsa “İslami muhasebe”, almıyorsa “geleneksel muhasebe” olarak adlandırılmaktadır.

3.1.1. İslami Muhasebe Kavramı

İslami muhasebe, kuruluşların faaliyetlerini yürütürken ve tüm işlerini yerine getirirken İslami ilkelere uygun olarak, paydaşlarına doğru ve güvenilir bilgiler sağlayan sürece dayalı bir sistemdir. İslami muhasebe süreci, ölçme, kaydetme, finansal tablolara alma ve sunum aşamalarından oluşur. Hak ve yükümlükler, gerçekleşen tüm değişiklikleri izleyen belirli bir dönem içerisinde olmaktadır. Gerçekleşmiş işlemlerin finansal etkilerinin parasal ifadesine ölçme, finansal etkilerin bir başka olayla sınıflandırılmasına kaydetme, finansal etkilerin raporlanması ve kayıtların açıklanması ise sunum olarak açıklanabilmektedir (Yatbaz, 2019, s. 164).

İslam dininin yönetsel bakış açısı ve muhasebe kavramının paralellik ve benzerlik gösterdiği gözlenmiştir. Her ikisinde de hesap verilebilirlik sözkonusudur. İslami değerlerin başında gelen güven ilkesi muhasebenin temel görevi niteliğinde olmuştur. Bu görevi yerine getiren kişilere de büyük sorumluluklar yüklenmiş, toplum zararına bir faaliyette bulunulmamasından emin olması zorunluluğu getirilmiştir. İslami muhasebe, açıklık(şeffaflık) ilkesine bağlı kalmış, kamu adına çıkarlar korunmuş tam açıklama sağlanmıştır (Yardımcıoğlu, 2012, s. 55)

İslami muhasebe, müşterilerine İslam hukukunda belirtilen prensipler ile kuruluşların yönetilmeleri için kaynak sağlamayı planlayan bir kavram çerçevesidir. Genel olarak ahlaki ve etik davranış kuralları ön planda olup herhangi bir çıkar kavramı yoktur. Adalet ve yardımseverlik, İslami muhasebenin çalıştığı iki temel prensiptir. Her

şartta adalet kavramı toplum içinde sürdürülmelidir. Finansal sistemde her işlem İslam kurallarına ve düzenlemelerine göre yönetilmelidir (AIMS, 2020).

3.1.2. İslami Muhasebenin Tarihsel Gelişimi

Muhasebe, başlangıçta bir uygulamadan ibaret olmuş, bir metod şeklinde belirlenip yayınlandıkça üzerinde çalışmalar, teoriler geliştirilmiş ve yazarlar birbirlerinden etkilenmişlerdir. Ayrıca birçok muhasebe yöntemi kullanılmış, zaman içerisinde teknolojiye gelişmeler ile bu yöntemler son bulmuştur.

Muhasebede ilk kullanılan metodun merdiven yöntemi olduğu ve Abbasi Devleti'nin devlet muhasebe kayıtlarına bakıldığında yönteminin ilk örnekleri olduğu, ardından Moğolların ve İlhanlı Devleti'nin yöntemi geliştirdiği, Osmanlı Devleti'nin 500 yıl bu yöntemi bir devlet muhasebesi ve vakıf muhasebesi yöntemi olarak kullandığı ifade edilmektedir. Merdiven yönteminin, tek taraflı ve çift taraflı kayıt yöntemlerinin karışımı olduğu da elde edilen bilgilerde görülmektedir (Aydemir, Erkan, 2011, s. 111).

İslam dünyasında matematik alanında ilerlemeler ve vekalet verme muhasebenin şekli olarak gelişmesinde önemli rol üstlenmiştir."1363 yılında "Risale-i Felekiyye/Kitab-us Siyagat" isimli el yazması kitapta günümüz muhasebe esasları görülmektedir. Burada "Kitab-us Siyagat" anlam olarak "Muhasebe Kitabı" olarak ifade edilmekte, kamu muhasebesinde belge, defter ve kayıt şekillerinden söz edilmektedir (Sevilengül, 1994, s. 13).

Muhasebede tek taraflı ve çift taraflı olarak kullanılan kayıt yöntemlerinin tarihsel süreçte karşımıza çıktığı görülmüştür. İlk kullanılan metod tek taraflı kaydetme sistemidir. Sadece gelir ve gider kayıt altına alınması buna örnek verilebilir. Kitab-us siyagat(Muhasebe Kitabı) gelir ve giderin yanında nakit giriş çıkışlarının da kaydını tutmuştur. Bu nedenle muhasebe kayıtlarında ilk olarak çift taraflı kayıt sistemi kullanıldığı söylenmektedir (Örten, Kurt ve Torun, 2011, s. 34).

İslami muhasebenin gelişimi için çeşitli kaynaklar İngilizce olarak anlatılmaya başlasa da henüz yeterli bilginin olmadığı söylenmektedir. İslam muhasebesindeki sistemin klasik muhasebe sisteminden daha önce Osmanlı ve Ortadoğu'da kullanıldığı görülmüş ancak Osmanlı devletinde yaşanan gerileme ile geri planda kalmıştır. Hatta Endülüs Emevi Devleti'nin kurulması ile Avrupa'ya gelerek geleneksel muhasebe sisteminin temelini oluşturduğu gözlenmiştir. Müslüman ülkelerin yüksek sermayeye

sahip olmalarının ardından yeniden şekillenerek çağdaş bir hal alan İslami muhasebe, günümüzde tüm dünyada aktif olan İslami finans kuruluşlarında yeniden kullanılmaya başlamıştır (Ağkan, 2018, s. 240).

3.1.3. Geleneksel Muhasebe ve İslami Muhasebe Arasındaki Farklar

Geleneksel muhasebe modern ticaret hukukuna dayanırken, İslami muhasebe nihai amacı, ticari ilişkilerde İslam felsefesini uygulamak maksadıyla Kur'an ve sünnetten yararlanan etik hukuka dayanmaktadır (Financial Islamic, 2020).

- Geleneksel muhasebede sağlanan bilgiler, kaynakları kontrol eden kişilere odaklanmıştır. İslami muhasebede toplanan bilgiler ise kullanıldığı topluma odaklanmıştır. Farklılıklar, her iki muhasebe türünde de ihtiyaç duyulan bilgi türünde nasıl ölçüldüğü, nasıl değerlendirildiği, kaydedildiği ve iletildiği ile ilgilidir,
- Geleneksel muhasebe, ekonomik olaylara ve işlemlere, İslami muhasebe ise sosyo-ekonomik ve dini olaylara ve işlemlere dayanmaktadır. Geleneksel muhasebe esas olarak varlık ve borçları ölçmek ve değerlemek için tarihi maliyeti kullanır. İslami bir bakış açısından, belirli olaylara ve işlemlere ilişkin hem finansal hem de finansal olmayan önlemler ölçülmekte ve raporlanmaktadır.
- Geleneksel muhasebede bilgi kullanıcıları kâr ve zarar tablosu, bilanço ve nakit akış tablosu üzerinde durmaktadırlar. İslami muhasebede bilgi kullanıcıları finansal yapının tümüyle ilgilenmektedir. Bu sebeple kuruluşlar raporlarına likidite, ödeme gücü, alınan riskler ve çevrenin korunması ve hayır faaliyetlerine katkı gibi ek bilgileri açıklamaktadır.
- Geleneksel muhasebede muhasebe kuralları tekniğe dayalı, etik kuralları ise profesyoneldir. İslami muhasebede uygulanan kurallar ahlaki, etik kurallar ise dinidir.
- Geleneksel muhasebe yaklaşımı değer yaklaşımı ile ifade edilir. İslami muhasebe ise etkinlik yaklaşımı içeren bir metottur.

Yukarıda açıklanan farkların yanında benzerlikleride olan geleneksel muhasebe ile İslami muhasebe arasındaki en temel ayırım ahlak ve dünya görüşüdür. Geleneksel muhasebenin kar odaklı, bireysel, teknik ve profesyonellik, İslami muhasebenin ise

makul kar, toplumsal, ahlaki kurallar ile dini etik kuralları üzerine kurulduğu gözlenmiştir.

3.2 KATILIM BANKALARINA YÖNELİK MUHASEBE DÜZENLEMELERİ

Geleneksel bankalardan amacı ve yöntemleri farklı olan katılım bankaları, ister istemez muhasebe sistemlerinde de bazı farklılıklara sahiptir. Ancak katılım bankaları, yeni düzenlemeler, mevzuat, kanun, denetim ve uygulamaya getirilen zorunluluklar ile bu farklılıkları en aza indirmeye çalışmışlardır.

3.2.1. Katılım Bankalarının Muhasebe Uygulamalarında Tarihsel Gelişim

Türkiye’de katılım bankaları, zaman içerisinde gerçekleştirilen yasal düzenlemelerle, bankacılık sisteminde alternatif bir model olmaktan çıkmış, geleneksel bankacılık ile birlikte yol almaya başlamıştır. Kuruluşundan günümüze yasal düzenlemeler ile hukuki statüsü ve muhasebe uygulamalarının tarihsel gelişim süreci Tablo 3.1 de verilmiştir:

Tablo 3.1 : Katılım bankalarının yasal dayanakları/ hukuki statüsü ve muhasebe uygulamalarının tarihsel gelişimi

1983	<ul style="list-style-type: none">16.12.1983 tarih, 7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Özel Finans Kurumları (ÖFK) düzenlemesi yapılarak kuruluşlarına izin verilmiştir.25.02.1984 tarih, 18323 sayılı RG Başbakanlık Hazine ve Dış ticaret Müsteşarlığı karara ilişkin tebliğde ÖFK düzenlemelerinin en kapsamlısını yayımlamıştır.
1984	<ul style="list-style-type: none">ÖFK'lar Asgari beş ortağı kurucu olmak koşuluyla en az 100 ortaklı A.Ş.niteliğinde olup TTK ve VUK gereğince tutulması ve saklanması gereken defter ve beyannamelere uymak zorundadır.21.03.1984 tarih, 18348 sayılı RG ve TCMB 1 no.lu tebliğ ile ÖFK başvuru esasları belirtilmiştir.
1985	<ul style="list-style-type: none">1984 yılında kuruluş izni alan 1985 yılında faaliyete başlayan ilk ÖFK Albaraka Türk Özel Finans Kurumu 'dur.Faisal Finans Kurumu faaliyetlerine başlamışlardır.
1986	<ul style="list-style-type: none">“Bankalar İçin Tekdüzen Hesap Planı” 1986 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır.
1991	<ul style="list-style-type: none">91/ 21009 sayılı RG, ÖFK kurulmasına ilişkin 83/7506 sayılı kararnamede değişiklik yapılmasına dair 91/ 2130 sayılı Bakanlar Kurulu kararı yayınlanmıştır.Anadolu Özel Finans Kurumu kurulmuştur.
1992	<ul style="list-style-type: none">27.05.1992 tarih 21009 sayılı RG yayınlanan TCMB 2 no.lu tebliğ ile ÖFK katılma hesaplarında vadeler belirlenmiştir.92/21447 sayılı RG Muhasebe Sistemleri Uygulama Genel Tebliği(MSUGT) yayımlanmıştır. 4. madde b) bendinde ÖFK'lar muhasebe kavram ve politikalarına uymak şartı ile kapsam dışı kabul edilmiştir.
1994	<ul style="list-style-type: none">13.01.1994 tarih, 21817 sayılı RG , ÖFK kurulmasına ilişkin 83/ 7506 sayılı kararnamede değişiklik yapılmasına ilişkin 93/5104 sayılı Bakanlar Kurulu

	<ul style="list-style-type: none"> kararı, 02.06.1944 tarih 21948 sayılı RG, TCMB 3 no.lu tebliğ 'de Blokaj ile ilgili değişiklik yayımlanmıştır.
1995	<ul style="list-style-type: none"> 27.01.1995 tarih, 22184 sayılı RG TCMB 4 no.lu Tebliğ yayımlanmıştır. İhlas Finans Kurumu kurulmuştur ÖFK birliği vakfi kurulmuştur.
1997	<ul style="list-style-type: none"> 11.01.1997 tarih 22874 sayılı RG ÖFK'nın şube açma esaslarına ilişkin Hazine Müsteşarlığı Tebliği yayımlanmıştır. 11.01.1997 tarih 22874 sayılı RG Hazine Müsteşarlığı'nın ÖFK kurulması hakkındaki 83/7506 sayılı kararnameye ilişkin sermaye tabanı/risk ağırlıklı varlıklar ve gayrinakdi yükümlülükler ile standart rasyosu Tebliği yayımlanmıştır 26.11.1997 tarih 23182 sayılı RG TCMB 5 no.lu Tebliğ
1998	<ul style="list-style-type: none"> 23277, 23263, 23474, 23540(mükerrer) sayılı RG ile Kararnamede değişiklikler yapılmıştır. 23515 sayılı RG ile TCMB 8 no.lu Tebliğ yayımlanmıştır.
1999	<ul style="list-style-type: none"> 4389 sayılı Bankalar Kanununun 3. maddesindeki değişiklik ve 23736 sayılı RG ile BDDK kurulmuştur. Bankalar için kuruluş izni Bakanlar Kurulu'ndan BDDK'ya verilerek BDDK karar organı olarak belirlenmiştir ÖFK'lar yapısı itibariyle (bazı maddeler hariç olmak üzere) yönetim, denetim ve uygulamada kanunun gerektirdiklerini yerine getirmekle yükümlüdürler. 19.12.1999 tarih 23911 sayılı RG ile ÖFK lar 4389 sayılı Bankalar Kanuna tabi olmuşlardır.
2001	<ul style="list-style-type: none"> 2001/3138 sayılı Birlik statüsünün yürürlüğe konulması ile Özel Finans Kurumları Birliği kurulmuştur. İhlas Finans Kurumu'nun faaliyeti BDDK tarafından durdurulmuştur.
2005	<ul style="list-style-type: none"> 01.11.2005/ 25983 sayılı RG 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 2. maddesinde "Türkiye'de kurulu MB, Katılım Bankaları, KYB, TBB,TKBB,BDDK, TMSF ile bunların faaliyetleri bu kanun hükmüne tabidir" şeklinde açıklanan tanım ile ÖFK'lar "Katılım bankası" olarak tanımlanmıştır. 5411 Sayılı kanun 37.maddeye göre bankalar muhasebe sistemlerinde tekdüzeni uygulamak, gerçek mahiyetlerine uygun muhasebeleştirme, finansal tablolarını anlaşılır ,karşılaştırılabilir ve doğru şekilde düzenlemek zorundadır.
2006	<ul style="list-style-type: none"> 01.11.2006 tarih 26333 sayılı RG ile Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik yayımlanmıştır. 2005/25702 sayılı RG TMSK 1 sıra no.lu Tebliğ ile kavramsal çerçevede belirtilen esaslara uygun muhasebeleştirme esastır.Bankalar yılsonu ve üç aylık dönemlerde konsolide finansal tablolarını zamanında paylaşmak zorundadırlar. Tekdüzen hesap planı ve izahnamesi bölümünde 2002/ 24793 sayılı mükerrer RG Muhasebe Uygulaması Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.
2011	<ul style="list-style-type: none"> 2.11.2011 tarih, 660 sayılı KHK ile Kamu Gözetimi ve denetimi alanında uluslararası gelişmeler gereği TTK uyarınca belirlenen bağımsız denetim alanını düzenlemek üzere Kamu Gözetimi Kurumu kurulmuştur.

Kaynak: TKBB, Resmi Gazete, BDDK, Tebliğ, KHK yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

5411 sayılı kanun hükümleri uyarınca “banka” ünvanını alan katılım bankaları, yürürlüğe konulan tebliğ ve yönetmeliklerdeki alt düzenlemelerin, mevduat ve kalkınma ve yatırım bankalarına ilişkin tekdüzen hesap planı (THP) tebliği hariç tümüne tabi olmuştur. Hatta düzenlemelerin bazı bölümlerinde katılım bankalarına özgü işlem ve uygulamalara ilişkin özel hükümler yer almıştır.

BDDK THP yönetmelik ve tebliğleri yayımlayan, denetim ve gözetim etkinliğini artırma yönünde çalışmalar yapan, kamu tüzel kişiliği olan, idari ve mali yönden

yönetme yetkisi bulunan bir otoritedir (BDDK, 2020). Kurul tarafından (kanun ile belirlenen BDDK) tüm bankalar (mevduat, kalkınma ve yatırım ve katılım) için muhasebe ve raporlamalarına ilişkin tek düzeni sağlamak amacıyla çıkarılan yönetmeliklerin tarihsel gelişimi Tablo 3.2. 'de şöyle özetlenmiştir.

Tablo 3.2 : Tekdüzen hesap planına ilişkin BDDK düzenlemelerinin tarihsel gelişimi

2006	<ul style="list-style-type: none"> 01.11.2006 tarih, 26333 no.lu RG "Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" ile faaliyetlerin muhasebeleştirilmesi, finansal tablolar, raporlar ve THP yayımlanmıştır. Böylece MSUGT yürürlükten kalkmıştır.
2008	<ul style="list-style-type: none"> 21.12.2008 tarih 27087 nolu RG da yayımlanan yönetmelik ile 2006 yılında yayımlanan yönetmelikte 5.7.8 ve 14. maddelerde bazı değişiklikler yapılmıştır.
2013	<ul style="list-style-type: none"> 31.12.2013 tarih 28868 nolu RG yayımlanan yönetmelik ile ilk yayımlanan yönetmeliğin 14. maddesinde değişiklik yapılmıştır.
2015	<ul style="list-style-type: none"> 23.10.2015 tarih, 29511 nolu RG ie yayımlanan yönetmelikte değişiklik yapılmıştır.
2017	<ul style="list-style-type: none"> 26.01.2007 tarih 26415 sayılı RG mükerrer sayıda Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ'in yanında Katılım Bankaları Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi hakkında Tebliğ'de yayımlanmıştır.
2019	<ul style="list-style-type: none"> 02.04.2019 tarih 30733 nolu RG ile 01.08.2019 tarih ve 30849 nolu RG ile 2006/26333 yayımlanan yönetmelikte değişiklik yapılmıştır. Ayrıca Tekdüzen hesap planı yönetmeliğinde değişiklik yayımlanmış, Katılım bankaları Tekdüzen Hesap Planında değişiklik yayımlanana kadar eski hesap planı kullanılmasına karar verilmiştir.

Kaynak: BDDK ve RG yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Muhasebe sisteminde standartlaşmanın sağlanması, finansal tablo okuyucuları, yöneticiler ve ilgili kuruluşların karar almalarına yardımcı olmaktadır. Mali tabloların hazırlanmasına yol gösteren İslami muhasebe standartları, 1991 yılında kurulan AAOIFI tarafından hazırlanmıştır. AAOIFI uluslararası bir kuruluş olup, muhasebe, denetim, etik ve yönetim, islami finans alanlarında 100 standart yayınlamıştır AAOIFI örgütsel yapısı Mütevelli Heyeti, Yürütme Komitesi ve Genel Sekreterlikten oluşan **Genel Kurulu**, Muhasebe Kurulu, Şariat, Yönetim ve Etikten oluşan **Teknik Kurulu'ndan** oluşur (AAOIFI, 2020).

AAOIFI amaç ve hedefleri :

- İslami finans kurumları ile ilgili muhasebe ve denetimi geliştirmek
- İslami finans kurumları ve uygulamaları ile ilgili muhasebe ve denetim düşüncelerini, eğitim, seminer, periyodik bülten yayımlanması, araştırma yoluyla geniş kitlelere yaymak

- İslami finans kurumları için muhasebe ve denetim standartlarını hazırlamak, ilan etmek ve yorumlamak ve standartları revize etmektir (www.aaofii.com).

AAOIFI finans, bankacılık, şeriat alanlarındaki uzmanlar tarafından, islami finans kuruluşlarına islami perspektif çerçevesinde standart geliştirip revizyon süreçlerini yürütmektedir. Kurumun temel amacı; İslam'ın (Şeriat) öğretileriyle çağdaşlığı birlikte yorumlamaktır.

Muhasebe standartlarını belirleyen ve bağımsız bir kurum olan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) ve AAOIFI tarafından yayınlanan ilkeler, ülkemizde ilk olarak Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK) aracılığıyla sunulmuştur. TMUDESK mali tablolarını Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS)'na göre şeffaflık ve tutarlılığı artıracak nitelikte hazırlanması amacıyla Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) yayımlamıştır. Standartlara uyum sürecindeki görevi Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) devralmış, uluslararası platformda yayımlanan standartları çevirerek Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) ve Türkiye Muhasebe Standartları (TMS)'ni kullanıcılara sunmuştur (Yatbaz, 2019, s. 151).

Finansal piyasalarda da Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından hisse senetleri borsalarda ve diğer piyasalarda işlem gören tüm işletmelerin konsolide mali tablolarına yönelik muhasebe standartları yayımlamıştır. Gelişen teknoloji ile ilerleyen muhasebe tekniklerini içeren ve kendinden önce yayımlanmış tüm standartları yürürlükten kaldıran son kurum, 660 sayılı KHK ile kurulan KGK'dır.

KGK'nın amacı; standart oluşturmak ve yayımlamak, gerekli güveni ve kaliteyi sağlamak, bağımsız denetim birliği oluşturmak, denetim standartları yayımlamak ve bağımsız denetçileri belirlemektir.

3.2.2. Faizsiz Finans Muhasebe Standardı (FFMS) 28- Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar

Katılım bankaları için finansal muhasebe standartlarının geliştirilmesi çalışmaları 1987'de başlamış ve bu alanda birçok çalışma hazırlanmıştır. 1 Ocak 2020 ve sonrası için yürürlüğe girmesi planlanan ve KGK tarafından Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (FFMS), Faizsiz Finans Muhasebe rehberi ve kavramsal çerçevede, kuruluşların muhasebe uygulamaları ve finansal raporlamanın temel amaçları yer almıştır. 2019 yılında yayımlanan FFMS şöyledir: (KGK, 2018) :

- FFMS 1- Finansal Tablolarda Genel Sunum ve Açıklama”
- FFMS 3- Mudârebe Finansmanı
- FFMS 4- Müşareke Finansmanı
- FFMS 7- Selem ve Alt Selem Finansmanı
- FFMS 8- İcare ve İcare Müttehiye Bittemlik
- FFMS 9- Zekat
- FFMS 10-İstisna ve Alt İstisna
- FFMS 14-Yatırım Fonları
- FFMS 16-Yabancı Para İşlemleri ve Yurtdışındaki İşletmeler
- FFMS 18-Geleneksel Finas Kuruluşları Tarafından Sunulan Faizsiz Finans Hizmetleri
- FFMS 21-Varlıkların Transferine İlişkin Açıklamalar
- FFMS 22-Bölgümlere Göre Raporlama
- FFMS 23-Konsolidasyon
- FFMS 24-İştiraklerdeki Yatırımlar
- FFMS 26-Gayrimenkul Yatırımları
- FFMS 27-Yatırım Hesapları
- FFMS 28-Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar
- FFMS 30-Değer Düşüklüğü, Kredi Zararları, Ekonomik Açıdan Dezevantajlı Taahhüt
- FFMS 31-Yatırım Vekaleti (EI-Vekâle Bi’l İstithmar)
- FFMS 33-Sukuk, Pay ve Benzerei Araçlara Yapılan Yatırımlar
- FFMS 34-Sukuk Sahipleri İçin Finansal Raporlama
- FFMS 35-Risk Yedekleri

Murabaha işlemleri katılım bankaları tarafından en yaygın kullanılan ve en etkili sözleşmeler olup banka finansal tablolarında da çok önemli bir yere sahiptir. Murabaha peşin satışla gerçekleştirilebilir olsa da vadeli olarak kullanımı bankalar tarafından daha yaygın şekilde kullanılmaktadır. FFMS- 28 standardı ile katılım bankaları tarafından gerçekleştirilen murabaha satışlarına yönelik işlemlerin ölçümüne, açıklanmasına ve finansal tablolara alınmasına ilişkin muhasebe kuralları belirlenmiştir. Böylelikle daha önceden yayımlanmış olan FFMS 2 “Murâbaha ve Satın Alma Emriyle Murâbaha” ile FFMS 20 “Vadeli Satış” standartları da yürürlükten kalkmıştır (KGK, 2018).

Piyasa katılımcılarının geri bildirimleri ile genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinde yapılan güncellemeler, mevcut tüm standartların kapsamlı bir şekilde revize edilmesinin gerekli olduğunu göstermiştir. Murabaha ve vadeli işlemler standardı da gözden geçirilerek revize edilmiş, önceki standartlarda bahsi geçmeyen murabaha satış işlemlerinde alıcı tarafın uygulayacağı muhasebe düzenlemelerine de yer verilmiştir. Standart, teverrük ve emtia murabahası işlemleri ile özkaynak araçları veya sukuk gibi yatırım araçlarına yapılan yatırımlar için uygulanmamaktadır (KGK, 2018).

Bankaların finansal tablolarında stoklar, ilk kez elde edilme maliyeti üzerinden kayda alınmaktadır. Stok maliyeti, stokun mevcut durumuna getirilmesi ve satın alınması için katlanılan tüm maliyetleri içermektedir. Stokların murabaha ve vadeli satış sözleşmesi kapsamında satılması durumunda ise “alacaklar” ve “hasılat” olarak finansal tablolarına alınmaktadır. Alacaklar ve hasılat tutarı fatura bedeli üzerinden finansal tablolara alınarak muhasebeleştirilir. Stoklar sonraki ölçümlerde maliyet değeri ile net gerçekleşebilir değeri üzerinden düşük olan ile ölçülmektedir. Stoklarla ilgili olarak ilave maliyetler, ortaya çıktıkları dönemde gelir tablosuna alınmaktadır. Alacakların sonraki ölçümlerinde, ödenmemiş tutarlar üzerinden (varsa kredi zarar karşılıkları düşülürerek) izlenir. Burada ödenmemiş tutar, alacakların (brüt tutar) tahsilatlar ve varsa, iskonto ve indirimler dâhil diğer düzeltmeler yapıldıktan sonra kalan tutarı ifade etmektedir.

Alacak veya stoğun finansal tablo dışı bırakılması ancak “*bu varlıklara ilişkin ekonomik fayda akışının beklenmemesi*” kriterini sağlaması ile mümkündür. Bu nedenle stoklar; satış yapılması, çalınması, kaybolması ya da teknolojik eskimeye maruz kalması ve alıcısının olmaması gibi ekonomik fayda sağlama kapasitesini yitirmesi durumlarında finansal tablo dışı bırakılırlar. Alacaklar; borcun tamamının ödenmesi, borçların ödeme gücünün yitirilmesi nedeniyle tahsil edilemeyecek alacaklar ve alacakların hibe edilmesi durumlarında finansal tablo dışı bırakılmaktadır.

3.2.3. Katılım Bankalarının Muhasebe Politikaları

Katılım bankalarının geleneksel bankacılığa göre nispeten daha yeni olması, faaliyet gösterdikleri toplumlarda karşılaştıkları zorluklar, onları muhasebe standartlarını geliştirilebilecekleri ve uygulayabilecekleri en uygun yöntem ve politika aramaya yöneltmiştir. Katılım bankalarıyla çalışan tarafların alacakları ekonomik kararlar için bu bilgilerin gerçek ve şeffaf olması büyük önem taşımaktadır. Bu

durumun ekonomik kaynakların dağıtımında ve toplumsal fayda üzerinde de önemli bir etkisi olduğu görülmektedir (FFMS 1, 2019, s. 2).

FFMS - (1) genel hükümler 3/4 'te katılım bankaları için muhasebe politikaları ; *“Muhasebe” politikaları katılım bankasının yönetimi tarafından finansal tabloların hazırlanması ve yayımlanmasında kullanılan muhasebe ilke, esas, kural ve yöntemlerini” ifade eder.*” şeklinde açıklanmıştır.

Aynı standartta 3/4 b) de katılım bankalarının”açıklanması gereken muhasebe politikaları”ise şöyledir: “Finansal tablolar, söz konusu tabloların hazırlanması ve yayımlanması için kullanılan önemli muhasebe politikalarının açık ve öz bir tanımını içerir. Bu açıklama asgari olarak, aşağıdaki koşullarda uygulanan önemli politikaları içerir”

1. Kabul gören alternatif muhasebe yöntemleri arasında bir seçimi yansıtan muhasebe politikaları (örneğin, kullanılan amortisman yöntemi).
2. Varsa katılım bankasının yönetimi tarafından kullanılan fakat katılım bankaları için finansal muhasebe kavramlarıyla tutarlı olmayan muhasebe politikaları.
3. Hasılat, kazanç ve kayıpların finansal tablolara alınması için katılım bankasının yönetimi tarafından kullanılan muhasebe politikaları.
4. Katılım bankasının yönetimi tarafından şüpheli alacakların finansal tablolara alınması ve belirlenmesi ile borçların kayıttan düşülmesi için kullanılan muhasebe politikaları.
5. Uygulanabilir olması durumunda, bankanın yönetimi tarafından varlık, yükümlülük ve kısıtlı yatırımların nakit benzeri değerlerine göre yeniden değerlendirilmesi için kullanılan politika, esas ve yöntemler.
6. Varlık, yükümlülük ve yeniden yatırımların nakit benzeri değerine göre yeniden değerlendirilmesi zorunlu değilse, kısıtlanmamış yatırım hesaplarının ve benzerlerinin (ya da kısıtlı yatırım hesaplarının ve benzerlerinin) sahiplerinin özkaynaklarının değerinin belirlenmesinde tarihi maliyet esasının kullanılması.
7. Katılım bankasının yönetimi tarafından, varsa bağlı ortaklıkların finansal tablolarının konsolidasyonunda kullanılan muhasebe politikaları.””

Buradan da anlaşılacağı üzere bankanın seçmiş olduğu yöntem, finansal durumunu özetleyerek kullanıcılara sunacağı tüm raporların öncüsüdür. Ayrıca, finansal

tablolarında açıklanmak şartı ile katılım bankaları, muhasebe politikalarında gerekçeli olarak değişiklik yapabilirler.

3.2.4. Katılım Bankaları Hesap Planı ve Finansal Tabloları

Katılım bankaları finansal durumlarını, muhasebe standartları ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 37. Maddesindeki usul ve esaslar ile kendilerine özgü tek düzen hesap planına uygun şekilde raporlamak durumundadırlar (5411 sayılı Kanun).

Katılım bankasında yaşanan fiili değişikliklerin, kullanıcılar tarafından karşılaştırma yapılabilmesi amacıyla, finansal tablolarında cari dönem ve önceki döneme ait veriler yer almaktadır. Ayrıca kullanıcılar için ihtiyaca uygun, güvenilir ve yeterli hale getirmek amacıyla söz konusu tablolarda gerekli olan tüm bilgiler açıklanmaktadır.

FFK, Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve’de belirtildiği şekilde finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu bilgilerin sağlanmasına yardımcı olacak her türlü tablo, rapor ve diğer veriler yer alır.

3.2.4.1. Hesap Planı

Katılım Bankalarının “*Katılım Bankaları Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ*” 4.maddede gruplandırılan hesap planı şöyledir:

- 0 DÖNEN DEĞERLER
- 1 KREDİLER
- 2 YATIRIM AMAÇLI DEĞERLER VE DİĞER AKTİFLER
- 3 TOPLANAN FONLAR VE DİĞER YABANCI KAYNAKLAR
- 4 ÖZKAYNAKLAR
- 5 KÂR PAYI GELİRLERİ
- 6 KÂR PAYI GİDERLERİ
- 7 KÂR PAYI DIŞI GELİRLER
- 8 KÂR PAYI DIŞI GİDERLER
- 9 BİLANÇO DIŞI HESAPLAR

FFMS-1 Genel Hükümler 2/1 de katılım bankalarınca yayımlanması gereken tam set finansal tablolar ise şöyledir:”

- Finansal durum tablosu,
- Gelir tablosu,

- Nakit akış tablosu,
- Ortaklara düşen özkaynaklar değişim tablosu veya dağıtılmamış kârlar tablosu,
- Kısıtlı yatırımlar değişim tablosu,
- Zekât ve sadaka fonunun kaynakları ve kullanımları tablosu (banka Zekâtı toplama ve dağıtma sorumluluğunu yüklendiğinde),
- Karz fonunun kaynakları ve kullanımları tablosu,
- Finansal tablo dipnotları

Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve’de belirtildiği şekilde finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu bilgilerin sağlanmasına yardımcı olacak her türlü tablo, rapor ve diğer veriler yer alır.

Katılım bankası finansal tablolarında, kullanılan para birimi ve yabancı para birimi cinsinden işlemleri kullanılan para birimine çevirmek için kullanılan yöntem de açıklanmaktadır.

3.2.4.2. Finansal Durum Tablosu

FFMS-1 de katılım bankaları için örnek uygulamalar yer almıştır (FFMS-1 Genel hükümler, 2019, s. 11). Buna göre finansal tablonun tarihi, banka veya FFK adı, para birimi ve karşılaştırmalı olarak cari dönem ve bir önceki dönem verileri tablonun genel çerçeve olması gereken bilgileridir. Ayrıca finansal durum tablosu, katılım bankasının varlıklarını, yükümlülüklerini, kısıtlanmamış yatırım hesabı ve benzerlerini, özkaynaklarını ve banka ortaklarına düşen özkaynaklarını içermektedir.”

Varlıklar, dönen ve duran olarak, yükümlülükler kısa ve uzun vadeli olarak değil, yapılarına göre gruplandırılır ve her gurubun nisbi likiditesine göre gösterilerek finansal durum tablosunda sunulur. Yatırımlar tabloda örneklendiği gibi birleştirilerek toplam yatırımlar kalemi ortaya çıkmıştır. Örneği Tablo 3.3 de belirtilmiştir.

Tablo 3.3 : Finansal durum tablosu örneği- varlıklar

(Banka veya Kuruluşun Adı)
xxx Tarihli Konsolide Finansal Durum Tablosu
xxx (yıl) xxx (geçen yıl)

	Dipnot	xxx (yıl) Para Birimi	xx (geçen yıl) Para Birimi
Varlıklar:			
Nakit ve Nakit Benzerleri	8	95,041,890	51,281,906
Satış Alacakları	9	3,804,889	875,556
Yatırımlar:			
Yatırım amaçlı menkul kıymetler	10	14,850,000	15,000,000
Mudârebe finansmanı	11	10,000,000	1,500,000
Müşâreke yatırımları	12	-	5,000,000
Katılımlar	13	102,500,000	102,500,000
Stoklar	14	-	2,000,000
Gayrimenkul yatırımları	15	58,500,000	71,750,000
Kiralanın varlıklar	16	89,000,000	94,500,000
İstisna'	17	-	1,000,000
Diğer Yatırımlar			
-		-	-
-		-	-
-		-	-
Toplam Yatırımlar	18	274,850,000	293,250,000
Diğer Varlıklar	19	322,000	15,510,000
Duran Varlıklar (net)	20	24,870,500	26,070,000
Toplam Varlıklar		398,889,279	386,978,462

Kaynak: KGK (FFMS-1 Genel Hükümler)

Tablo 3.4 de verilen örneğe göre finansal durum tablosunun yükümlülükler kısmında: Cari hesaplar, tasarruf hesapları ve diğer hesaplar ile diğer bankaların mevduatları, selem borçları, istisna borçları, açıklanmış fakat dağıtılmamış kârlar, ödenecek zekât ve vergiler ile diğer borç hesapları yer alır. Kısıtlanmamış yatırım hesap sahiplerinin özkaynakları, azınlık payları, toplam yükümlülükler, ortaklara düşen özkaynak (ödenmiş sermaye, yedekler ve dağıtılmamış kar) ayrı ayrı kalemler halinde tabloda sunulur. Tablonun en altında tüm yükümlülükler toplanarak bankanın finansal durum performansına örnek teşkil eder.

Stoklarda, bir varlığın Net Gerçekleşebilir Değeri (NGD) varlığın kayıtlı değerinden düşük ise açıklanmaktadır. Bununla birlikte, beklenen tüm zararlar makul olarak ölçülebilir oldukları zaman finansal tablolara alınmaktadır. Varlık ve yükümlülüklerin yeniden değerlendirilmesinde tahmini nakit benzeri değerleri kullanıldığında, finansal durum tablosuna tahmini nakit benzeri değerleriyle yansıtılan varlıkların tarihi maliyeti ya da yükümlülüklerin tarihi tutarları açıklanmaktadır.”

NGD ”“işin normal akışı içinde, tahmini satış fiyatından, tahmini tamamlanma maliyeti ve satışı gerçekleştirmek için gerekli tahmini satış giderleri toplamının, düşürülmesiyle elde edilen tutar” olarak tanımlanmaktadır.”

Tablo 3.4 : Finansal durum tablosu örneği-yükümlülükler

(Banka veya Kuruluşun Adı)
xxx Tarihli Konsolide Finansal Durum Tablosu
xxx (yıl) xxx (geçen yıl)

	Dipnot	xxx (yıl) Para Birimi	xx (geçen yıl) Para Birimi
Yükümlülükler, Kısıtlanmamış Yatırım Hesapları, Azınlık Payı ve Ortaklara Düşen Özkaynaklar			
Düşen Özkaynaklar			
Yükümlülükler:			
Cari hesaplar ve tasarruf hesapları	21	18,550,000	15,400,000
Bankalar ve finansal kuruluşlar için cari hesaplar		1,200,000	1,200,000
Borçlar	22	936,112	133,611
Önerilen kâr payları		5,000,000	5,000,000
Diğer yükümlülükler	23	5,069,750	2,192,321
Toplam yükümlülükler		30,755,862	23,925,932
Kısıtlanmamış Yatırım Hesabı Sahiplerinin Özkaynakları	23,34	7,838,500	6,572,000
(Standardın 42'inci paragrafı)			
Azınlık Payları		3,450,600	3,240,550
(Standardın 43'üncü paragrafı)			
Toplam Yükümlülükler, Kısıtlanmamış Yatırım Hesapları ve Azınlık Payları		42,044,962	33,738,482
Ortaklara Düşen Özkaynaklar			
Ödenmiş sermaye	25	350,000,000	350,000,000
Yedekler	26	3,368,864	1,649,796
Dağıtılmamış kârlar		3,475,453	1,599,184
Toplam Ortaklara Düşen Özkaynaklar (Standardın 44'üncü paragrafı)		356,844,317	353,248,980
Toplam Yükümlülükler, Kısıtlanmamış Yatırım Hesapları, Azınlık Payları ve Ortaklara Düşen Özkaynaklar		398,889,279	386,987,462

Kaynak: KGG (FFMS-1 Genel Hükümler)

3.2.4.3. Gelir Tablosu

Bankanın bir diğer performans göstergesi olan gelir tablosunda ise faaliyet dönemi ile yatırımlara ilişkin yapılan hasılat ve kazanç, gider ve kayıplar türüne göre açıklanan bilgiler şunlardır: “

- Yatırımlardan elde edilen kazanç ve hasılat,
- Yatırımlardan kaynaklanan gider ve zararlar.
- Yatırımlardan elde edilen kâr /zarar,
- Mudârib olarak bankanın payı öncesi kısıtlanmamış yatırım hesabı sahiplerinin yatırımlardan kaynaklanan kârdaki veya zarardaki payı,
- Katılım bankasının yatırımlardan kaynaklanan kârdaki veya zarardaki payı,
- Mudârib olarak katılım bankasının kısıtlanmamış yatırım kar veya zarar payı,
- Mudârib olarak katılım bankasının kısıtlı yatırım kârlarındaki payı,
- Yatırım temsilcisi olarak katılım bankasının kısıtlı yatırımlar için sabit ücreti,
- Diğer hasılat, gider, kazanç ve kayıplar,
- Genel yönetim giderler,

- Zekât ve vergi öncesi net kâr ya da zarar,
- Zekât ve vergiler,
- Net kâr ya da zarar. “

3.2.4.4. Nakit Akış Tablosu

Nakit akış tablosunda dönem ile esas faaliyetlerden, finansman ve yatırım faaliyetlerinden kaynaklanan nakit akış kategorileri arasındaki ayırım yer almaktadır.

3.2.4.5. Ortaklara Düşen Özkaynaklar Değişim Tablosu veya Dağıtılmamış Kârlar Tablosu

Ortaklara düşen özkaynaklar değişim tablosunda (dağıtılmamış kârlar tablosunda) tabloların kapsadığı dönem açıklanmaktadır. Ayrıca dönem başı ödenmiş sermaye, ortakların dönem içindeki sermayeye katkıları, döneme ilişkin kâr/zarar, dönem içinde ortaklara yapılan dağıtımlar, yasal yedekler, dönem sonu dağıtılmamış kârlar yer almaktadır.

3.2.4.6. Kısıtlı Yatırımlar Değişim Tablosu

Kısıtlı yatırımlar değişim tablosu, tablonun kapsadığı dönemi açıklamaktadır. Tabloda finansman kaynaklarına ve yatırım portföylerinin türüne göre kısıtlı yatırımlar yer almaktadır.

3.2.4.7. Zekât ve Sadaka Fonunun Kaynakları ve Kullanımları Tablosu (Banka Zekâtı Toplama ve Dağıtma Sorumluluğunu Yüklendiğinde)

Zekât ve sadaka fonunun kaynakları ve kullanımları tablosunun Katılım bankasının Zekât ödeme sorumluluğu ile kısıtlanmamış yatırım hesabı sahipleri adına Zekât toplama ve verme faaliyetinde bulunup bulunmadığı açıklanmaktadır. Ayrıca diğer fon kaynakları ile bu fondan dönem içerisinde ödenen fonlar ve dönem sonunda mevcut olan fonlar açıklanmaktadır.

3.2.4.8. Karz Fonunun Kaynakları ve Kullanımları Tablosu

Dönem başında mevcut olan fon ve Karz bakiyeleri ile dönem içerisinde fona katkı olarak sağlanan fon tutarları ve kaynakları detaylı olarak açıklanmaktadır. Dönem

sonunda ise kalan Karz bakiyeleri ve kullanılabilir fonların bakiyeleri türüne göre açıklanmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MURABAHA İŞLEMLERİNDE MUHASEBE UYGULAMALARI

4.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Çalışmanın amacı, konvansiyonel bankalardan öz yönünden farklılıkları bulunan katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerinden biri olan murabaha işleminde muhasebenin uygulamalarıdır. Murabaha işleminin mevcut düzenlemeler ile kendilerine özgü hesap planı içerisinde yer alan alt hesaplar kullanılarak nasıl muhasebeleştirildikleri incelenerek, FFMS- 28 standardına göre nasıl muhasebeleştirilecekleri örnek kurgulanarak anlatılmaya çalışılmıştır.

4.2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Finansal bilgi kullanıcıları; işletmenin karlılığını belirlemede, finansal tablolardan ve bu tablolardan oluşan oranlardan yararlanırlar. Finansal tablolarda önemli bir ağırlığa sahip olan vadeli işlemler, karlılık üzerinde de etkili bir varlık olmuştur. Vadeli işlem niteliğinde değerlendirilen murabaha işlemleri kullanılan diğer fon toplama yöntemlerinden çok daha fazla işlem gördüğünden katılım bankaları için ayrı bir öneme sahiptir.

Faizsizlik terimi, bankacılık sistemine öz, niyet, sosyal sorumluluk ve toplumsal temelliliğin hakim olduğu bir sembol olmuştur. Bu sembolü içinde barındıran hizmetleri kullanan katılım bankaları, kimleri ve neyi finanse edeceği noktasında oldukça titiz davranarak, finans endüstrisi içinde kendilerine yer bulmuşlardır. Katılım bankacılığının finans sektörü içerisinde analizi yapılırken, muhasebe birimi de ön plana çıkararak önemli hale gelmiştir. Küreselleşme ile birlikte muhasebe sisteminde de gelişmeler yaşanmış, uluslararası alanda yaşanan gelişmelere ve rekabet ortamına katılmak adına yayımlanan standartların da önemi ortaya çıkmıştır.

KGK tarafından hazırlanan standartların, hali hazırda isteğe bağlı olarak uygulanması öngörülmüştür. Katılım bankalarınınca uygulanan THP içerisinde, hangi hesapların nasıl kullanılacağı netlik kazanmaması ve yeni alt hesaplar için yapılan hazırlıklara destek olma çabaları bu çalışmanın da önemini arttırmaktadır.

4.3. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

TMS-TFRS ve KGK standartlarına göre murabaha işlemlerinin sunulması durumunda oluşacak farklılıkların neler olabileceği noktası çalışmanın esasını oluşturmaktadır. Çalışmada öncelikle katılım bankalarının mevcut düzenlemeler ile bireysel ve kurumsal murabaha işlemlerini finansal tablolarına aldığında hangi hesap gruplarını kullandığı örneklenmiştir. Ardından FFMS- 28 ile getirilen yenilikler, kurgulanan örnek üzerinden muhasebeleştirilmiş, KGK tarafından genel çerçevesi belirlenen genel hükümlere göre boş hesaplar önerilmiştir. Murabaha yöntemi ile sözleşme imzalayan diğer taraf (alıcı) açısından yapılan muhasebe kayıtları iki örnek üzerinden anlatılmaya çalışılmıştır.

4.4. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE KISITLARI

Çalışmanın yöntemi nitel bir araştırma yöntemi olan “örnek olay çalışmasıdır”. Örnek olay çalışmaları, bir program, bir kişi, bir işlem, bir süreç, bir kurum ya da bir sosyal grup gibi spesifik bir olguyu derinlemesine araştırmak için oldukça elverişli bir yöntem olup, murabaha işlemleri ve muhasebe sürecini detaylı yorumlamada kullanılacaktır. Örnekler bir katılım bankasının katkıları ile hem bireysel hem de kurumsal olarak yorumlanmıştır. Alıcı tarafın kurumsal murabaha örneklemeinde bilanço esasına göre defter tutan, orta büyüklükte bir firma olduğu varsayılmıştır.

Çalışmada bahsi geçen FFMS-28 standartının yakın zamanda yayımlanması, katılım bankacılığı ile ilgili kaynakların yeterli ancak murabaha işlemlerinin raporlanmasına ilişkin çalışmaların yeni yeni yapılıyor olması araştırmayı sınırlayan faktörlerdir.

4.5. LİTERATÜR TARAMASI

Katılım bankacılığı, muhasebe standartları, geleneksel muhasebe ve İslami muhasebe, murabahanın islam hukuku çerçevesinde ele alınışı konularında oldukça fazla çalışma yapılmıştır. Literatür incelemesi yapılırken murabaha ve murabahanın muhasebeleştirilmesi ile standartlara uyumu konularındaki kaynaklar ele alınmıştır.

4.5.1. Uluslararası Alanda Yapılan Çalışmalar

Hamoud (1976), doktora tezinde murabaha sözleşmesinin varlığından geniş olarak bahsetmiştir. İslam hukuna uygunluğu ve uygulanabilirliği sonucuna varmıştır.

Karim (1999), FFK'lar için muhasebe ve denetim alanında yapılan çalışma ayrıca AAOIFI FAS-2 kapsamında ele alınan bankacılık yatırım hesaplarındaki düzenlemeleri anlatmıştır.

AAOIFI (2002), Fıkıh kurulu tarafından faizsiz finans standart- 8: Murabaha arapça olarak yayımlanmıştır. Geliştirilen düzenlemeler ile FAS-2 murabaha ve FAS-20 vadeli satışlar standartları aynı standartta biraraya gelerek FAS-28 Murabaha ve Diğer ertelenmiş ödeme satışları olarak yayımlanmıştır.

Ansari ve Partneri (2009), sunumunda murabahanın tanımı, kullanım alanları ve Pakistan'da murabahanın IFAS-1 ile AAOIFI standartlarına göre nasıl yapılacağı konularını anlatmıştır. Verilen örnek bir uygulama ile IFAS-1 e göre stok ve maliyet değeri ile taksit tutarları belirlenmiştir. AAOIFI standardına göre örnek kurgulanmıştır. Buna göre taksit karlarının muhasebeleştirilmesi ve ertelenmiş kar geliri ya da giderinin olacağı sonucuna varılmıştır.

Hanif (2011), kitabının bir bölümünde, Pakistan'da murabahadaki adımlar banka ve alıcı taraf için günlük defter kayıtlarının uygulamasına ışık tutmuştur. Verilen örnekler ile hangi durumlarda hangi kayıtların yapılacağı ve geleneksel muhasebe işlemlerinden farkları anlatılmaya çalışılmıştır. Murabahanın İslam finans sistemi altında perakende bankacılığın baskın bir kaynağı olduğu sonucuna varmıştır.

İlter ve Barrad (2012), çalışmalarında murabaha işlemlerini IFRS gerekliliklerine göre incelemiştir. Satışa konu malın, stoklar, hasılat, borçlanma maliyeti, maddi duran varlıklar ve vergi yönünden değerlendirmesi yapılmıştır. UFRS ile murabaha arasındaki UMS ile uyum sağladığı, tek çatışmanın ödenen vergilerde olduğu ortaya konmuştur. Kar marjının malın değerinden çıkarılarak faiz veya finansman gideri olarak kaydedilmesi ve vergilendirilebilir gelirden düşülmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Mir (2013), çalışmasında varsayımsal bir örnek ile murabaha kapsamındaki farklı farklı birkaç işlemin FAS-2 standardına göre IFI bilançosu üzerindeki etkilerini göstermiştir. Pakistan'da uygulanan işlemlerde geleneksel bankacılıkta kredi olarak

muhasebeleştirme yapıldığı ve murabahanın da kredi sayılamayacağı ancak uygulamaya paralel olarak bilançoda gösterildiği sonucuna varmıştır.

Gundogdu (2014) iki adımlı murabaha işlemlerinin varlığından söz etmektedir. Emtia murabahası ve sukukun uluslararası ticarete likidite sağlamak için başvurulan yöntemler olduğunu ve İslami finansa hizmet eden en değerli ürünlerin başında geldiğini söylemektedir.

Trokic (2015), çalışmasında geleneksel muhasebe ve İslami muhasebeyi karşılaştırmıştır. AAOIFI'nin muhasebe ve denetim ile ilgili genel bir analizini yaparak, dünyada geleneksel muhasebe sisteminin hakim olduğunu ve İslami muhasebenin gelişiminin önünde bir takım engeller olduğunu vurgulamıştır. Bu engellerin sebebini tarihsel kaynaklardaki yetersizlik ve çevirilerde yaşanan zorluklar olarak açıklamıştır.

Rosman ve Diğerleri (2016), çalışmalarında Malezya'da finansal işlemlerin, muhasebe ve şer'i standartlar ile raporlanmasında yaşanan sorunlar ve murabaha işlemlerinin mali raporu tartışmışlardır. Çalışmalarının uygulama kısmında murabaha alacakları UFRS uygulayan bir Malezya bankası ile AAOIFI standartı uygulayan bir İslam bankası finansal tabloları yardımıyla karşılaştırılmıştır. Murabahanın finansal tablolara eşlik eden notlarda(dipnot) daha fazla bilgi açıklayarak finansal raporlama hedeflerine ulaşabileceği sonucuna varmışlardır.

Baydoun ve diğerleri (2018), İslami finans sözleşmelerini anlattıkları kitaplarının bir bölümünde Murabaha sözleşmelerinin muhasebede uygulanabilirliğini anlatmışlardır. AOIFI standartlarına göre hem bilanço hem de gelir tablosunda murabaha finansman dengesinin açıkça görüldüğünü ifade etmişlerdir. Bu bağlamda hem AAOIFI hem de IFRS kapsamında murabaha finansmanının başlatılması, taksitlendirilmesi, erken itfa için gerekli işlemlerin günlük kayıtlarını göstermektedirler.

Al- Fasfus (2019), çalışmasında İslami bankalarda murabaha muhasebe verilerinin farklılığının nedenlerini araştırmıştır. Fıkıh ve fiyatlandırma konularının iç içe olduğu görüşüne dayanarak, birleşik İslami muhasebe verilerine model önererek, hesap verilerindeki değişikliğin sebebini fıkıh kuralları olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ayrıca yapılan konferanslar, gerçekleştirilen çalıştaylar, IASB tarafından düzenlenen toplantılar, AAOIFI'nin uyumlaştırma çabaları ve yayımlanan standartlara yönelik güncellemelerin literatüre önemli katkılar sağladığı söylenebilmektedir.

4.5.2. Ulusal Alanda Yapılan Çalışmalar

Katılım bankalarının kuruluşlarından itibaren ülkemizde birçok çalışma yapılmış, fihki ve mali yönden değerlendirmeler okuyucuların kullanımına sunulmuştur. Ulusal alanda yayımlanan kaynaklardan çalışmamızın içeriğine uygun şekilde anlatılmış olanları seçilerek verilmiştir.

Özulucan ve Deran (2009), çalışmalarında katılım bankaları ve konvensiyonel bankaları, bankacılık hizmetleri ve muhasebe uygulamaları yönünden karşılaştırmışlardır. Sonuç olarak katılım bankalarının, bankacılık sisteminde “ihtisaslaşmış bankacılık” ve “modern bankacılık” modelli bir sistem içerisinde faaliyetlerini sürdürdüklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca katılım bankalarının Türk ekonomisine katkılarını artırma çabalarına yönelik öneriler sunmuşlardır.

Aktepe (2010), yazar katılım bankacılığı konusu ile ilgili İslam hukuku ve iktisadi açısından değerlendirdiği birçok kitap yazmıştır. Sorular ile katılım bankacılığı kitabında, merak edilenlere cevaplar vererek katılım bankalarının daha iyi anlaşılmasını sağlamaya çalışmıştır.

Cebeci (2010), doktora tezinde murabaha ve modern İslam iktisadi problemlerini mevcut literatüründen yararlanılarak ortaya koymuştur. Murabaha işlemlerini fıkıh ve iktisadi yönleriyle ele alarak, murabaha türleriyle ilgili geniş bilgiye yer vermiştir. Murabahanın, klasik bir sözleşme olarak günümüz ihtiyaçlarına göre nasıl şekillendiği ve tartışmaların yönünü görme adına yapılan önemli bir örnek olduğu sonucuna varılmıştır.

Özkan (2012), yüksek lisans tezinde katılım bankalarını konvensiyonel bankacılık ile karşılaştırmıştır. Katılım bankalarının hesap planı ve işleyişi geniş çerçevede verilerek, fon toplama ve fon kullandırma yöntemlerinin muhasebe kayıtları örnekler ile anlatılmıştır. Katılım bankalarının yeterli gelişim gösteremediği sonucuna varmıştır.

Ağkan (2018), çalışmasında Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları muhasebe sistemini inceleyerek, uluslararası alana entegrasyon sağlayıp sağlamadığını irdelenmiştir. Ayrıca AAOIFI standartlarının uygulanışını Türkiye- Bahreyn bankacılık sistemi arasında karşılaştırmıştır.

C. Arslan ve Türk (2018), İslami Düşünce Ekseninde İktisadi-Mali-Politik Meseleler kitabının bir bölümünde katılım bankacılığı ve murabahayı anlatmaktadır.

Hem banka hem de işletmeler için murabahanın muhasebe kayıtları incelenmiştir. Orta ve uzun vadeli kullanılan murabaha kredisinin dönem sonunda kısa vadeli olarak işletmelerde kayda alınması anlatılarak tartışılmıştır.

Sarı (2018), kitabında katılım bankaları ve fon toplama ile fon kullandırma yöntemlerinin muhasebeleştirilmesini anlatmıştır. Kurumsal ve bireysel finansman desteği ile ilgili örnekleme ve muhasebeleştirme sürecini değerlendirmiştir.

Aydoğmuş (2019), yüksek lisans tezinde katılım bankaları işlemlerinden murabaha işlemlerini ele almıştır. Murabahanın finansal tablolarındaki sunumunu AAOIFI ve IFRS standartları ile karşılaştırılarak Albaraka Türk Katılım Bankası ve Albaraka Banking Group -2018 faaliyet raporları doğrultusunda analiz etmiştir.

Erer ve diğerleri (2020), kitap birçok yazar tarafından hazırlanmış makalelerin yanı sıra mudaraba ve müşaraka gibi ürünlerin muhasebeleştirilmesini anlatmaktadır. Kitap, genel hatlarıyla verilen KGK standartlarının uygulamalarına yönelik örnekler sunarak, yol göstermeyi amaçlayan bir çalışma niteliğindedir.

Yatbaz (2020), kitabında katılım bankacılığı ile bu sektöre yönelik düzenlenen finansal raporlama ve muhasebe ilkelerini birçok yönden ele almıştır. Doktora tezinden yola çıkarak yazılan kitabın ilk beş bölümünü kapsayan kısmında, katılım bankacılık sistemi ele alınmıştır. İkinci kısmında ise katılım bankalarında finansal raporlama ve muhasebe ilkeleri üzerinde durulmuştur.

Çetin (2020), kitabında katılım bankacılığının diğer bankacılık uygulamalarından farklı olan yanları ve ilave bilgileri ile AAOIFI'nin ve KGK'nın yayımladıkları muhasebe ve denetim ilkeleri anlatılmıştır. Ayrıca katılım bankalarına özgü BDDK'nın yayımladığı tekdüzen hesap planı detaylı olarak incelenmiştir. Hesap sisteminin daha kolay anlaşılabilmesi adına yevmiye kayıtlarına örnekler vaka çalışmaları ile zenginleştirilmiştir. Literatürdeki eksikliğe dikkat çeken yazar, çalışmasının bu alanda çalışmak isteyenler için katkı sağlayacağını ifade etmiştir.

4.6. MURABAHA İŞLEMLERİNDE MUHASEBE UYGULAMALARI

01.11.2006 tarih 26333 sayılı RG 'de "*Bankaların kredi işlemlerine ilişkin yönetmelik hükümleri*" gereği bankaların verecekleri taşıt, konut, ihtiyaç gibi bireysel finansman kullanımları düzenlenmiştir. Aynı yönetmeliğin 19. maddesi 25.01.2019 tarihinde 30666 numaralı RG 9. maddede yapılan değişiklik ile "Katılım bankalarının

fon kullandırma yöntemleri” başlığı a) fıkrası satım yöntemlerinde, murabaha (kar beyanıyla satım) olarak yer almıştır ((Resmi Gazete, 2019).

Murabaha yöntemi ile bireysel veya kurumsal finansman sağlanmasında katılım bankalarının muhasebe sürecinde izleyecekleri yol haritası aşağıdaki gibidir:

4.6.1. Murabaha Örneği (Bireysel)

Eylül Duru, 14.03.2020 tarihinde “Z” katılım bankasına gelerek, araç satın almak için Çetin Limited Şirketi ile 100.000 TL tutarındaki araç için görüşüğünü ve 12 ay vade ile geri ödeme yapmak üzere finansman desteği istediğini bankaya bildirmiştir. Müşteri ve satıcı hakkında bilgi toplayan banka, aylık % 1.60 kar payı ve anaparayı müşteri adına tanımlayarak desteği sağlamıştır. Buna göre;

Tablo 4.1 : Kredi geri ödeme planı

Taksit Sıra No	Proje No	Taksit Tarihi	Taksit Tutarı	Anapara	Kar Payı	BSMV	KKDF	Kalan
1	1	15.04.2020	9.410	7.490	1.600	80,00	240,00	92.510
2	1	15.05.2020	9.410	7.633	1.480	74,00	222,00	84.877
3	1	15.06.2020	9.410	7.780	1.358	67,90	203,70	77.097
4	1	15.07.2020	9.410	7.929	1.234	61,70	185,10	69.168
5	1	15.08.2020	9.410	8.082	1.107	55,35	166,05	61.086
6	1	15.09.2020	9.410	8.237	977	48,85	146,55	52.850
7	1	15.10.2020	9.410	8.395	846	42,30	126,90	44.455
8	1	15.11.2020	9.410	8.556	711	35,55	106,65	35.899
9	1	15.12.2020	9.410	8.720	574	28,70	86,10	27.178
10	1	15.01.2021	9.410	8.888	435	21,75	65,25	18.291
11	1	15.02.2021	9.410	9.058	293	14,65	43,95	9.232
12	1	15.03.2021	9.410	9.232	148	7,40	22,20	0
Toplam			112.922	100.000	10.769	538,35	1.614,65	

Geri ödeme planında, taksitler ödemeyi takip eden aydan başlamakta ve proje numarası müşterinin kullanmış olduğu kredi adedini göstermektedir.

4.6.1.1. TMS-TFRS’ye Uygun Yapılan Kayıtlar

12 ay veya daha kısa olan vadeli işlemler, kısa vadeli diğer krediler (118) hesabında borçlandırılırken, kasa hesabı alacaklandırılarak taşıt satıcısına peşin ödeme yapılmaktadır.

15.03.2020	BORÇ	ALACAK
118 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER-TP 11820 TÜKETİCİ KREDİLERİ 118201 TAŞIT KREDİSİ 1182012 KATILMA HESAPLARINDAN 010 KASA Müşteriye tanımlanan kredi	100.000,00	100.000,00

Şekil 4.1 : Müşteri Eylül Duru'nun borçlandırılması işlem kaydı

“Z” katılım bankası taksitlendirme tablosundaki tutarları bilanço dışında, nazım hesaplarda göstermektedir. Toplam borçlandırılan tutardan ne kadarının kar, ne kadarının gider ve ne kadarının anapara olduğu böylece kayıtlarında yer almaktadır.

15.03.2020	BORÇ	ALACAK
996 BİLANÇO DIŞI HESAPLARDAN ALACAKLAR 99670 BİREYSEL TAKSİTLİ ARAÇ KREDİSİ ALACAK 996700 CARİ HESAPLARDAN 9967001 1. taksit 9967002 2. taksit 9967012 12. taksit 998 DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR 99870 BİREYSEL TAKSİTLİ ARAÇ KREDİSİ 9987001 1. Taksit 9987012 12. taksit Düzenlenen ödeme planı çerçevesinde; 12 ay x 9.410,00 = 112.922,00 TL	112.922,00	112.922,00

Şekil 4.2 : Taksitlendirme yapılan tutarların muhasebe kaydı

Taksit vadesi gelene kadar içverim yöntemi ile günlük reeskont işlemi yapılmaktadır. Gün sonunda reeskont kaydı oluşmakta ve ertesi gün başlangıcında reeskont tutarı iptal edilip, ikinci günün reeskont tutarı gelir hesaplarına tahakkuk ettirilmektedir. Bu şekilde otuz günlük reeskont tutarı ilk taksitin kar payı tutarına eşit olacak şekilde devam etmektedir.

14.04.2020	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KAR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI 22001 KAR PAYI REESKONTLARI 220012 KATILMA HESAPLARINDAN	1.600,00	
518 KISA VADELİ DİĞER KREDİLERDEN ALINAN KAR PAYI-TP 51811 DİĞER MÜŞTERİLER- (ÖZEL) 518112 KATILMA HESAPLARINDAN		1.600,00
Otuz günlük hesaplanan kar payı reeskont tutarı		

Şekil 4.3 : Kredi kar payı reeskont işlem kaydı

Kredi kar marjı için günlük reeskont tutarı, bilançonun aktifinde yer alan 220- *Kredi Kar Payı Gelir Tahakkuk Reeskontları* hesabı borçlandırılıp, 5- Gelir grubundaki ilgili hesap (518) alacaklandırılarak iptal işlemi kaydedilmektedir.

15.04.2020	BORÇ	ALACAK
518 KISA VAD. DİĞER KREDİLERDEN ALINAN KAR PAYI-TP 51811 DİĞER MÜŞTERİLER- (ÖZEL) 518112 KATILMA HESAPLARINDAN	1.600,00	
220 KREDİ KAR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI 22000 KAR PAYI TAHAKKUKLARI 220002 KATILMA HESAPLARINDAN		1.600,00
Taksit ödeme gününde iptal edilen tahakkuk kaydı		

Şekil 4.4 : Kredi kar payı reeskont iptali için işlem kaydı

Kredi kar marjı reeskont hesabı ile ödenecek BSMV ve KKDF için 278-muhtelif alacaklar hesabı borçlandırılırken, gelir grubundan ilgili hesap alacaklandırılmaktadır.

15.04.2020	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KAR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI 22000 KAR PAYI REESKONTLARI 220002 KATILMA HESAPLARINDAN	1.600,00	
278 MUHTELİF ALACAKLAR 27899 DİĞER MUHTELİF ALACAKLAR	320,00	
518 KISA VADELİ DİĞ.KREDİLERDEN ALINAN KAR PAYI		1.600,00
51820 TÜKETİCİ KREDİLERİNDEN 518202 KATILMA HESAPLARINDAN		
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM,HARÇ VE PRİMLER		80,00
38000 ÖDENECEK VERGİLER 380005 BSMV		
390 MUHTELİF BORÇLAR-TP 39099 KKDF		240,00
1.Taksit tahakkuk kaydı		

Şekil 4.5 : Kredi kar payı için tahakkuk işlem kaydı

15.04.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	9.410,00	
118 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER 11820 TÜKETİCİ KREDİLERİ 118201 TAŞIT KREDİLERİ 1182012 KATILMA HESAPLARINDAN		7.490,00
220 KREDİ KAR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI-TP 22000 KAR PAYI TAHAKKUKLARI 220002 KATILMA HESAPLARINDAN		1.600,00
278 MUHTELİF ALACAKLAR 27899 DİĞER MUHTELİF ALACAKLAR		320,00
Eylül Duru 1. Taksit tahsilatı		

Şekil 4.6 : 1.Taksit tahsilatı muhasebe kaydı

Banka, ödeme planını bilanço dışı hesaplarda kayıt altına almıştır. Krediden alınan kar payı ve diğer maliyetler tahakkuk esasıyla kayda alınır, ilk taksit ödemesinde alınan kar payı gelir tablosuna yansıtılmıştır. Müşterinin sözleşme gereklerine uyduğu, taksitleri zamanında ödediği varsayıldığında, vade sonunda kredi hesabı kapanmış olacaktır.

4.6.1.2. FFMS-28 Murabaha ve Vadeli Satışlar Standardına Uygun Yapılacak Kayıtlar

Murabaha sözleşmesi taraflar açısından bağlayıcı olduğunda ve alıcı taraf varlığın kontrolünü elde ettiğinde, murabaha konusu varlığın satın alınmış olduğu kabul edilmektedir. Edinilen varlık, ilk olarak maliyet değeri ile finansal tablolara alınır. FFMS-28'e göre raporlanır.

Murabaha sözleşmesi ile alınan taşıt, stok olarak değerlendirilmekte ve katılım bankalarının THP'nin dönen değerler kısmında yer almaktadır. Hesap planında ilgili varlık için 060 boş hesap önerilerek borçlandırılmıştır. Kasa hesabı alacaklandırılarak taşıt stok kaydı yapılmıştır.

15.03.2020	BORÇ	ALACAK
060 MURABAHA SÖZLEŞMESİ İÇİN ALINAN VARLIK 06000 STOKLAR 060001 TAŞIT MURABAHASI 010 KASA	100.000,00	100.000,00
Eylül Duru adına alınan aracın stoklara alınması		

Şekil 4.7 : Murabahaya konu varlığın satın alınması kaydı

Hesap planında 1- Krediler grubunda boş olan 104 numaralı hesap, murabaha için kısa vadeli kredi olarak önerilmiştir. Kredi hesabı ile müşteri anapara, kar payı ve BSMV-KKDF tutarlarının toplamı kadar borçlandırılırken, sözleşmeden doğan tutarlar önerilen 772- Satış Gelirleri ve 178- Ertilenmiş Kar(-) hesapları ile alacaklandırılmıştır.

15.03.2020	BORÇ	ALACAK
104 MURABAHA KREDİLERİ 10400 KISA VADELİ KREDİLER 104001 TAŞIT KREDİLERİ	112.922,00	
772 SÖZLEŞME SATIŞ GELİRLERİ 77200 MURABAHA SATIŞ GELİRLERİ 772001 TAŞIT		100.000,00
178 ERTELENMİŞ KARLAR (-) 17800 MURABAHA ALACAKLARI 178000 MURABAHA KARI 10.769,00 178001 BSMV 538,35 178002 KKDF 1.614,65		12.922,00
ED ile yapılan sözleşme gereğince murabaha kullanım kaydı		

Şekil 4.8 : Müşteri Eylül Duru'nun borçlandırılması işlem kaydı

Alınan taşıt, stok olarak değerlendirilmekte olup alacak(maliyet) tutarı alınan kıymetin(araç) değerine eşit miktarda muhasebeleştirilir. 8- Kar payı dışı giderler grubundan 860 numaralı boş hesap önerilerek brüt tutar veya fatura tutarı ile satışların maliyetinde gösterilmiştir. Taşıt hesabı alacaklandırılarak stok hesabından çıkışı yapılmıştır.

15.03.2020	BORÇ	ALACAK
860 VARLIKLARIN SATIŞ MALİYETLERİ 86000 MURABAHA SATIŞ MALİYETLERİ 860001 TAŞIT MALİYETLERİ	100.000,00	
060 MURABAHA SÖZLEŞMESİ İÇİN ALINAN VARLIK 06000 STOKLAR 060001 TAŞIT MURABAHASI		100.000,00
Alınan varlığın maliyet değeri ile kaydı		

Şekil 4.9 : Murabaha konusu varlığın maliyet işlem kaydı

Ertelenmiş kar hesabından alınan bir aylık kar payı ve vergiler borçlandırılarak itfa edilmiştir. Kar payı için 5- Gelir grubundan 556 numaralı bir gelir hesabı önerilerek tahakkuk işlemi yapılmıştır.

15.04.2020	BORÇ	ALACAK
178 ERTELENMİŞ KARLAR (-)	1.920,00	
17800 MURABAHA ALACAKLARI		
178000 MURABAHA KARI 1.600		1.600,00
178001 BSMV 80		
178002 KKDF 240		
556 MURABAHA KREDİLERDEN ALINAN KAR PAYI		
55620 TÜKETİCİ KREDİLERİNDEN 556202 KATILMA HESAPLARINDAN		1.600,00
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER		80,00
38000 ÖDENECEK VERGİLER 380005 BSMV		
390 MUHTELİF BORÇLAR-TP 39099 KKDF		240,00
1.Taksit tahakkuk kaydı		

Şekil 4.10 : İlk taksit tahakkuk kaydı

15.04.2020	BORÇ	ALACAK
010 KASA	9.410,00	
104 MURABAHA KREDİLERİ		9.410,00
10400 KISA VADELİ KREDİLER 104001 TAŞIT KREDİLERİ		

Şekil 4.11 : İlk taksit ödeme kaydı

4.6.2. Murabaha Örneği (Kurumsal)

Alüminyum levha ve plaka imal eden Torun Limited Şirketi, 09.10.2019 tarihinde “Z” katılım bankasına gelerek, hammadde alacağı firma ile görüşüğünü ve 100.000,00 TL kadar finansman ihtiyacı olduğunu bildirmiştir. Taraflar, kendi aralarında kararlaştırdıkları taksitlendirme tutarını geri ödemek üzere anlaşarak murabaha sözleşmesi imzalamışlardır. Banka desteği özkaynak havuzundan sağlamıştır.

Tablo 4.2 : Kurumsal finansman destek kredi geri ödeme planı

Sıra No	Taksit Tarihi	Taksit Tutarı	Anapara	Kar Payı	BSMV	Kalan
1	10.11.2019	9.288,04	7.438,57	1.761,40	88,07	92.561,43
2	10.12.2019	9.288,04	7.837,44	1.381,52	69,08	84.723,99
3	10.01.2020	9.288,04	7.816,84	1.401,14	70,06	76.907,15
4	10.02.2020	9.288,04	7.909,13	1.313,25	65,66	68.998,02
5	10.03.2020	9.288,04	8.167,81	1.066,89	53,34	60.830,21
6	10.04.2020	9.288,04	8.231,75	1.005,99	50,30	52.598,46
7	10.05.2020	9.288,04	8.463,74	785,05	39,25	44.134,72
8	10.06.2020	9.288,04	8.521,66	729,89	36,49	35.613,06
9	10.07.2020	9.288,04	8.689,74	569,81	28,49	26.923,32
10	10.08.2020	9.288,04	8.790,10	474,23	23,71	18.133,22
11	10.09.2020	9.288,04	9.003,86	270,65	13,53	9.129,36
12	10.10.2020	9.288,04	9.129,36	150,98	7,55	0
Genel Toplam		111.456,33	100.000,00	10.910,80	545,53	

4.6.2.1.TMS-TFRS' ye Uygun Yapılan Kayıtlar

TFRS'ye göre dönem sonu finansal tablolarında muhasebe işlemleri şekil değil öz yönünden dikkate alınmaktadır. Bu sebeple murabaha işlemi, finansal durum tablosunda “krediler” başlığında yer almaktadır. Açıklamalar ise dipnotlarda verilmektedir.

Katılım bankası, murabaha konusu varlığı alıp satıcıya ödeme yapar. Böylelikle kasa hesabı alacaklandırılırken, hammadde alan firma için kısa vadeli diğer kredi hesabı kullanılarak firma borçlandırılmaktadır.

09.10.2019	BORÇ	ALACAK
116 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER 11611 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 116110 ÖZKAYNAKLARDAN	100.000,00	
010 KASA		100.000,00
Murabaha kullanım kaydı		

Şekil 4.12 : Torun Limited Şirketi adına tanımlanan murabahanın muhasebe kaydı

Taksit vadesi gelene kadar günlük reeskont işlemi yapılmaktadır. Gün sonunda reeskont kaydı oluşmakta ve ertesi gün başlangıcında reeskont kaydı iptal olmaktadır. Vade günü geldiğinde, gün başında reeskont kaydı iptal olup, taksit ödemesi yapılmaktadır.

08.11.2019	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KAR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI 22001 KAR PAYI REESKONTLARI 220012 KATILMA HESAPLARINDAN	1.761,40	
516 KISA VADELİ İŞLETME KREDİLERDEN ALINAN KAR PAYI-TP 51611 DİĞER MÜŞTERİLER- (ÖZEL) 516110 ÖZKAYNAKLARDAN		1.761,40
Bir aylık hesaplanan kar payı reeskont tutarı		

Şekil 4.13 : Kar payı reeskont hesaplaması kaydı

Kredi kar marjı için günlük reeskont tutarı, bilançonun aktifinde yer alan 220- *Kredi Kar Payı Gelir Tahakkuk Reeskontları* hesabı borçlandırılıp, 5- Gelir grubundaki 516- kısa vadeli kredi hesabı alacaklandırılarak iptal işlemi kaydedilmektedir.

09.11.2019	BORÇ	ALACAK
516 KISA VADELİ İŞLETME KREDİLERDEN ALINAN KAR PAYI-TP 51611 DİĞER MÜŞTERİLER- (ÖZEL) 516110 ÖZKAYNAKLARDAN	1.761,40	
220 KREDİ KAR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI 22000 KAR PAYI TAHAKKUKLARI 220002 KATILMA HESAPLARINDAN		1.761,40
Taksit ödeme gününde iptal edilen tahakkuk kaydı		

Şekil 4.14 : Kredi kar payı reeskont iptali için işlem kaydı

Kredi kar payı reeskont hesabı ile ödenecek vergiler için 278-muhtelif alacaklar hesabı borçlandırılırken, gelir grubundan ilgili hesap alacaklandırılmaktadır.

10.11.2019	BORÇ	ALACAK
220 KREDİ KAR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI 22000 KAR PAYI REESKONTLARI 220000 ÖZKAYNAKLARDAN	1.761,40	
278 MUHTELİF ALACAKLAR 27899 DİĞER MUHTELİF ALACAKLAR	88,07	
516 KISA VADELİ İŞL.KREDİLERDEN ALINAN KAR PAYI 51611 DİĞER MÜŞTERİLER-(ÖZEL) 516110 ÖZKAYNAKLARDAN		1.761,40
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM,HARÇ VE PRİMLER 38000 ÖDENECEK VERGİLER 380005 BSMV		88,07
1.Taksit tahakkuk kaydı		

Şekil 4.15 : Kredi kar payı ve vergiler için tahakkuk kaydı

10.11.2019	BORÇ	ALACAK
010 KASA	9.288,04	
116 KISA VADELİ İŞLETME KREDİLERİ 11611 DİĞER MÜŞTERİLER (ÖZEL) 116110ÖZKAYNAKLARDAN		7.438,57
220 KREDİ KAR PAYI GELİR TAHAKKUK REESKONTLARI-TP 22000 KAR PAYI TAHAKKUKLARI 220002 KATILMA HESAPLARINDAN		1.761,40
278 MUHTELİF ALACAKLAR 27899 DİĞER MUHTELİF ALACAKLAR		88,07
Torun Ltd.Şti. 1. Taksit tahsilat kaydı		

Şekil 4.16 : İlk taksit için hesaplanan anapara, kar payı ve vergi tahsili muhasebe kaydı

4.6.2.2. FFMS-28 Standardına Uygun Yapılacak Kayıtlar

Murabaha ile alınan varlık stok niteliğinde olup, maliyet bedeli (fatura toplamı) ile kayda alınır. Alınan stok, satıldığında stok hesabından çıkarak hasılat kapsamına girer. Satılan malın maliyet değeri ve ertelenmiş kar (-) ile alıcı taraf için borçlandırma işlemi yapılır.

Murabaha konusu varlık, stok olarak değerlendirilmekte ve katılım bankalarının THP'nin dönen değerler kısmında yer almaktadır. Hesap planında murabaha ile ilgili

060 boş hesap önerilerek borçlandırılmıştır. Kasa hesabı alacaklandırılarak stok kaydı yapılmıştır.

09.10.2019	BORÇ	ALACAK
060 MURABAHA SÖZLEŞMESİ İÇİN ALINAN VARLIK 06000 STOKLAR 060005 MAMUL MURABAHASI 010 KASA	100.000,00	100.000,00
Torun Ltd.Şti adına alınan varlığın stoklara alınması		

Şekil 4.17 : Murabahaya konu varlığın satın alınması kaydı

Müşteri adına açılan kredi tutarı, fatura bedeli, kar payı ve vergiler dahil edilmiş bakiye ile borçlandırılır.

09.10.2019	BORÇ	ALACAK
104 MURABAHA KREDİLERİ 10400 KISA VADELİ KREDİLER 104003 İŞLETME MAMUL KREDİLERİ	111.456,33	
772 SÖZLEŞME SATIŞ GELİRLERİ 77200 MURABAHA SATIŞ GELİRLERİ 772001 MAMUL		100.000,00
178 ERTELENMİŞ KARLAR (-) 17800 MURABAHA ALACAKLARI 178000 MURABAHA KARI 10.910,80 178001 BSMV 545,53		11.456,33
Torun Ltd.Şti. ile yapılan sözleşme gereğince murabaha kullanım kaydı		

Şekil 4.18 : Müşteri Torun Limited Şirketinin borçlandırılması işlem kaydı

Alınan varlık, maliyet tutarı değerine eşit miktarda muhasebeleştirilir. 8- Kar payı dışı giderler grubundan 860 numaralı boş alt hesap önerilerek, fatura tutarı ile satışların maliyetinde gösterilmiştir. Satılan malın stok hesabından çıkışı yapılmıştır.

09.10.2019	BORÇ	ALACAK
860 VARLIKLARIN SATIŞ MALİYETLERİ 86000 MURABAHA SATIŞ MALİYETLERİ 860001 MAMUL MALİYETLERİ	100.000,00	
060 MURABAHA SÖZLEŞMESİ İÇİN ALINAN VARLIK 06000 STOKLAR 060001 MAMUL MURABAHASI		100.000,00
Alınan varlığın maliyet değeri ile kaydı		

Şekil 4.19 : Murabaha konusu varlığın maliyet işlem kaydı

Ertelenmiş kar hesabından alınan bir aylık kar payı ve vergiler borçlandırılarak itfa edilmiştir. Kar payı için 5- Gelir grubundan 556 numaralı alt hesap önerilerek tahakkuk işlemi yapılmıştır.

09.11.2019	BORÇ	ALACAK
178 ERTELENMİŞ KARLAR (-) 17800 MURABAHA ALACAKLARI 178000 MURABAHA KARI 1.761,40 178001 BSMV 88,07	1.849,47	
556 MURABAHA KREDİLERDEN ALINAN KAR PAYI 55621 İŞLETME KREDİLERİNDEN 556203 ÖZKAYNAKLARDAN 380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER 38000 ÖDENECEK VERGİLER 380005 BSMV		1.761,40 88,07
1. Taksit tahakkuk kaydı		

Şekil 4.20 : İlk taksit tahakkuk kaydı

09.11.2019	BORÇ	ALACAK
010 KASA	9.288,04	
104 MURABAHA KREDİLERİ 10400 KISA VADELİ KREDİLER 104001 MAMUL KREDİLERİ		9.288,04

Şekil 4.21 : İlk taksit ödeme kaydı

Murabaha, satış ve satın alma işlemine atıfta bulunmaktadır. Varlığın satılması veya artık işletme bünyesinde bulunmasına etkili başka nedenlerin bulunması

durumunda, bahsi geçen tutarın tahsilatı ilgili dönemde, gelir olarak finansal tablolara alınmaktadır.

4.6.3 İşletmeler Açısından Murabaha İşlemlerinin Muhasebe Kaydı

4.6.3.1. Örnek 1

Torun Limited Şirketi, 09.10.2019 tarihinde “Z” katılım bankası ile 100.000,00 TL hammadde ihtiyacı karşılığında murabaha sözleşmesi imzalamıştır. Belirlenen taksitlendirme tutarları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Şirketin küçük ve orta büyüklükte, MSUGT’a göre muhasebe kayıtlarını yaptığı varsayılmıştır.

Alüminyum pano ve levha imal eden firma, üretim aşamasında kullanacağı hammadde için, 150- ilk madde hesabını borçlandırarak, Kısa vadeli krediler ile Z katılım bankasına alacak kaydı yapmıştır.

10.10.2019	BORÇ	ALACAK
150 İLK MADDE VE MALZEME 150.01 SAC	84.749,00	
191 İNDİRİLECEK KDV 191.03 % 18 KDV	15.254,00	
300 KISA VADELİ BANKA KREDİLERİ 300.01 Z KATILIM BANKASI MURABAHA KREDİSİ		100.000,00
Hammadde siparişinin kredili alım kaydı		

Şekil 4.22 : Hammadde alım kaydı

Taksit geri ödeme planına göre, vadesi gelen ilk taksit için firma peşin ödeme yapmıştır. Kısa vadeli krediler taksitlerin ödenmesi ile itfa edilmiştir.

10.11.2019	BORÇ	ALACAK
300 KISA VADELİ BANKA KREDİLERİ 300.01 Z KATILIM BANKASI MURABAHA KREDİSİ	7.438,57	
780 FİNANSMAN GİDERLERİ 780.01 BSMV 88,07 780.03 KAR PAYI 1.761,40	1.849,47	
100 KASA		9.288,04
Z katılım bankası murabaha kredisi ilk taksit ödeme kaydı		

Şekil 4.23 : Murabaha ile alınan kredinin ilk taksit ödemesi kaydı

Satışa hazır durumda olmayan ancak üretimde kullanılmak için alınan ham ve yardımcı malzemeler ile mamul ve yarı mamuller emtia(mal) kapsamında değerlendirilmiştir.

İşletmelerin finansman temini amacıyla, bankalardan aldıkları krediler için ödedikleri kar payı, faiz ve komisyon giderlerini, doğrudan gider yazabilecekleri gibi stoktaki mal mevcuduna ekleyebilecekleri hükmü 238 sıra No'lu VUK Genel Tebliği'nde belirtilmiştir.

Bu sebeple, finansman desteği alan firma için almış olduğu hammadde, emtia kapsamında değerlendirilmekte ve stoklara girdiği tarihte ve sonrasında ortaya çıkan, kar payı ödemesi doğrudan gider yazılmaktadır.

FFMS-28'de alıcı ile ilgili değerlendirmeler ilk kez açıklanmış, alıcı açısından belirtilen ilk kayda alma ve sonraki ölçümlerden bahsedilmiştir. Buna göre;

4.6.3.1.1. İlk Kez Finansal Tablolara Alma

Taraflar açısından, yasal olarak sözleşme bağlayıcı olduğunda ve varlığın kontrolünü elde ettiğinde, murabaha işlemine konu olan varlık ilgili sözleşme kapsamında satın alınmış kabul edilir.

Edinilen varlık, başlangıçta maliyeti üzerinden, diğer bir ifadeyle itibari değeri (brüt fatura tutarı – satıcının işlemde elde ettiği kâr dâhil) ile satın alımla ilgili olarak katlanılan doğrudan maliyetlerin toplamı üzerinden finansal tablolara alınır. Bu şekilde edinilen varlık, alıcının defterlerinde ilgili FFMS'ye göre raporlanır ve sınıflandırılır. Sözleşmeye konu varlıkla ilgili belirli bir FFMS'nin bulunmaması durumunda, bu standardın ilgili hükümlerine bağlı kalınarak genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri uygulanır.

Alıcı, ilgili varlığın kontrolünü elde ettiğinde, itibari değerine (brüt fatura tutarına – satıcının işlemde elde ettiği kâr dâhil) eşit bir tutardan Murâbaha ve diğer vadeli satışlardan doğan borçlarını finansal tablolara alır.

4.6.3.1.2. Sonraki Ölçüm

Murâbaha ve vadeli satışlarla edinilen varlıklar, ilk kez finansal tablolara alındıktan sonra alıcının defterlerinde, ilgili FFMS'na uygun varlık sınıfında geçerli olan muhasebe ilkeleri veya standartların ilgili hükümlerine bağlı kalarak genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre ölçülür.

Her raporlama dönemi bitiminde, stok niteliği taşıyan varlıklar için NGD indirgeme yapıp yapılmayacağı değerlendirilir. Diğer varlıklar ilgili FFMS veya uygun genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ışığında değer düşüklüğü değerlendirmesine tabi tutulur.

4.6.3.2. Örnek 2

Alüminyum levha ve pano imal eden Torun Limited Şirketi, “Z” katılım bankasına gelerek, artan üretim kapasitesini karşılamak üzere fabrikalarına ek bölüm yapmak istemektedir. Bu eklemede kullanılacak demir için bir firma ile görüşmüş, 100.000,00 TL finansman ihtiyacı olduğunu bankaya bildirmiştir. Taraflar, kendi aralarında kararlaştırdıkları 3 yıl vadeli finansman desteğinin kar payı tutarını yıllık, fatura bedelini vade sonunda ödemek üzere anlaşarak murabaha sözleşmesi imzalamışlardır.

Tablo 4.3 : Anlaşılan kar payı tutarları

1. Yıl için	12.080,03 TL
2. Yıl için	7.905,14 TL
3. Yıl için	2.983,89 TL
Borçlanılan Kredi Tutarı	100.000,00 TL

XX.XX.2017	BORÇ	ALACAK
258 YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR 258.01 FABRİKA EK BÖLÜMÜ	100.000,00	
300 KISA VADELİ BANKA KREDİLERİ 300.01 Z KATILIM BANKASI		100.000,00
Bankadan alınan murabaha kredisi kaydı		

Şekil 4.24 : Alınan Kredi için muhasebe kaydı

Firma buna göre fabrikaya yapılacak ek tesis için 1. yılın sonunda 12.080,03 TL kar payını tahakkuk ettirmiştir.

XX.XX.2017	BORÇ	ALACAK
780 FİNANSMAN GİDERLERİ HS 780.03 KAR PAYI GİDERLERİ	12.080,03	
300 KISA VADELİ BANKA KREDİLERİ 300.01 Z KATILIM BANKASI		12.080,03
Kar payı tutarının tahakkuk kaydı		

Şekil 4.25 : Tahakkuk edilen kar payı

XX.XX.2017	BORÇ	ALACAK
300 KISA VADELİ BANKA KREDİLERİ 300.01 Z KATILIM BANKASI	12.080,03	
100 KASA		12.080,03
Kar payı miktarının peşin ödeme kaydı		

Şekil 4.26 : Kar payı ödemesi peşin olarak yapılan işlemin muhasebe kaydı

31.12.2017	BORÇ	ALACAK
258 YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS 258.01 FABRİKA EK BÖLÜMÜ	12.080,03	
781 FİNANSMAN GİDERİ YANSITMA HS.		12.080,03
Dönem sonunda yansıtma hesabıyla bilançoya aktarım kaydı		

Şekil 4.27 : 1. Yıl dönem sonunda muhasebe kaydı

780-Finansman gideri hesabı ve 781- Finansman gideri yansıtma hesabı ters kayıt yapılarak dönem sonunda kapanmıştır.

31.12.2017	BORÇ	ALACAK
781 FİNANSMAN GİDERİ YANSITMA HESABI	12.080,03	
780 FİNANSMAN GİDERİ HS		12.080,03
Kar Payının finansman giderinden yansıtma hesabına alınış kaydı		

Şekil 4.28 : 780-Finansman gideri hesabı ve 781- Finansman gideri yansıtma hesabı

XX.XX.2018	BORÇ	ALACAK
780 FİNANSMAN GİDERLERİ HS 780.03 KAR PAYI GİDERLERİ	7.905,14	
300 KISA VADELİ BANKA KREDİLERİ 300.01 Z KATILIM BANKASI		7.905,14
Kar payı tutarının tahakkuk kaydı		

Şekil 4.29 : 2. yıl tahakkuk eden kar payı muhasebe kaydı

Alınan kar payı, 300-Banka kredileri hesabı borçlandırılıp 100-Kasa hesabı alacaklandırılarak peşin ödemesi gerçekleştirilmiştir.

XX.XX.2018	BORÇ	ALACAK
300 KISA VADELİ BANKA KREDİLERİ 300.01 Z KATILIM BANKASI	7.905,14	
100 KASA		7.905,14
Kar payı miktarının peşin ödeme kaydı		

Şekil 4.30 : 300-Banka kredileri hesabı borçlandırılıp 100-Kasa hesabı alacaklandırılarak peşin ödemesi

31.12.2018	BORÇ	ALACAK
258 YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS 258.01 FABRİKA EK BÖLÜMÜ	7.905,14	
781 FİNANSMAN GİDERİ YANSITMA HS.		7.905,14
Dönem sonunda yansıtma hesabıyla bilançoya aktarım kaydı		

Şekil 4.31 : 2. Yıl dönem sonunda muhasebe kaydı

780-Finansman gideri hesabı ve 781- Finansman gideri yansıtma hesabı ters kayıt yapılarak dönem sonunda kapanmıştır.

31.12.2018	BORÇ	ALACAK
781 FİNANSMAN GİDERİ YANSITMA HESABI	7.905,14	
780 FİNANSMAN GİDERİ HS		7.905,14
Kar Payının finansman giderinden yansıtma hesabına alınış kaydı		

Şekil 4.32 : 780-Finansman gideri hesabı ve 781- Finansman gideri yansıtma hesabı

Firma 2. yılın sonunda ek tesisi tamamlamış olduğundan, “258 yapılmakta olan yatırımlar hesabı” “253 Tesis, Makine ve Cihazlar” hesabına transfer edilecektir.

258 YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR	
BORÇ	ALACAK
100.000,00 12.080,03 7.905,14	
TOPLAM	TOPLAM
119.985,17	

Şekil 4.33 : 258 nolu hesaptaki bakiye

XX.XX.2019	BORÇ	ALACAK
253 TESİS MAKİNA VE CİHAZLAR 253.01 FABRİKA EK BÖLÜMÜ	119.985,17	
258 YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR 258.01 FABRİKA EK BÖLÜMÜ		119.985,17
Ek bölümün bitirilerek aktife giriş kaydı		

Şekil 4.34 : Muhasebe kaydı

XX.XX.2019	BORÇ	ALACAK
780 FİNANSMAN GİDERLERİ HS 780.03 KAR PAYI GİDERLERİ	2.983,89	
300 KISA VADELİ BANKA KREDİLERİ 300.01 Z KATILIM BANKASI		2.983,89
Kar payı tutarının tahakkuk kaydı		

Şekil 4.35 : 3. Yıl için kar payı tahakkuk kaydı

XX.XX.2019	BORÇ	ALACAK
300 KISA VADELİ BANKA KREDİLERİ 300.01 Z KATILIM BANKASI	2.983,89	
100 KASA		2.983,89
Kar payı miktarının peşin ödeme kaydı		

Şekil 4.36 : 3. Yıl için kar payı miktarının peşin ödeme kaydı

31.12.2019	BORÇ	ALACAK
660 KISA VADELİ BORÇLANMA GİDERLERİ 660.01 KAR PAYI GİDERLERİ	2.983,89	
781 FİNANSMAN GİDERİ YANSITMA HS		2.983,89
3.Yılın kar payının bilançoğa aktarılma kaydı		

Şekil 4.37 : 3.Yılın kar payının bilançoğa aktarılma kaydı

31.12.2019	BORÇ	ALACAK
781 FİNANSMAN GİDERİ YANSITMA HESABI	2.983,89	
780 FİNANSMAN GİDERİ HS		2.983,89
Kar Payının finansman giderinden yansıtma hesabına alınış kaydı		

Şekil 4.38 : Kar Payının finansman giderinden yansıtma hesabına alınış kaydı

31.12.2019	BORÇ	ALACAK
300 KISA VADELİ BANKA KREDİLERİ 300.01 Z KATILIM BANKASI	100.000,00	
100 KASA		100.000,00
Kredi miktarının peşin ödeme kaydı		

Şekil 4.39 : 3. Yıl Sonunda kredinin tamamının ödenmesi muhasebe kaydı

Sözleşmeye konu finansal varlıklar, ilk kayda alındıklarında gerçeğe uygun değerleri (elde etme ve elde tutma maliyet bedelleri) ile ,kayda alındıktan sonra “*Etkin faiz oranı yöntemi*” uygulanarak “*İtfa edilmiş maliyeti*” ile ölçülmektedir. Bu yapıdaki finansal varlıklarla ilgili kâr payı gelirleri, gelir(kâr veya zarar) tablosuna yansıtılmaktadır.

SONUÇ

Murabaha, bir faizsiz finans enstrümanı olması sebebiyle kullanım alanları kısıtlandığından yalnızca faizsiz işlem yapan kuruluşlar ve bankalarca uygulanmaktadır. Dünyada katılım bankacılığının ilk uygulamaları, 1963 ile 1967 yılları arasında Mısır'da, Almanya'daki tasarruf bankacılık modeli esas alınarak başlamıştır. Tasarruf bankacılık modelinde, bankaya para yatıranlara faiz verilmemekte, kredi alanlardan da faiz alınmamaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde ele alınan katılım bankacılığının tarihsel süreci ve işleyişi değerlendirilirken, iki temel sorunun ön planı çıktığı görülmüştür. Birinci sorunsal İslami finans endüstrisinde İslami esasların gerektirdiği yasaklar ile finans tekniklerinin nasıl uyum sağlayacağı, diğer sorunsal ülkelerin ekonomik ve hukuki alt yapılarına göre bu uyumu nasıl hayata geçirecekleridir. Bu sorunların aşılması için konferanslar düzenlendiği, bu konferanslarda din âlimleri ile finans uzmanları bir araya getirilerek, genel bir teorik çerçeve oluşturulduğu görülmüştür. Bu teorik çerçevenin ardından Orta Doğu ve Avrupa'da birçok banka ve finans şirketleri kurulmuştur. Faizsiz bankacılık sisteminde resmi olarak "İslami bankacılık" ismini kullanan ülkeler İran ve Pakistan'dır. Suudi Arabistan ve diğer İslam ülkelerinde faaliyet gösteren bankalar, İslami kurallar çerçevesinde faaliyet göstermekle birlikte bu ismin kullanılmasına sıcak bakmamaktadır. Diğer taraftan Bahreyn, Katar, Mısır, Kuveyt, BAE, Sudan, Malezya ve Türkiye gibi ülkeler, faizsiz bankacılık faaliyetlerine kanun ve özel yasal düzenlemeler ile izin vermiştir ancak bu ülkeler de "İslami banka" adını kullanmamıştır. Bununla birlikte, dünyada çok sayıda ülkede geleneksel bankacılık ile faizsiz bankacılık iç içe faaliyet göstermektedir.

Türkiye'de 1983 yılında, ülke ekonomisindeki liberalleşme projelerinden biri olan, İslami ilke ve yöntemleri kullanan kurumlar, Bakanlar Kurulu kararı ile "*Özel Finans Kurumu*" adını alarak, faaliyetlerine başlamıştır. Fonksiyonel yapısı mevduat bankalarına benzeyen, fon kullandırma ve toplama biçimleri farklılıklar gösteren kuruluşlar, izleyen yıllarda mevzuatlarda değişiklik yapılarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. 2005 yılında atılan büyük bir adım ile ÖFK'lar 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na tabi olarak kar-zarar paylaşımı ve bankacılık faaliyetlerini birlikte yürütmesi ile adlarını "Katılım Bankası" olarak değiştirmişlerdir. Bu değişimin ardından mevduat

ile kalkınma ve yatırım bankaları ile aynı düzenlemelere tabi olmuşlardır. Bankacılık sektörüne yeni bir bankacılık yaklaşımı getiren katılım bankaları, ticari ve sanayi kesimine ekonomik maliyetlerle fonlama sağlarken, tasarruflarını değerlendirmek isteyen kesime de bir getiri sağlamıştır. Türkiye’de Nisan 2020 itibariyle altı adet katılım bankası faaliyet göstermektedir. Kalkınma ve yatırım bankalarının da faizsiz işlemler yapabileceğinin önü BDDK tarafından açılmıştır. Buna göre Faizsiz finans ve bankacılık sistemi, bir mal veya hizmetin kiralama, satım ve mülkiyet ortaklığı ilişkisi kurulduktan sonra finansman sağlaması sebebiyle, reel olan varlığın finansını mümkün kılmaktadır. Ayrıca aşırı risk ve belirsizliğe karşı tutum izlemesi, ülke ekonomisinde kalkınmaya diğer kuruluşlardan daha fazla kaynak ayırdığının bir göstergesidir.

Katılım bankacılık endüstrisi, tasarruf sahiplerine geleneksel ürünlere getirilen yeni yaklaşımlar ile özdeş enstrümanlar sunmaktadır. Geleneksel ürünlerden kredi sisteminin, İslami ilke ve yöntemleriyle, alıcı, satıcı ve banka tarafının birlikte kaynak sağlandığı sözleşmeler murabaha olarak adlandırılır. Murabaha modeli konut, taşıt, ihtiyaç gibi bireysel ihtiyaçlara kaynak sağlarken, ticari faaliyetlerde kurumsal finansman desteği olarak kaynak sağlamaktadır. Katılım bankaları açısından konuya bakıldığında konut ve taşıt sektörlerinin, ekonomik açıdan büyümeye katkısının olduğu ayrıca sermaye piyasaları aracılığıyla yatırım yapmak isteyenlere, gayrimenkul sertifikaları, yatırım fonları gibi daha az riskli alternatif yatırım aracı sunulduğu görülmektedir. Bunlardan Sukuk ve Emtia murabahası en çok tercih edilen finansman aracıdır. Murabaha satışının, bankaların finansal işlemlerine bakıldığında yaygın olarak kullanıldığı ancak bazı çevrelerce de eleştiriye maruz kaldığı görülmektedir. Alıcı ile banka arasında mutabakata varılan ve anaparaya eklenen kar payı, faize benzetilmiş ve yöntemin geleneksel krediden çok farklı olmadığı yönünde eleştiriler yapılmıştır. Bu eleştirilere cevap noktasında birçok alim ve finans uzmanı çalışmalar yayınlamış, ortak varılan kararda İslam dininin gereklerine göre; yapılan işlemlerde niyet, ahlak ve dayanışmanın önde geldiği, dine uygunluğu noktasında çok ince bir çizginin olduğu kanısına varılmıştır. Modern murabaha yöntemi ile alınan kar marjının bu ince çizginin içinde olup, alınan kar payının belirlenmesinde katılım bankaları titizlikle davranmış ve bazı hususlara dikkat etmiştir.

Murabaha işlemlerinin muhasebeleştirilmesi ile ilgili ilkeler ve uluslararası düzenlemeler, AAOIFI tarafından yayımlanan FAS-28 “*Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar*” olarak literatüre kazandırılmıştır. Ülkemizde KGK tarafından bu standart

çeviri yapılarak, muhasebe uygulamaları ve finansal raporlama kavramsal çerçeve ile birlikte 2019/30780 sayılı RG’de 1 Ocak 2020 yılında uygulanmak üzere yayımlanmıştır.

KGK, finansal raporlama ve muhasebe sanatını ortak bir çerçevede buluşturma ihtiyacıyla standartlar yayımlamıştır. Ayrıca finansal kullanıcıların işletmelerin finansal işlemlerinde öz ve biçim bakımından faizsiz ilke ve kurallara uyumlarını görmelerine katkı sağlama amacındadır. İlgili işletmelerin, kullandıkları muhasebe politikaları ve yöntemleri genel kavramsal değerlendirmenin içerisinde yer almıştır. Bankalar ise finansal raporlama ve kullandıkları hesap planları yönünden bir diğer düzenleyici kurum olan BDDK’nın yayımladığı mevzuatların içerisinde yer alır. Özel bir finans kuruluşu olarak kurulan katılım bankaları, ilk kuruluşlarında 100 ortaklı Anonim Şirket olarak faaliyetlerine başlamıştır. TTK ve ilgili mevzuatlar gereği “kurum hesabı” adı altında tutmak zorunda oldukları hesap ile diğer hesaplardan (özel cari hesap ve katılma hesabı) ayrı olarak bu hesabı muhasebeleştirmektedirler. Son düzenlemeler ile katılım bankaları kendilerine özgü hesap planına tabi olmuş, mali tablolarını kendilerine özgü bu hesap planına göre düzenlemeleri zorunlu hale getirilmiştir.

Murabaha İslami bir finansman yöntemi olsa da çalışmada hadislere değinilmemiş, dinen uygun olup olmadığı tartışılmamış veya fıkhi açıdan herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır. Ancak geleneksel ürünlere getirilen islami yaklaşımlar, din alimleri fetvaları ile standart haline gelmiştir. Türkiye’de ise bankaların kendilerine ait fetva heyetlerinin olması, bankaların çıkarlarının gözetildiği riskini taşıdığından, konusunda uzman, tarafsız ortak bir fetva heyeti olması gerektiği kanısını taşımaktayız. Çalışmanın içerisinde yer alan literatür bölümünde, murabaha ve murabaha muhasebesi ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmiş, murabahanın katılım bankaları tarafından oldukça fazla kullanılan bir ürün olduğu görülmüştür. Mevcut düzenlemede kullanılan murabahanın, özündeki farklılıklar dışında geleneksel bankaların kullandıkları hesap planındaki krediler hesabından biçimsel olarak farklı olmadığı görülmüştür. Murabaha ve kredi ile faiz-kar payı benzerliği tartışılırsa dursun iki farklı kavram olarak ülkemizde kullanıldığı gerçeği değişmemektedir.

Çalışmanın uygulama kısmında, FFMS-28’e göre yapılması önerilen örnekte ilk olarak murabaha konusu varlık, bankanın stoklar hesabına alınmıştır. Bunun için hesap planında bulunan boş hesaplardan 060 numaralı hesap ve alt hesapları önerilerek varlığın maliyet bedeli ile kar payı ve vergiler dahil toplam bedeli üzerinden muhasebe

kayıtları yapılmıştır. Kısa vadeli alındığı varsayılan kurumsal murabahanın 104 numaralı boş hesabı borçlandırılmış ve 772 numaralı boş hesabı satılan malın hasılatı olarak önerilmiştir. Orjinal vadesi 12 ay ve daha kısa olan ve vade bitiminde defaten ödeme yapıldığı varsayılan örnekteki işlemde, karın sözleşmede belirtilen kredi dönemi boyunca doğrusal olarak dağıtılması yapılmıştır. Ardından fatura bedeli üzerinden varlığın satışı yapılırken 860 numaralı hesap önerilerek satılan malın maliyeti ortaya çıkartılmıştır. Hasılat ve maliyet arasındaki fark ise aktif düzenleme karakterli bir hesap niteliği taşıyan 178- Ertelenmiş kar (-) hesabında izlenmiştir.

Sonuç olarak murabaha işlemlerinin katılım bankalarınca ve işletmelerce muhasebe uygulamalarına bakılmış, mevcut uygulama ve FFMS-28 standardının uygulanması uyum süreci karşımıza çıkmıştır. Her iki durum üzerinden yapılacak ve yapılması önerilen işlemler muhasebe kayıtları ile karşılaştırılmıştır. Ayrıca FFMS-28 revize edildikten sonra ilk kez stok kavramından ve alıcının finansal tablolarından bahsetmiş ve yapılan çalışma ile katılım bankalarının uygulamadaki değişiklikleri nasıl muhasebeleştirilecekleri anlatılmıştır. Murabaha işlemlerinin mevcut uygulamadan farklı olarak, banka açısından alıcı tarafı maliyet, kar payı ve vergilerin toplamı ile borçlandığı, maliyet ve hasılat hesaplarının dahil olması ile bir işletmenin muhasebe kayıtlarından ya da finansal tablolarından farkı kalmayacağı düşünülmektedir. Hasılat, stok ve maliyet kavramlarının uygulamada bulacağı yeri, yapılacak yeni çalışmalar ile standardın geliştirileceği ve uyum süreci noktasında bu çalışmanın literatüre bir kaynak olacağı kanaatini taşımaktayız.

KAYNAKÇA

- AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions). Erişim tarihi: 5 Haziran2020 <http://aaoifi.com/structure/?lang=en>,
- AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions). Erişim tarihi: 23. Haziran 2020Exposure Drafts, <http://aaoifi.com/exposure-drafts-4/?lang=en>
- Abdel Karim, R. A. (1999). *Accounting and Auditing Standards for Islamic Financial Institutions*. Proceedings of the Second Harvard University Forum on Islamic Finance: Islamic Finance into the 21st Century (s. 239-241).
- Abdul-Rahman, Y. (2015). İslam'da Bankacılık ve Finansman. Çev. Salih Tuğ, M. Abdullah Tuğ, İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları.
- Ağkan, F. (2018). AAOIFI Standartları ve Türkiye Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 1. , ss. 235-245.
- AIMS (Academy For International Modern Studies), (2020). İslamic Accounting Principles, Erişim tarihi: 20 Mayıs 2020, <https://aims.education/study-online/islamic-accounting-principles/>
- Akten Çürük, S. (2013). *İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar Ve Çözüm Önerileri*,(Doktora Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktepe, İ.E. (2010). *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*, İstanbul: Hayat Yayın Grubu.
- Aktepe, İ.E. (2013). *Sorularla Katılım Bankacılığı*, İstanbul: TKBB, Yayın No:4
- Aktepe, İ.E. (2015). *Katılım Bankaları ve Murabaha* Erişim tarihi: 10 Haziran 2020. <https://katilimfinansdergisi.com.tr/katilim-finans-dergisi/>
- Albaraka Türk Katılım Bankası, (2020). Tarihçe, Erişim tarihi: 15 Nisan 2020, <https://www.albaraka.com.tr/albarakayi-taniyin.aspx>
- Al-Faskus, F. (2019), “Reasons of the Difference of Murabaha Accounting Standards inIslamic Banks” *International Journal of Economics and Finance*; Vol. 11, No. 1.
- Ansari, O. M. (2009). Islamic Financial Services Group Ford Rhodes Sidat Hyder & Co. A member firm of Ernst & Young Global Limited: 2009
- Aydemir, O., Erkan, M. (2011). Merdiven Kayıt Yöntemi ve Günümüz Muhasebe Sistemi. *MUFTAV Dergisi*, 110-128.
- Aydoğmuş, T. (2019). *Murabaha İşlemlerinin TFRS ve İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe Standartları Kapsamında Değerlendirilmesi: Albaraka Türk Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Sivas: Sivas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayındır S. (2005). *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Baydoun, N.ve Diğerleri, Application of Islamic Financial Contracts to Accounting

- BDDK. (2015). Hakkında, Erişim tarihi: 23 Haziran 2020, <https://www.bddk.org.tr/Hakkimizda/Kurulus/9>
- Can, Z. (2014). *Finansal İstikrar Ve Kriz: Faizsiz Finans Bir Alternatif mi?*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara:T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Cebeci İ. (2010). *Modern İslam İktisadı Literatüründe Murabaha Tartışmaları*, (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı.
- Coşkun, M. (2004). *Özel finans kurumları, sosyal güvenlik kurumları ve sigortacılık*. N. Aydın (Ed.), Sermaye piyasaları ve finansal kurumlar (1. bs.) içinde. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1581.
- Coşkun Arslan, M. ve Türk, M. (2018). *İslami Düşünce Ekseninde İktisadi-Mali-Politik Meseleler*, Tokat: Ekin Yayıncılık, 291-326
- Cüre, E. (2017). *İslami Bankacılıkta Uygulanan Bireysel Murabaha İşlemleri: Türkiye Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetin, A. (2020). *Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebesi* Tekdüzen Hesap Planı ve AAOIFI Standartları Çerçevesinde, İstanbul: TKBB Yayınları, Yayın No: 14.
- Çizakça, M. (1999). *İslam Dünyasında ve Batı' da İş Ortaklıkları Tarihi*, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1. Baskı.
- Ekinci, E.B. (2008). Banka Kredilerine Osmanlı Muamelesi, Erişim tarihi: 25 Mayıs 2020, <http://www.ekremlugraekinci.com/makale.asp?id=132>
- Emlak Katılım Bankası, (2020), Tarihçe, Erişim tarihi: 15 Nisan 2020, <https://www.emlakkatilim.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/hakkimizda>
- Erer D. ve diğerleri (2020). *Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar*, İstanbul: TKBB Yayınları, Yayın No: 12
- Finansal İslamic, (2020). Erişim tarihi: 30 Haziran 2020, <http://www.financialislam.com/islamic-accounting.html>
- Globe Newswire, (2019). *Islamic Finance Markets Report*, Erişim tarihi: 25 Nisan 2020, <https://www.globenewswire.com/news-release/2019/03/20/1758003/0/en/Global-Islamic-Finance-Markets-Report-2019-Islamic-Banking-is-the-Largest-Sector-Contributing-to-71-or-USD-1-72-Trillion.html>
- Gonçalves, P. (2019). *Indonesia Issues World's First Blockchain Sukuk*, Erişim tarihi: 30 Haziran 2020, <https://www.internationalinvestment.net/news/4006149/indonesia-issues-world-blockchain-sukuk>
- Gundogdu, A.S. (2014). Two-step Murabaha in stock exchange as an alternative to commodity Murabaha for liquidity management. *International Journal of Financial Services Management*, 7 (3/4), 268-285
- Hamoud, S. H. (1976). *Murabaha Sale to the Purchase Orderer*, A research paper published by Al Barakah Centre for Financial Consultancy and Research.

- Hanif, M. (2011). A Chapter of the Book titled “*Islamic Banking Accounting*”, pages 22
- Hassan, Z. (2002). Mudaraba as a Mode of Finance in Islamic Banking Theory, Practices and Problems. *Journal of Middle East Business and Economics*, 14(2), 41-53.
- Hazıroğlu, T. (2016). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı Fikrinin Doğuşu ve Kavramsal Önemi*, İstanbul: Albaraka Türk Katılım Bankası.
- IFDI (Islamic Finance Development Indicator), Dynamics İn İslamic Finance, Erişim tarihi: 30 Haziran 2020, <https://www.cnbcfrica.com/apo/2019/11/21/islamic-finance-development-indicator-ifdi-2019-witnesses-shifting-dynamics-in-islamic-finance>
- IFSB, İslamic Financial Services Industry Stability Reports -2019
- İlter, C., El-barrad, S. (2012). *Murabaha – An Islamic Financial Tool and Challenges vis-a-vis the International Accounting Standards*. Grant MacEwan University
- Jeddah, (2019). Saudi Gazette, İslamic Finance, Erişim tarihi: 15 Mayıs 2020, https://www.zawya.com/mena/en/business/story/IFDI_2019_witnesses_shifting_dynamics_in_Islamic_finance-SNG_160059034/
- Kayahan, C., Görkaş, İ., Önk, H. (2016). Osmanlı Dönemi Para Vakıflarıyla Günümüz Katılım Bankalarının Karşılaştırılması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. özel sayı s 70-90
- KGK. (2018). Faizsiz Finans Standartları, Erişim tarihi: 23 Haziran 2020, [https://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/9201/Faizsiz-Finans-Muhasebe-Standartlar%C4%B1-\(FFMS\)](https://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/9201/Faizsiz-Finans-Muhasebe-Standartlar%C4%B1-(FFMS))
- Kuveyt Türk Katılım Bankası, (2020). Tarihçe, Erişim tarihi: 15 Nisan 2020, <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda>
- Mir, H. (2013). Murabahah Accounting, Erişim tarihi: 23 Mart 2020, <https://hanifmir.blogspot.com/2013/12/murabaha-accounting.html>
- Odabaşı, M. (2010). *Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı*, İstanbul: TKBB yayınları.
- Örten, R Kurt, G., Torun, S. (2011). Muhasebede Çift Taraflı Kayıtlama ve Kitab-us Siyakat. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (1), 34-69 .
- Özdemir M.,Aslan H. (2017). Türkiye’de İslami Finansın Dönüşümünün Ekonomi Politikası. Rapor, Sepav, Ankara.
- Özkan, H. (2012). *Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları*, (Yüksek Lisans Tezi), Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özsoy, Ş. (2012). Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş, İstanbul: TKBB Yayınları.
- Özulucan A.ve Deran A. (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması, Erişim tarihi: 8 Haziran 2020. <http://sbed.mku.edu.tr/article/view/1038000465/1038000260>

- Özyurt, K. (2015). *Banka Kredilerine Alternatif Olarak Murabaha Modelinin İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pekcan, M. (2006). *Katılım Bankacılığı Faaliyetleri ve Muhasebe Sistemi*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- PWC. (2019). *İnter Financial Reporting*, Erişim tarihi: 20 Nisan 2020, <https://www.pwc.com.tr/tr/services/ufrs/pdf/value-ifs-plc-interim-financial-reporting-june-2019.pdf>
- Resmi Gazete, "5411 sayılı Bankacılık Kanunu," Sayı: Mükerrer 25983, Tarih: 01.11.2005. Erişim tarihi: 12 Mayıs 2020 https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/mevzuat/bankacilik_kanunu/15405411_sayili_bankacilik_kanunu.pdf
- Resmi Gazete, "Katılım bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı Ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ," Sayı: Mükerrer, 30186, Tarih: 20.05.2020 Erişim tarihi: 20 Mayıs 2020. https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/mevzuat/bankacilik_kanununa_iliskin_duzenlemeler/16321katilim_banka_thp_20_9_2017.pdf
- Resmi Gazete, "Bankalarca Kamuya Açıklanacak Finansal Tablolar İle Bunlara İlişkin Açıklama Ve Dipnotlar Hakkında Tebliğ, " Sayı: 28337, Tarih: 21.06.2020. Erişim tarihi: 23 Haziran 2020. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120628-28.html>
- Resmi Gazete: "Altıncı Kısım: Md.89", 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, 14 Şubat 2011, Erişim tarihi: 26 Nisan 2020 https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.610_2.pdf
- Resmi Gazete, 25 Şubat 1984 Tarihli 18323 Sayılı, Özel Finans Kurumları Kurulması Hakkında 83/7506 Sayılı Kararname Eki Karara İlişkin Tebliğ. Erişim tarihi: 19 Haziran 2020
- Resmi Gazete, 14 Eylül 2019 Tarihli 30888 Sayılı, Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğ. Erişim tarihi: 19 Haziran 2020. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/09/20190914-4.htm>
- Resmi Gazete, 03 Kasım 2019 Tarihli 307573 Sayılı, 2019 yılı Cumhurbaşkanlığı yıllık programı, Erişim tarihi: 14 Haziran 2020. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/11/20191104M1-1.pdf>
- Resmi Gazete, 25 Ocak 2019 Tarihli 30666 Sayılı, Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönelik Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. Erişim tarihi: 19 Haziran 2020. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/01/20190125.htm>
- Rosman, R. ve Diğerleri. (2016) "Financial Reporting of Murabaha Contracts: IFRS or AAOIFI Accounting Standards?", Middle East Institute-National University of Singapore (MEI-NUS) Publications.
- Sarı, E.S. (2018). *Katılım Bankacılığı ve Muhasebe Uygulamaları*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- Sevilengül, O. (1994). *Genel Muhasebe*, Ankara: Gazi Kitabevi, 15. Baskı

- Sümer G., Onan F. (2015). Dünyada faizsiz bankacılığın doğuşu, Türkiye’deki katılım bankacılığının gelişme süreci ve konvansiyonel bankacılıktan farkları, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 296–308.
- TDV. Türkiye Diyanet Ansiklopedisi, (1996). “Murabaha Md.” c.31, s.140
- Tekafül Sigorta, (2020). Katılım Sigortacılığında Yeni Dönem, Erişim Tarihi: 30 Haziran 2020, <https://www.tekafulsigorta.com/search/label/takaful>
- Tenekeci, M. (2017). *Katılım Bankacılığının Finansal İstirara Etkisi:Türkiye Örneği*, (Yüksek Lisans Projesi), Konya: KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı.
- Trokić, A. (2015). “Islamic Accounting; History, Development and Prospects”, *EJIF – European Journal of Islamic Finance*, 2 (3):1-5.
- Thomson Reuters, (2018). “Islamic Finance Development Report 2018”, Erişim tarihi: 25 Haziran 2020, <https://repository.salaamgateway.com/images/iep/galleries/documents/20181125124744259232831.pdf>
- TKBB. (2005). Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık. İstanbul: TKBB.
- TKBB. (2015). Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015 - 2025. İstanbul: TKBB.
- TKBB. (2015). Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, Erişim tarihi: 25 Nisan 2020, <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Yasayan-ve-Gelisen-Katilim-Bankaciligi.pdf>
- TKBB. (2020). Katılım Finans Dergisi, Erişim tarihi: 30 Nisan 2020, <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Katilim-Finans-Sayi-17.pdf>
- TKBB. (2015). Faizsiz Finans Sözlüğü, Erişim tarihi: 25 Nisan 2020, <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Faizsiz-Finans-Sozlugu-revised.pdf>
- TKBB. (2015). Faizsiz Finans Standartları, Erişim tarihi: 30 Nisan 2020, <https://www.tkbb.org.tr/documents/Yonetmelikler/FAIZSIZ-FINANS-STANDARTLARI.pdf>
- Türkiye Finans Katılım Bankası, (2020). Tarihçe, Erişim tarihi: 15 Nisan 2020, <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finans-taniyin/Sayfalar/turkiye-finans-hakkinda.aspx>
- Türkmenoğlu, R. E. (2007). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Finansal Yapı*. (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ustaoğlu, D. (2014). *Türkiye’ de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri Ve Önemi*. (Yüksek Lisans Tezi), Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vakıf Katılım Bankası, (2020). Tarihçe, Erişim tarihi: 15 Nisan 2020, <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finans-taniyin/Sayfalar/turkiye-finans-hakkinda.aspx>

- VUK, 3475 Sayılı Vergi Usul Kanunu. Erişim tarihi: 8 Haziran 2020.
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.213.pdf>
- Yardımcıoğlu, M., Coşkun, S., Kocamaz, H., (2014). Özellikli Varlık Yatırımının Finansmanında Murabaha Kredisi (Üretim Desteği) Kullanımı ve Kar Payı Ödemelerinin Tms-23'e Göre Muhasebeleştirilmesi, *KSU İİBF Dergisi*, cilt, 2, sayı, 2, 121-129.
- Yatbaz, A. (2019). *Faizsiz Bankacılık Fon Kullanırma Yöntemlerinin Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi: Bir alan Çalışması*, (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı.
- Yatbaz A. (2020). *Faizsiz Finansal Kuruluşlarda Muhasebe ve Finansal Raporlama İlkeleri*, İstanbul: TKBB Yayınları, Yayın No: 13.
- Yıldırım, İ. (2014). Tekafül (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 49-58
- Young, J. (2020). Murabaha, Erişim tarihi: 25 Şubat 2020,
<https://www.investopedia.com/terms/m/murabaha.asp>
- Ziraat Katılım Bankası, (2020). Tarihçe, Erişim tarihi: 15 Nisan 2020,
<https://www.ziraatbank.com.tr/tr/bankamiz/hakkimizda/bankamiz-tarihcesi>
- Wikipedia, (2020). Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial (AAOIFI), Erişim tarihi: 30 Haziran 2020,
https://en.wikipedia.org/wiki/Accounting_and_Auditing_Organization_for_Islamic_Financial_Institutions

